

**KTO KARATAY
ÜNİVERSİTESİ**

T.C
KTO Karatay Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

**ENDÜSTRİYEL TOPLUMDAN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ
SÜRECİNDE TEKNOLOJİ VE EKONOMİ İLİŞKİLERİ**

Süleyman ÖĞREKÇİ

Yüksek Lisans Tezi

KONYA
Haziran 2017

ENDÜSTRİYEL TOPLUMDAN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ
SÜRECİNDE TEKNOLOJİ VE EKONOMİ İLİŞKİLERİ

Süleyman ÖĞREKÇİ

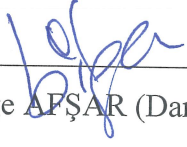
KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

KONYA
2017

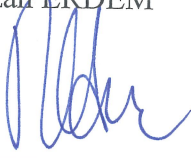
KABUL VE ONAY

Süleyman ÖĞREKÇİ tarafından hazırlanan “Endüstriyel Toplumdan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Teknoloji ve Ekonomi İlişkileri” başlıklı bu çalışma, 05.06.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

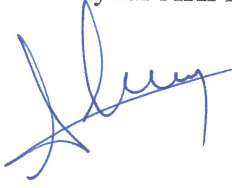

Yrd. Doç. Dr. Bilge AFŞAR (Danışman)

Prof. Dr. Ramazan ERDEM

Yrd. Doç. Dr. Aynur AKPINAR

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Birol BÜYÜKDOĞAN
Enstitü Müdürü V.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

05.06.2017

Süleyman ÖĞREKÇİ

TEŞEKKÜR

Tez çalıŐmasının bütün aşamalarında değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan,
Yrd. Doç. Dr. Bilge Afşar'a teşekkür ediyorum.

ÖZET

ENDÜSTRİYEL TOPLUMDAN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİNDE TEKNOLOJİ VE EKONOMİ İLİŞKİLERİ

ÖĞREKÇİ, Süleyman
Yüksek Lisans, İşletme Bölümü
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bilge AFŞAR
Haziran, 2017

İlk çağlardan günümüz bilgi çağına kadar ekonomi ve teknolojiye meydana gelen değişimler etkileşim halindedir. Endüstriyel Devrim, bu etkileşimin en çok dikkate değer bir dönemine karşılık gelmektedir. 18. yüzyıldan bugüne değin teknolojiye meydana gelen değişimler, ekonomileri ve toplumsal sistemleri derinden etkilemiş, ulaşım alanından iletişime kadar ekonomi, yönetim ve toplum ilişkilerine ivme kazandırmıştır. 20. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde yeni bir teknolojik değişim furyası ortaya çıkarak, başta ekonomi olmak üzere toplumsal sistemler yeniden dönüşmeye başlamıştır.

Yeni ekonominin başlangıç dönemlerinden itibaren (1960'lı yıllar) teknik değişimler, toplumsal ve ekonomik değişimleri de temellendirmeye başlamıştır. Mikro düzey teknolojik atılımlar ekonomide yapısal değişiklikler getirmiştir. Şirketlerin uluslararası düzeylerde etkinlik göstermesinden üretimin küresel bir düzeyde yaygınlaşmasına kadar önemli değişimler ortaya çıkmıştır.

Bu tezin amacı: Makine devrimiyle ortaya çıkan endüstriyel sistemden bilgi teknolojilerinin hâkim olduğu yeni ekonomiye kadar, ekonomi ve teknoloji ilişkilerini tespit ederek, bu süreçlerde teknolojik değişimlerin belirleyici rolünü ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri, Teknoloji, Bilgi, Toplum, Ekonomi

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN TECHNOLOGY AND ECONOMY DURING THE TRANSITION FROM INDUSTRIAL SOCIETY TO INFORMATION SOCIETY

ÖĞREKÇİ, Süleyman

Master's Degree, Department of Business Administration

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Bilge AFŞAR

February, 2017

From the early ages to today's information age, the changes that have taken place in economy and technology are in interaction. The Industrial Revolution corresponds to a most remarkable period of this interaction. The changes in technology from the 18th century to the present day have profoundly influenced economies and social systems and have lent impetus to the relationship between economy, management and society in many aspects from transportation to communication. In the middle of the 20th century, a new trend of technological change emerged and social systems, especially the economy, have begun to evolve.

Technical changes have begun to base social and economic changes from the beginning of the new economy (1960's). Micro-level technological breakthroughs have made structural changes in the economy. Significant changes have emerged, such as the effectiveness of companies at international level and the widespreading of production by globalization. The purpose of this study is to determine the relationship between economy and technology from the industrial system emerging from the machine revolution to the new economy where the information technologies are dominant and the decisive role of technological changes in these processes.

Keywords: Industry, Technology, Knowledge, Society, Economy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİ

1.1.EKONOMİ VE EKONOMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
1.1.1.Klasik Ekonomi.....	7
1.1.2.Modern Ekonomi.....	9
1.2.ÜRETİM VE TÜKETİM İLİŞKİSİNDE MODERN EKONOMİ.....	10
1.3.MODERN EKONOMİDE REFAH TOPLUMU VE PLANLI EKONOMİ.....	12
1.4. PLANLI EKONOMİDEN ÇIKIŞ VE PİYASACILIĞA GERİ DÖNÜŞ..	14
1.5. MODERN EKONOMİDE FİNANS.....	15
1.5.1. FİNANS SİSTEMLERİNİN GELİŞİM AŞAMASI.....	16
1.6. MODERN FİNANS SİSTEMİNİN KONUMU.....	18

İKİNCİ BÖLÜM
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TEKNOLOJİ VE TOPLUM İLİŞKİSİ

2.1. TEKNOLOJİ VE TANIMI.....	24
2.1.2. Teknoloji Ve Çevresel Etkileşimler.....	26
2.1.3. Teknoloji Ve Kültür.....	27
2.1.4. Teknoloji Ve Teknolojik Toplum.....	30
2.2. TEKNOLOJİ VE BİLİM.....	32
2.3. TEKNOLOJİNİN TOPLUMSAL, KURUMSAL VE POLİTİK YANSIMALARI.....	33
2.4. TEKNOLOJİNİN MODERN VE POSTMODERN ETKİLERİ.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİLGİ TOPLUMU

3.1. BİLGİ TOPLUMU VE KAVRAMSAL BOYUTU.....	41
3.2. ENDÜSTRİYEL TOPLUMDAN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ.....	44
3.3. BİLGİ VE YENİ EKONOMİ İLİŞKİSİ.....	46
3.4. TEKNOLOJİ, EKONOMİ VE BİLGİ YÖNETİMİ.....	51
3.5. BİLGİ VE TOPLUMSAL İŞLEVİ.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YENİ EKONOMİ

4.1. YENİ EKONOMİ VE KONUMU.....	59
4.2. ENFORMASYONEL TOPLUM VE EKONOMİ.....	64
4.3. YENİ EKONOMİ VE ENFORMASYONEL TEKNOLOJİ.....	67
4.4. YENİ EKONOMİ VE YÖNETİM İLİŞKİSİ.....	74

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	78
KAYNAKÇA.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	94-95

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

- TY: Teknoloji Yönetimi
- IMF: Uluslararası Para Fonu
- DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
- BİT: Bilgi Temelli Ekonomi
- OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
- BM: Birleşmiş Milletler
- DİE: Devlet İstatistik Kurumu
- NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
- AB: Avrupa Birliği

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Sanayi Ve Ticaretinin Yıllık Büyüme Oranları.....	13
Tablo 2. Fordist Modernlik Karşısında Esnek Postmodernlik Ya da Bir Bütün Olarak Kapitalist Toplumda Karşıt Eğilimlerin İç İçe Geçişi.....	39
Tablo 3. Kitle İletişim Kiplerinin Değişik Yönleri.....	45- 46
Tablo 4. Yeni Kapitalizm.....	47
Tablo 5. İngiltere’de Reel Sanayi Hasılasının Sektörel Büyümesi.....	52
Tablo 6. Endüstriyel ve Postendüstriyel Toplumlarının Temel Özellikleri.....	59
Tablo 7. Merkezi Hükümet Harcamaları, 1950 ve 1969-75 (Milyar Dolar).....	61
Tablo 8. Hizmet Kategorilerinin Toplam Katma Değer İçindeki Payı (%).....	62-63
Tablo 9. Dünyada İstihdamın sektörel Dağılımı (%).....	67
Tablo 10. ABD’de İnternet Kullanımı.....	68-69
Tablo 11. Bilgi Yönetimi Spekrumundaki Bakış Açılıarı ve Kapsadıkları Bilgi Yönetimi.....	72
Tablo 12. OECD Ülkelerinde İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Gruplarına göre Dağılımı (%).....	73

GİRİŞ

Teknoloji tarihin her döneminde yenilenecek günümüze kadar gelişmesini sürdürmüştür. Demirin icadından bilgisayarın icadına kadar teknolojik değişimlerin, ekonomiden sosyal yapıya ve kültürel değişimlere, yaşamın dinamikleri üstünde etkili olduğu görülmektedir. Teknoloji, insanların doğaüstünde yaptıkları değişikliklerde önemli etkilere sahip, yaşamı kolaylaştıran birer araçlar bütünü şeklinde tanımlanabilir. Örneğin inşa edilen köprüler, farklı coğrafi düzlemlerde ulaşımı kesintisiz hale getirmede bağlantı oluşturmaktadırlar. Motorun icadıyla sadece karada değil, havada ve denizde sürdürülen ulaşımın hareketliliğinin hızı artmaktadır. Benzer şekilde bilgisayar ve internet sistemleri mekânlar arası bütünleşmeye olanak sağlamıştır.

Ekonomi, teknolojinin etkili olduğu bütün bu değişimlerle iç içe geçmiştir. Sanayi devrimine yakından bakıldığında teknolojinin; enerji kullanımından üretim aşamalarına kadar ekonomiyi bütünüyle değiştiren niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Sanayi Devrimi üretim çeşitliliğini ve miktarını arttırmış, emeğin anlamını ve kullanımını da farklılaştırmıştır. Demir yollarından, deniz ve hava yollarına kadar teknik değişimler sayesinde ekonomide yaşanan değişimler, Sanayi Devriminin karakteristik özellikleri arasında yer almıştır. Sanayi Devrimi öncesine bakıldığında özellikle 16. yüzyıldan itibaren maden kullanımına rağbet artmış ve toplumlar, savaşlardan toprak işlerine kadar demir, bakır, kurşun, kalay vb. gibi birçok maden unsurlarını sıklıkla kullanmaya başlamışlardır. Maden üretimi ortaçağ sonlarında ve modern dönemlerin başlangıç yıllarında işgücünde de değişikliklere neden olmuştur. Böylelikle yeni mesleki alanlar ortaya çıkmıştır. Tarihin derinlerine inildiğinde tarımın ortaya çıkışı yahut yazının icadı gibi değişimlerin ardında yatan temel etkenin teknik değişimler olduğu görülmektedir.

Sanayi Devrimi, teknik değişimler olarak tarihin seyri içinde en çok dikkat çekici örneği oluşturmuştur. 18. yüzyılda meydana gelen icatların etkisinde üretime yönelik artışlar ivme kazanmış olup, özellikle dokuma alanında büyük değişiklikler yaşanmıştır. Başlangıçlarda basit anlamda tekniklerin içerdiği değişim zamanla elektriğin üretime müdahil olmasıyla birlikte, kimya sanayi başta olmak üzere farklı sektörlerin geliştiği görülmektedir. Bu değişim 19. yüzyılda zirveye çıkarak ekonomide derin izler bırakan değişimlere neden olmuştur (McNeill, 1989: 372).

Teknolojinin etkisiyle değişen ve yeni bir toplum tipi olarak bilgi toplumunda internet aracılığında etkileşimciliğin yüksek düzeydeki dönüştürücü gücü, paralelinde ekonomik yapılanmaları da değiştirmiştir. İletişimin hat safhaya çıktığı bu yeni sürecin temel başlıklarından birisi pazarlama ve reklamcılık sektörüdür. Bu sektörde evrensel bir etkileşimler alanına dönüşen pazarlar, internet aracılığında iş takibi, iş yönetimi ve yeni iş imkânlarının da yaratılma olanağına sahip olmuştur (Dawson ve Foster, 2003: 76). İnternet aracılığında güncel yaşamın her detayında etkileşimin arttığı bilgi toplumu, geride kalan endüstriyel toplumdan farklı olarak sürekli hazır olan bir sosyal yaşam örgüsüne sahiptir. Böylece ekonomik değerler ya da bilgi akışında 24 saat üzerinden bir sürekliliğe sahip olunmaktadır (Ritzer, 2011a: 306-307). Bilginin harcanabilir bir değere büründüğü bu yeni sistemde sanayi toplumunda yer edinen belirli kalıpsal örüntüler giderek önemini kaybetmiştir. Bireylerin ve grupların daha özgür bir irade ile etkileşimi bilgi toplumunu ayırt eden önemli bir özelliktir. Bilgiye dayalı değişen bu yeni toplumsal düzende bilgi ve onun üretim aşaması uzmanlığın ve mühendisliğin etkin olduğu tabanlara dayanmaktadır. Burada endüstriyel toplumdan farklı olarak 'işçi'(üreten emekçi) bilişim teknolojilerine hâkim olup, evrensel bir üretim sürecinde yaşamaktadır. Makinelerin yerini yazılım sektörü aldığından internet aracılığında küresel bir bilgi üretim sahası ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla eğitim alanında da bilgi toplumu büyük bir farklılığa sahiptir.

Bu tezin amacı; uygarlığın başlangıcından günümüze kadar ekonomi ve teknolojinin ayrılmaz bir bütün olduğunu, bu her iki alanın etkileşim halinde geliştiiğini, özellikle endüstriyel toplumla bilgi toplumu temelinde, teknolojinin ekonomi ve toplumsal değişimler bağlamında belirleyici rol üstlendiğini ortaya koymaktır.

Birinci bölümde ekonominin temel değerleri ele alınarak teknolojiyle olan ilişkisi öne çıkarılmıştır. Tarihsel dönemler açısından da değerlendirildiğinde ekonomi ve teknik değişimler her zaman etkileşim içindedir. İkinci bölümde teknoloji ele alınmıştır. Tekniğin kültürel yapısından çevresel konumuna kadar etkileri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ekonomi ve teknolojinin birbirilerini dönüştürücü etkisi şeklinde gördüğümüz bilgi toplumu endüstriyel toplumdan farklı yönleriyle açığa çıkarılmıştır. Bilgi toplumu, teknik bir değişim temelinde kendini üretirken ekonominin de bu etkiyle yeniden dönüştüğü gözler önüne serilmiştir. Dördüncü bölümde yeni ekonomi

değerlendirilmiş ve geride kalan üç bölümün kavranılması adına bir netice olarak gözlemlenmiştir.

Tezin temel yaklaşımı: Teknoloji ve ekonomi ilişkisinin tarih boyunca karşılıklılık içerdiği ve modern sonrası bir dönem olarak yeni ekonominin de bu etkileşimden uzak duramadığına yönelik araştırmayı içermektedir. Temel sorun, çağımızda ekonomilerin teknolojiye giderek bağımlı hale geldiği ve teknik değişimlerin, bu süreçte gözden kaçırılmayacağıdır.

Buradan hareketle tezin metodolojik yaklaşımı; teknolojiden yola çıkarak değişen ekonominin, dönemsel olarak belirgin farklılıklara sahip olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Özellikle endüstriyel ekonomi ile bilgi ekonomisi arasında ki etkileşimi öne çıkarmak, metodolojik açıdan birincil noktada yer almıştır. Teknolojiye bağımlı bir değişken olarak ekonomi ve toplumsal olgular, tarihi dönemler açısından endüstriyel toplumla belirgin hale gelmiştir. Bilgi ekonomisi ise gelinen dönem itibariyle açık ara farkla teknolojiye yaşanan gelişmelere bağımlıdır. Bu bağlamda çalışma, teknoloji temelinde yaşanan ekonomik değişimleri öne çıkarmayı amaç edinmiştir.

Bilgi ekonomisine yönelik çalışmalar hızla devam etmekte olup, bu konuda çalışmaya yönelik araştırmacıların, özellikle bilgi temelli bir araştırma yapmalarına ihtiyaç doğmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.EKONOMİ ve EKONOMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ekonomi bir bütün olarak değerlendirildiğinde, günlük yaşamı geniş ölçüde kapsayan etkinlikleri içermektedir. Karşılıklı bir mübadele sistemi şeklinde insanların farklı yetenekleri sayesinde üretim sistemleri de ekonomiyi tanımlayan olgular arasındadır (Braudel, 2004; Smith, 2006: 17). Her ekonomik sistem üretim ve takas ilişkilerini içermektedir. Bu bağlamda ekonomi; üretim, tüketim, takas ve bu etkinlikleri kapsayan yönetim ilişkilerinden oluşmaktadır. İster ilkel döneme ait insan toplulukları isterse modern insanların yaşamı değerlendirilsin, her zaman bir ekonomik sistem ortaya çıkmaktadır. Braudel (2014), uygarlığı ekonomik veriler eşliğinde tespit etmektedir. Çünkü uygarlıkların maddi olanaklarını ekonomik sistemler düzenlemektedir. Ekonomik kurumlar ve kurumların işlevselliğini sağlayan sistemsal yapı, insanların ihtiyaçlarına karşılık, eldeki birikimlerin dağıtılmasının sağlanmasıyla meşgul olmaktadır.

Ekonominin piyasa ile olan ilişkilerini içeren en eski bilgiler arasında Sümer kentlerinde yapılan toprak satışlarına dair belgelere rastlanmaktadır. Bu belgeler yerleşik düzenin ilk örneklerinden olan Sümer toplumlarının ekonomik sistemleriyle ilgili önemli deliller olarak öne sürülmektedir (Kramer, 2002: 106). Sümer belgelerine göre toprak satışları devlet denetiminde serbestlik çerçevesinde yapılmaktadır. Buna mukabil toprağa bağlı ekonomik yapılanmanın ortaya çıkışında üretim fazlasının önemi dikkat çekmektedir. İnsanlar yerleşime geçtikçe tarıma eğilim göstermişler ve bu sayede üretim ilişkilerinde giderek uzmanlaşmanın ortaya çıkması mümkün hale gelmiştir. Dolayısıyla üretim ilişkisi karmaşıklıklaştıkça kendi otoritesini ve politik bağlamda kurumlarını yaratmıştır. Ekonomik sistemler bu değişimlerden ortaya çıkmıştır (Ponting, 2011: 61). Ekonominin temel değerlerinden tarım sektörüne bağlı olarak üretimde çeşitlenmeler artmış, rekabet ortamı gelişmiş ve bu etkiyle ekonomik sistemler kurumsal bir zemine de yerleşmiştir (Öğrekçi, 2016: 54-55).

Ekonominin en önemli başlıklarından bir tanesi de birikimdir. Üretimden artan fazlalıkların zamanla 'depolanması' ve birikimin ortaya çıkması, düzenli bir yönetim

ihtiyacını da doğurmuştur. Bu ihtiyacın getirdiği önemli yeniliklerden takas sistemi eski Mısır'da *deben* denilen bir değer ölçütü etrafında meşrulaştırılmıştır (Freeman, 2013: 66). Bu değer ölçütü ister gümüşle isterse altınla olsun ticaret ülkesi olan Mısır'da farklı mamullerin takas işlemi için kullanılmıştır. Ekonominin önemli oranda dönüşümünü sağlayan ticari faaliyetlerin birikim sürecini hızlandırdığını görülmektedir. Ticari yapılanma bir süre sonra farklı ülkelerin kendi coğrafyalarına özgü metal üretim alanlarına göre şekillenmeye başlamıştır. Örneğin Kıbrıs bakırının MÖ 4000 dolaylarında birçok yerde ticari bir meta olarak dolaştığı ve ekonominin çok değerli bir ürünü olduğu görülmektedir (Roberts, 2014: 87).

Ekonominin tanımlanmasında önemli oranda değişikliğe neden olan konulardan bir tanesi de Ortaçağ dünyasında yaşanan feodalitenin politik düzenidir. Bu düzende Roma merkeziliği önemini kaybetmiş, yerini yönetsel alanda 'yerel' (Wood, 2013) ve bölünmüş bir düzene terk etmiştir. Bu düzende tanımlanan *curtis* ekonomisine göre toprak yönetimi derebeyi ile toprağı kiralayan çiftçiler arasında paylaşılmıştır (Eco, 2014: 262-263). Böylece tarım sektörü birikim aşamasında büyük adımların atılmasına imkân sunmuştur. Öncelikle ticari faaliyetler artmış ve kiracı olan çiftçiler kendilerine kalan mamuller ile panayırarda ticaret yapma imkânı bulmuşlardır. Bu sayede kentleşme öne çıkmış, sosyal ve ekonomik alanda toplumsal hareketlenmeler yaşanmıştır.

Ekonomi, bir yandan üretim alanında meydana gelen artışlara ek olarak diğer yandan ticari faaliyetlerin ivme kazanmasıyla birlikte modern döneme ilişkin konumuna yerleşmeye başlamıştır. Bu değişimde önemli etkenlerden birisi zanaatkâr kesimin artan kentleşmeyle birlikte ekonomiye yeni bir dönüşüm imkânı sunmuş olmasıdır (Öğrekçi, 2016: 222-223). Bu imkân sayesinde ekonomik dönüşümde önemli değişimler yaşanmıştır. Üretim fazlası artarak kentleşmeye duyulan ilgiye neden olan uzmanlaşma artmış ve bu dönüşümün etkisiyle yönetim şekli olan feodal sistemde gücünü yitirmeye başlamıştır. Feodal sistemin önemsizleşmesi kapitalist ekonomiyi temellendirerek modern ekonominin temelleri atılmıştır. Bu sürecin bazı etkili nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Faulkner, 2012: 126):

- 1- Teknolojinin etkisi özellikle güvenlik alanında hızla artış gösterdi. Derebeyleri her fırsatta tarım arazileri elde etme derdine düştükleri için savaş teknolojilerine yatırım yaptılar. Bu yatırımlar üretim alanını genişletmiştir.
- 2- Feodaliteyi genel anlamda bir rekabet sistemi şeklinde görmek mümkündür. Bu rekabetin temelinde toprak ve insan ilişkileri yatmaktadır. Bu bağlamda derebeyleri finansal arayışlara yönelmişlerdir. Çünkü ticaret ve üretim artarken finansal eksiklik önemli bir sorun teşkil ediyordu. Bir diğeri 'özel askerler' tutmak ve onları gerektiğinde savaşa hazır olmalarını sağlamak için askeri sistemler kurmak gerekiyordu.
- 3- Yukarıda geçen rekabetçilik ortamında curtis ekonomisinin önemine yeniden dikkat çekmek önemlidir. Elinde artan mamulleri satma imkânı bulan bu yeni çiftçi kesim artan kentleşmeye ilgi duymuşlar ve kırdan kentlere göç mücadelesi artmıştır. Bu da doğal olarak köylü kesimlerin feodal sisteme karşı dirençlerini arttırmıştır.
- 4- Bütün bunlara ek olarak ve bu maddelerin tümünün bir nedeni ve neticesi olan piyasaların etkileşim içine girmesi ve piyasacılığın öne çıkması modern ekonominin önemli bir zeminidir. Piyasacılık genişledikçe üretim ve tüketim imkânları da artmıştır. Genel olarak tüm kesimler üstünde piyasa bir özgürlük imkânı sunmuştur. Piyasa büyümüştür. Feodal sistemin rekabetçi ortamı piyasa mekanizmasını hızla genişletmiştir. Kentleşmenin artması bu sürecin en dikkate değer özelliği olarak görülebilir.
- 5- Faulkner, merkezileşen devlet yönetimine de dikkat çekerek ekonomide ve dolayısıyla yönetim şeklinde meydana gelen değişimleri öne çıkarmıştır. Buna göre monarşi yönetim yetkinliğini giderek kaybetmiştir.

Merkezileşen devlet ekonominin dönüşümünde sermayenin kullanım aşaması açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Devletçi yaklaşımlar mali sistemlerin gelişmesi açısından da benzer bir öneme sahiptir. Bir yandan kapitalist bir ekonomik sistem kurumsal olarak (üretim ve dağıtım sistemleri şeklinde) yer edinirken diğeri yandan yönetimin merkezileşmesi modern ekonominin iki etkin çıkış noktası olmuştur. Bourdieu (2015), devletin toplumsal sınıf üreten ve bu sayede kanonlaştıran bir araçsallığa sahip olduğunu söylemektedir. Ayrıca bu durumlarla birlikte düşünüldüğünde devlet, bu

etkinliklerin de bir alanı haline gelmiştir. Başka bir ifadeyle devlet, belirli iktidarların birleşme yaşadıkları, rekabet ettikleri ya da işlevsel oldukları bir alana dönüşmüştür. Bu da devletin değişimi olarak ekonomik yapılanmanın da dönüşüm geçirmesini sağlamıştır. Pierson, modern devletin temel özelliklerinden bazılarını şöyle sıralamaktadır “ *Şiddet araçlarının denetimi, bölgesellik, egemenlik, kamu bürokrasisi ve vergilendirme*” (Pierson, 2014: 75). Bu beş önemli tespitin geleneksel monarşi ve ayrıca feodal yapılanma içinde yer almadığı görülmektedir. Savaşın ve maliyenin (vergilendirmenin) devlet tekelinde olması, ekonomi ve devlet ilişkisinin önemli bir değişime maruz kaldığı anlamına gelmiştir. Bürokrasinin giderek etkin olması devleti, belirli bir yasal/prosedürel zemine yerleştirmiştir (Öğrekçi, 2016: 240). Devletin bu şekilde disipline olması karşısında ekonomik bir disiplin de bulmuştur. Diğer anlamda ekonomi, devletin dönüşümünden etkilenerek kendi disiplinini kurmaya yönelmiştir. Taylor (2014: 214-217), modern dönemlerin başlangıç aşamalarından ilk önemli değişimin ekonomi ile devletin ayrılaşmasında başladığını vurgulamaktadır. Bu ayrılaşma sermaye döngüsüyle de yakından ilgilidir. Ekonomi merkezli bir düzenden söz eden Taylor, bu yeni şekillenmenin hemen her alanda etkili olduğunu da söylemektedir.

Gelinen durum itibariyle ekonomi kavramının belli başlı dönüşümlerini kısaca özetleyebiliriz:

- 1- İlkesel ekonomik düzenlerin temelinde üretim fazlası bir stoklaşma görülmektedir.
- 2- Farklı coğrafyaların etkisinde uzmanlık alanları ortaya çıkmış ve takas sistemi bu sayede hız kazanmıştır.
- 3- Ticaret bu sayede ekonominin önemli bir konusu haline gelmiştir.
- 4- Yönetimde yaşanan değişimlerin etkisinde ekonominin yapısal değişimler yaşandığı gözlemlenmiştir.
- 5- Kapitalist ekonomi, bir yandan yönetimde yaşanan değişimlerle ilişkili iken diğer yandan artan gereksinimler (bunların nüfusla etkisi vurgulanmalıdır) eşliğinde sermaye arzusunun doğmuştur.

1.1.1. Klasik Ekonomi

Klasik ekonomi iktisadi düzeyde ekonominin kuramsal değişimlerini karşılamaktadır. Merkantilist sistemin yerini alan klasik ekonomide etkili olan başlıklardan birkaç tanesi özetle şöyledir (Kazgan, 1993: 35-37);

- 1- Tarım sektörünün giderek ticarileşen bir dönüşüme sahne olması,
- 2- Ticarete yaşanan ivmelerin iç ve dış olarak temel ayrımlara neden olması,
- 3- Rönesans dönemiyle başlayan önemli teknolojik atılımların ticari faaliyetler üstündeki evrensel etkileri,
- 4- Ve şirketleşmelerin çoğalmasıdır.

Bu etkenler klasik ekonomi kuramlarının ortaya çıkmasında kuluçka rol oynamıştır. Ayrıca zanaatkârlığın önemini de vurgulamak gerekmektedir. Zanaat sayesinde insanlar arta kalan ürünlerini pazarlarda satma imkânı bulmuşlardır. Pazarların gelişmesiyle birlikte artan gelirler, devletin ekonomiye vergilendirme yoluyla müdahil olmasını gerektirmiştir. Bankacılık, kredi işletimlerinin artması, uluslararası diplomasinin önem kazanması gibi etkenler de klasik ekonomiyi temellendirmiştir. Bütün bu başlıklar klasik ekonominin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Klasik ekonomiye karşılık ortaçağ ekonomisi içe dönük bir gelişmeyi amaçlamıştı. Bu ölçütlere göre devlet ekonomiyi kapsayacak şekilde politikalar geliştirmişti. Ortaçağ ekonomisinde devletin rolü şu şeklideydi (Haftacı, 2015: 146):

- 1- Mallara yönelik fiyat belirlemenin yanında ticaret ilişkilerinde aracı olmak,
- 2- Ulaşıma yönelik güvenlik sürecini yürütmek,
- 3- Yiyecek ihtiyacı, çalışmak ya da ücret belirlenimleriyle ilgilenmek,
- 4- Stokçuluğu engellemek, faizi yasaklamak, ölçü birimlerini belirlemek gibi bazı başlıklardan söz edilebilir.

Klasik ekonomide paranın giderek önem kazanmasıyla birlikte ticari kapitalizm ortaya çıkmıştır. Braudel, 'kapital' kelimesinin etimolojisine dikkat çekerek bu kelimenin zamanla şirketleşmelerde oynadığı rolü vurgulamaktadır (Braudel, 2004: 203-205). Klasik ekonomi, kapitalist (zanaatçı) kesimin önem kazanmasıyla da bağlantılıdır.

Zanaatçılığın kentlerde önem kazanmasıyla birlikte teknolojik etkinlik ekonomide hızla yer edinmeye başlamıştır. 19. Yüzyıla gelindiğinde kapitalist ekonomiye sanayileşme de eklenmiştir. Diğer bir anlamda sanayileşmenin başlangıcı olarak ticari kapitalizmin sermaye aşaması değişim geçirmiştir.

Bu değişimler aşamasında A. Smith (Skousen, 2003), klasik ekonominin ilk kuramsal söylemini geliştirerek, ticari faaliyetlere konulan engellere yönelik eleştiriler geliştirmiştir. O'nun yaklaşımına göre ekonomide meydana gelen değişimler perspektifinde tüketiciye yönelik yeni kuramlar geliştirilmesi gerekmiştir. Klasik teorinin diğer savunucularından Ricardo (Barber, 2007), ticaretin piyasa işleyişinde önemli olan mal dolaşımlarının önünde yer alan engellere dikkat çekerek dönemin tahıl yasalarını eleştirmiştir. Klasiklerin genel yaklaşımında her zaman merkezi rol oynayan piyasanın işleyişi ekonominin çevrimi açısından önemli bulunmaktadır. Klasik kuramın önemli destekçilerinden Say (Snowdon ve Vane, 2012), piyasa üstüne yaptığı değerlendirmelerinde üretici ve tüketici arasındaki koşutluğa dikkat çekmiştir. Bu yaklaşıma göre üretenin karşısında tüketici vardır ve bu ikili işleyişin serbestleşmesi finansal açıdan da büyük bir öneme sahiptir.

1.1.2. Modern Ekonomi

Modern ekonomi dendiğinde sanayi kapitalizmiyle aynı dönemselle değişim kast edilmektedir. Her şeyden önce modern ekonomi makinelerin etki gücü sayesinde yeniden şekillenmiştir. Klasiklerin ticari kuramlarının yerine üretimde yaşanan fahiş artış, modern ekonomide dikkate değer bir öneme sahip olmaktadır. Modern ekonomi aynı zamanda modern bir dünyanın da içsel olarak bağımlı anlamını karşılamaktadır. Modernite, sadece ekonomiye vurgu yapmaz, yanı sıra hukuki, politik, sosyal ve toplumsal tüm değişimleri içermektedir (Öğrekçi, 2016: 236-238; Ağcakaya ve Öğrekçi, 2016: 29-31). Buradan hareketle modern ekonomi modern toplumsal sistemin değişimleriyle uyumlu bir gelişmeye sahip olmuştur denebilir.

Politik alanda meydana gelen değişimler modern ekonominin farklılıklarını yansıtmaktadır. Liberal teoride serbest piyasa hemen her zaman merkezi rol oynamaktadır. Modern bir ideoloji olarak liberalizm, klasiklerin savunduğu serbest piyasacılığı önemli görmekle birlikte farklı görüşleri de barındırmaktadır (Vincent, 2006:

71-75). Örneğin modern liberalizmde devlete karşı daha sıcak yaklaşılır ve klasik liberalizmin aksine, örgütlü bir piyasacılığa vurgu yapılmaktadır (Heywood, 2012: 93a). Bu iki yaklaşım arasında yer alan temel fark, klasiklerin (ekonomide) bütünüyle piyasanın her düzeni sağlayabileceğine olan inanç yerine modern liberaller, devletin piyasa müdahalesinde önemli olabileceğini öne sürmüş olmalarıdır. Gerçekten de modern ekonomi de dâhil piyasa sistemi, devletin müdahil olmasına karşı önlemlerin öne çıkarılmasından yana tavrı almaktadır (Barry, 2012: 134).

1.2. ÜRETİM VE TÜKETİM İLİŞKİSİNDE, TEKNOLOJİ VE MODERN EKONOMİ

Modern ekonomide makineleşen bir üretim sistemi etkili olmaktadır. Modern ekonomi teknolojik bir zeminde gelişerek geleneksel ve klasik ekonomiden farklılıklar taşımaktadır. Modern ekonomi, teknolojiye bağlı olarak gelişen, çeşitlenen ve yenilikler içeren bir ekonomik sistemdir. Teknolojik değişime ilişkin olarak (Arthur, 2011: 213-214);

- 1- Her bir yenilik teknolojide gelişmelerin de yolunu açmıştır. Bu da yeni türde örgütlenmeleri gerektirmektedir.
- 2- Teknolojik doğurganlık ortaya çıkmıştır. İcatlara ek olarak yenilenen teknolojilerin alt yapıları meydana gelmiştir.

Modern ekonominin yapısında tüketimin etkileyici rolünden söz etmek gerekmektedir. Tekniğe bağlı olarak modern toplumlar ekonomik olarak çok daha fazla tüketicidirler. ‘*Tüketim için üreten*’ (Toffler, 2008) bir toplumsal sistem içinde yer alan modern ekonomide, kar artışı hat safhadadır. Uluslararası ticaret ve üretim ilişkileri ortaya çıkmaktadır. Bu sistemde insanların çalışmaya yönelik zamanlarının kısalması söz konusu olup, tüketime yönelik daha çok zaman ayırmaktadırlar (Touraine, 2014: 130). Doğal olarak modern makroekonomik sistem işletmeler bazında teknolojik, kültürel ve işlevsel olarak tüketici tarzda gelişme göstermektedir. Her şeyden önce kapitalist bir ekonomik sistemde teknolojiye bağlı sürekli değişimler yaşanmakta olup, bundan bağımsız bir ekonomi düşünülemez. Makineleşen ekonomi giderek elektronik bir ortamda nicel değerlere bürünmektedir. İnsanların sürekli tüketime yönelik değişen

yaşam standartlarında teknoloji kapitalizminin etkisi öne çıkmaktadır. Tarım ekonomisinden sanal ekonomiye kapitalist ekonomik sistem sürekli gelişme göstermektedir (Loucks, 1972: 68-69). Teknolojiye bağımlı hale gelen modern ekonomide üretim aşamaları da mühendislik çerçevesinde dönmektedir. Teknoloji Yönetimi (TY) modern ekonomide büyük bir değişim örneği olmaktadır (Çetindamar, vd., 2013). Modern ekonomide sermayenin yeni alanlar yaratabilmesi için organizasyonlar ve teknolojik çevrimler gerekmektedir. Bu sayede üretime eş değerde tüketim alanlarının da yaratılması elzem olmaktadır (Harvey, 2012a: 129). Harvey, kapitalist sistemin genel düzeyde evrimini birkaç madde ile özetlemektedir (Harvey, 2012a: 131);

- 1- Öncelikle teknolojik üretimler ve bunların organize edilmesi,
- 2- Diğer yandan tarihten bugüne değin modern ekonomiyi de kapsayan önemli değişken, kurumlara ve sisteme yönelik idari bir takım düzenlemeler,
- 3- Kar amaçlı bir sistem olarak kapitalist ekonomide üretimin ve buna bağlı olarak emek süreçlerinin düzenlenmesi,
- 4- Güncel yaşama ilişkin yeni alanların üretilmesidir.

Tüketime yönelik üretim şeklinde değerlendirdiğimiz modern ekonomide ürün yenilenmesi, ürünlerin çeşitlenmesi, kullanım alanları ve piyasada yeni tüketim alanlarının yaratılması teknolojiye bağlı olarak durmaksızın çevrim (akış) içindedir. Burada tüketim ekonomisi yaklaşımı, doğrudan tekniğin aracı olduğu bir ekonomik çevrimi içermektedir. Teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak incelik isteyen yeni mamuller üretilmiştir. Sentetik ürünler bunlardan bir örnektir. Freeman ve Soete sentetik ürünlere ilişkin teknolojik yenilenmeye dair değerlendirmelerinde, söz konusu ürünlerin kullanım alanlarının çok geniş olduklarını ve teknolojiye bağlı olarak üretimlerinin kıtlığa maruz kalmadıkları için güven verdiklerini söylemektedirler (Freeman ve Soete, 2004: 124). Diğer anlamda yoğun bir teknolojik bilgiye dayalı üretilen ürünler olmaları, sentetik ürünlerin doğada kıt kaynaklardan elde edilen benzeri ürünlere göre daha çok teşvik görmesine neden olmaktadır. Bu da teknik alanda yenilenmeyi teşvik etmektedir. Teknolojiye yatırım yapamayan firmaların piyasada geriye düşmesi, yeni pazarların ve yeni tüketici kitlesinin yaratılamamasından kaynaklanmaktadır. Ellul, teknik bir

ekonomide yaşadığımızı hatırlatarak teknolojiye yapılan yatırım gerekliliklerini ve neticelerini birkaç noktayla değerlendirir (Ellul, 2003: 169):

- 1- Teknik alanda yapılan yatırımlar süreklilik arz etmektedir. Üretim için ve üretimin güncellenmesi adına sürekli olarak teknolojiye yatırım yapılmaktadır.
- 2- Teknolojinin önem kazanmasına paralel olarak organizasyon için artan personel ihtiyacı,
- 3- Tüketici bir alan yaratılmak adına da gereklilik arz eden reklam tekniklerinin yaratılmasıdır.

1.3. MODERN EKONOMİDE REFAH TOPLUMU VE PLANLI EKONOMİ

İkinci dünya savaşının ardından meydana gelen yıkımın onarılması için önemli bir seferberlik başlatılmıştır. Bu seferberlik etkisi, ekonomide ciddi oranda bir refah artışının ortaya çıkmasını tetiklemiştir (Beaud, 2015: 295). Bu artış hızında savaşın etkili olduğu bir gerçek ise de ABD ekonomisinin savaş sonrası dönemde elde ettiği hacim ayrıca önemli bir etken olmuştur. Tablo 1’de dönemsel olarak ekonomide yaşanan büyüme rakamları verilmiştir. Gerçekten de ikinci dünya savaşından sonra ekonomide büyüme oranları hız kazanmıştır. Ancak bunun yanında yeni sanayi alanlarının kitlesel üretimleri de bu büyümenin diğer bir önemli nedeni olmuştur. Yine Tablo 1’e göre dünya ticaretinde yaşanan büyümelerle sanayi de yaşanan büyümelerin birbiriyle paralel olması da dikkat çekici bir değişim örneğidir. Bu örneğin önemli nedenleri arasında yer alan teknolojide meydana gelen değişimlerin etkisiyle tüketim olanaklarının yaygınlaşmasını göstermek mümkündür. Söz konusu ekonomik büyüme bazı temel başlıklar çerçevesinde özetlemek mümkündür (Beaud, 2015: 298-299):

- 1- Çiftçi ya da zanaatçı kesimlerin sermaye baskısı nedeniyle üretime zorlanması,
- 2- Kadın işgücünün giderek önem kazanması ve ‘eve-iş-verme’ akışının giderek artması burada ayrıca önemli görülmüştür.
- 3- Öte yandan ‘taşeron işçiliğin’ emek sürecinde ki etkisi de dikkat çekici bir katkı sağlamıştır.

- 4- Otomatizasyondan faydalanılarak yeni teknolojik gelişmelerden faydalanmakta işgücünün artışında önemli görülmüştür. Elbette, bu yeni sürecin kimya sanayi gibi alanlarda etkili olduğu vurgulanmalıdır.
- 5- Vardiya sistemiyle üretim aşamasının 24 saat üzerinden uygulanması,
- 6- Büro işlerinin daha çok önem kazanması da bir başka neden olarak görülmektedir.

Tablo (1), Dünya Sanayi Ve Ticaretinin Yıllık Büyüme Oranları

YILLAR	DÜNYA SANAYİ	DÜNYA TİCARETİ
1860-1870	2.9	5.5
1870-1900	3.7	3.2
1900-1913	4.2	3.7
1913-1929	2.7	0.7
1929-1938	2.0	-1.15
1938-1948	4.1	0.0
1948-1971	5.6	7.3

Kaynak: W.W. Rostow, a.g.e., cıı-1 ve ıı-7, s: 49 ve 67, Aktarım: Beaud, 2015: 296.

Ekonomide yaşanan büyümenin ardında kamu desteğinin önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür. Refah seviyesinin esasen 19. yüzyılda ortaya çıkan anlamı, genel olarak toplumsal refahın yükselişine dair piyasa sürecinin önem kazanmasıyla ilgili görülmüştür (Barry, 2012: 428-430). Zamanla bu durum piyasa ile ilişkilendirilmekten çıkarılarak dağıtım sistemiyle olan bağlantısında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu da doğal olarak planlı bir ekonomik sistem ihtiyacını doğurmuştur. İkinci Dünya savaşıyla birlikte zora giren ailelerin geçim olanakları, geri kalmış bölgelerin kalkınmasına yönelik destekler ve bölgesel anlamda ekonomik birleşmelerin tümünde refah devleti imgesi yatmaktadır. Giddens, refah devleti yaklaşımının GSİH içinde ki adil dağılımın etkili olduğunu söylemektedir (2013: 411-412). Devletin ekonomiye müdahil olmasının önemli bir vurgusu işveren şeklinde yer edinmiştir. Bu yönüyle (istihdam yaratıcı olarak) özellikle ikinci dünya savaşından sonra devlet, bir işveren rolüne bürünmüştür (Pierson, 2014: 146-147). Refah devleti yaklaşımının aşamalarını dört başlıkla özetlemek mümkündür (Koray, 2008: 96-97):

- 1- 19. yüzyılın sonlarına doğru işçi kesimi giderek politikleşmiştir. Bu dönemde işçi kesiminin liberal piyasa ekonomisinde haklarının savunulması önem arz etmiştir.
- 2- Bu aşamadan sonra özellikle 1930'lu yıllarla birlikte refah politikası yaklaşımları giderek haklar çerçevesinde önem kazanmaya başlamıştır. Sendikalaşmaların burada etkili olduğunu görmek mümkündür.
- 3- İkinci dünya savaşından sonra refah devleti/toplumu yaklaşımları hızla büyümüş ve tüm dünya genelinde etkili bir teori olarak ülkelerce çeşitli derecelerde kullanılmıştır.
- 4- 1970'li yıllarla birlikte meydana gelen ekonomik ve politik krizler refah devleti politikalarının gözden düşmesine neden olmuştur.

Refah toplumunun, endüstriyel baskıların etkisinde sosyal politika üretme aşaması şeklinde tanımlanması mümkündür. Buna göre devlet, piyasa karşısında sınırlı olarak değil, yönlendirici ve planlamacı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Smelser ve Swedberg, 2013: 436-437). Sosyal haklar çerçevesinde devletin müdahil olma isteği piyasacılık açısından istikrarsız bir görünüm arz etmektedir. Hayek ve Keynes, bu iki farklı yaklaşımı tartışma konusu yapmışlar, dönemsel kargaşalara binaen Keynes revaçta olmuştur. Bu tartışmada planlamacılık, özgürlük karşıtı bir zeminin ortaya çıkma nedeni olarak eleştirilmiştir (Kelly, vd., 2013: 272-273). Diğer anlamda refah toplumunun ortaya çıkma aşaması planlamacı ve totalci bir bütün arz etmektedir. Bu da doğal olarak bireyci yaklaşımları olumsuz etkileyen ve piyasacı değerleri zorlaştıran, toplumsalcı bir baskıyı içermektedir (Erdoğan, 2006: 184).

1.4. PLANLI EKONOMİDEN ÇIKIŞ VE PİYASACILIĞA GERİ DÖNÜŞ

İkinci Dünya savaşının etkisiyle değişen politik ve ekonomik sistem, 1970'li yıllara gelindiğinde yeni bir kırılma aşamasına çoktan girmiştir. 1970'li yıllarda petrol şoku şeklinde tanımlanan kriz, ABD çıkışlı olsa da tüm dünya ülkelerinde sanayinin etkisinde ekonomik sorun haline dönüşmüştür (Roberts, 2010: 731). Temelde politik bir sorun

şeklinde gelişen kriz, kısa zamanda ekonomiyi kapsayarak ülkelerin ekonomi politikalarında dönüştürücü bir etkiye neden olmuştur. Böylesi bir etkinin değişim gösterdiği ilk alan, piyasa sistemine olan ilginin artması biçiminde olmuştur. Krizle birlikte daralan ABD ekonomisinde işsizlik artış gösterdiği gibi gelirlerde de ciddi bir düşüş yaşanmıştır (Minsky, 2013: 16). Daralan ekonominin krizden çıkış aramaya başladığı ilk alanlardan birisi de teknolojik dinamizm olmuştur. Harvey, neoliberal düşüncenin en belirleyici tezlerinden birisinin teknolojiye olan yüksek sadakatte yattığını söylemektedir (Harvey, 2015: 76). Yeni ekonomi bu dinamizmin yoğunluğuna göre ortaya çıkmıştır. Teknolojinin derin etkisi sermaye ve işgücü bağlamında da önemli farklara neden olmuştur. Harvey bu yeni süreci birkaç başlıkla özetlemektedir (Harvey, 2015: 108-111):

- 1- Teknoloji karlılık gibi, verimlilik gibi ve birikime yönelik etkinlikler gibi önemli değişimleri tetiklemiştir. Teknolojik akış hız kesmeden devam ediyor ve bu sayılan faaliyetler açısından önemli değişimlere alt yapı sağlamaktadır.
- 2- Harvey, teknolojilerin gelişmesinde zaman-mekân değişmesine dikkat çekerek zamanın hızlanmasıyla mekânların öneminin azaldığını vurgulamaktadır. Piyasanın mekânsızlaşma hızı üretimde ve sermaye açısından devir süresinde ivmelere neden olmaktadır. Elbette, ulaştırma ve iletişim hızlarının bu sürece katkısı büyük bir öneme sahiptir.
- 3- Teknolojide yaşanan değişimlerin en etkili alanlarından olan enformasyonel sistemlerin bilgi depolamadaki önemleri bir başka dikkat çekici noktaya işaret etmektedir. Bilginin üretimi ve dağıtımı şeklinde işlevselleşen bu teknolojik yenilik, tüketicileri de etkisi altına almaktadır.
- 4- Paranın elektronik ortamlardaki etkinliği de diğer bir noktadır. Burada sanal bankacılık gibi başlıklar konuya açıklık için birer örnek olarak görülebilir.
- 5- Harvey, ayrıca iş denetimi ve emeğin bu noktada ki konumunda sermaye açısından önemine dikkat çekmektedir.

1.5. MODERN EKONOMİDE FİNANS SİSTEMİ

Finansal sistemler aracı kurumlar olarak para ve değerli kâğıtların mübadele edilmesine yönelik işlemlerin yerine getirildiği kurumların bütününden oluşmaktadır.

Örneğin para piyasalarının ve para akımlarının oluşmasına destek vermektedirler (Levinson, 2014: 67). 1980'li yıllarla birlikte artan finansal etkinlikler, uluslararası para piyasalarının ortaya çıkmasına da öncülük etmiştir. Finansallaşma özellikle bu dönemler itibariyle öne çıkmış, kapitalist ekonominin temel değeri olan üretim sürecinin finansal alana kaydığı görülmüştür (Kozanoğlu ve Aytürk, 2015: 306).

1.5.1. Finans Sistemlerinin Gelişim Aşaması

İnsanların yer değiştirmeleri, karşılıklı etkileşim içinde olmaları, sosyal ya da ekonomik alanda birbirleriyle bağlantı içinde süreklilik arz eden gelişmenin önemli nedenleri arasındadır. Buna mukabil tarımdan ulaşım, enerji kaynaklarından onun kullanımı adına üretilen teknik yaratımlara kadar insanoğlunun etkileşime girmektedir. Bu etkileşimde kentleşmenin ve yerleşikliğin büyük bir önemi vardır. Her şeyden önce yerleşiklik durmadan yeni ihtiyaçların doğmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla insanların birbirleriyle olan etkileşimi ve bu süreçte meydana gelen alış verişlerin karşılıklı durumu paranın da ortaya çıkma nedenleri arasındadır. Kentleşme ve parasal değerlerin birbiriyle olan ilişkisi değişen yaşam koşullarının da bir neticesi şeklinde görülmektedir (Braudel, 2013). Parasal bir ekonomik sistem ilksel dönemlerinde sadece takas aracı iken zamanla paranın birikime de aracı olması, tarihsel olarak finansal sistemlerin de değişim nedeni şeklinde görülmüştür. Birikimin finansal sistemlerde büyük bir önemi olduğu bilinmektedir (Öğrekçi, 2016: 6). Biriktirme aracı olan para finansal sistemlerin modern döneminde kar amaçlı bir çevrimde belirleyici özelliğe sahiptir.

Ticari faaliyetler takas işlemleriyle ortaya çıkmıştır. Her takas işlemi neticesinde paranın önem kazandığını söyleyebiliriz. Birikim, ticari işlemler neticesinde parasal değer olarak finansal sistemlerin de çıkış noktasıdır. Bu süreci özetlemek mümkündür (Ekholm ve Friedman, 2003: 141-147):

- 1- İlksel olarak ticari işlevlerin takas aracılığıyla ortaya çıktığını söylemiştik. Bu işlevsellik zaman içerisinde evrensel bir boyuta doğru ilerlemiştir.

- 2- Hemen her dönemde ticaret ve teknoloji ilişkisi önem arz etmektedir. Bu öneme binaen merkezileşme dediğimiz ve özellikle modern ekonomide sermaye yoğunlaşması meydana gelir.
- 3- Sermayenin merkezi yoğunlaşması bir süre sonra emperyal güçlerin de doğum merkezi haline dönüşmüştür. Çevre-merkez ilişkisi şeklinde ekonomik yoğunlaşma bu son radde ile finansal sistemlerin de merkezileşmesi anlamına gelir.
- 4- Bir süre sonra merkez-çevre ilişkilerinde yer değiştirmeler ortaya çıkar: Merkezler değişim yaşar,
- 5- Buna örnek olarak imparatorluklar gösterilebilir. Emperyalist bir işlevsellik ortaya çıkar

Ekhol ve Friedman'ın yaklaşımlarına göre finansal sistemlerin sabit bir konuma sahip olmadığı tam aksine, 'konjoktürel' bir değişim geçirdiği ve çevreden merkeze, merkezden çevreye doğru süreklilik arz eden sirkülasyonlar ürettiği görülmüştür. Esasen finans merkezleri de tarih boyunca sürekli değişim geçirmiştir. Bu da doğal olarak sirkülasyona sahip bir ekonomik kurum olarak finans merkezlerinin farklı zamanlarda kendi çeperinde sürekli yeni mekânlara ulaştığı anlamına gelmektedir. Ekonomide yaşanan bu değişimler modern ekonomi olarak kavradığımız finans ve teknoloji merkezli yeni ekonomi sürecinin de oluşmasına neden olmuştur. Buradan hareketle her zaman kendine yeni mecralar yaratan finansal sistemlerin iki nokta da önemli bir gelişime bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki teknolojik gelişmeler, diğeri ise çekim merkezlerinin (örneğin ticari kentlerin) ortaya çıkmasıdır. Diğeri anlamda finansal piyasalar; ekonominin temel değerlerini güvence altına almak, geliştirmek, büyütme ya da takas işlemlerini güçlendirmek gibi önemli işlevselliklerin etkisiyle ortaya çıkmaktadır (Allen, 2003: 41). Kapitalist ekonominin zamanla merkezi konusu haline gelen finansal sistemler soyut ve nicel alanlara yerleşmeye de başlamıştır. Söz gelimi muhasebe bu değişimde giderek daha çok etkinleşmiş ve finansal etkiyle ekonomi bünyesinde disiplin haline gelmiştir (Kennedy, 1998). Finansal sistemlerde bankacılık, borsa ve menkul değerlerin öne çıkması ile birlikte modern anlamda değişimler giderek önem kazanmıştır. Bu tür yapısal etkinlikler özellikle uluslararası teknoloji ve ticaret aracılığıyla çok daha etkili olmaya başlamıştır. Bu yapısal değişimler zamanla spekülatör denilen bir kesimin

de ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Allen, 2003: 46). Modern finansal sistem, birçok alt başlıklara sahip olmakla birlikte aracı kurumların genel adı olup, bu kurumların işleyişine finansal sistem denmektedir. Söz konusu kurumlar: “*Fon akışını sağlamak, menkul kıymetlere likitide kazandırmak ve menkul kıymet fiyatlarını oluşturmak*” (Aslan ve Terzi, 2013: 3) gibi işlevlere sahiptir. Aşağıda biraz daha yakından bakılacak olan modern finans sisteminde ‘aracılık’ yapmak işlevi modern ekonominin de temel dinamiklerini sağlamıştır.

1.6. MODERN EKONOMİDE FİNANS SİSTEMİNİN KONUMU

Paranın arz konusu piyasa ekonomisinde önemli yer teşkil etmektedir. Esasen piyasanın etkinleşmesi para arzının etkinliği aracılığıyla ivme kazanmaktadır. Modern ekonomide piyasanın işlevselliği adına para arzı işletmeler için büyük bir öneme sahip olmaktadır. Para arzında içsel ve dışsal ayrımlar ortaya çıkmış ve bu söz konusu ayrımlar piyasanın işleyişine göre şekillenmiştir (Akdiş ve Güçlü, 2015: 53-55).

Modern ekonomi, merkantilist sistemden farklı olarak uluslararası bir etkinlik içine girmiştir. Küresel bir ekonomide paranın uluslararası etkinlik içine girmesi doğrudan finansal sistemlerin etkinliğiyle bağlantılıdır. İşlevsel olarak bir yandan piyasayı sermaye merkezli yoğunlaşmaya sürüklerken, diğer yandan aynı etki çerçevesinde büyüme oranlarını olumlu yönde geliştirmektedir. Söz konusu sermaye yoğunlaşması (burada sanayi ve teknolojik etki önemlidir) finansal piyasalar tarafından toplanma ve merkezileşme eğilimi göstermektedir. Bu sürecin işlemesiyle birlikte finansal krizlerin de artış göstermesi tesadüfi olamamaktadır. Finansal sistemlerin etkinliği çerçevesinde düşünüldüğünde kredileşmek, piyasanın aktifleşmesi adına da önem arz etmektedir. Finansa dayalı modern ekonomide karın ciddi bir motive edici gücü olduğu görülmektedir. Bu durum, kredileşme ve finansmanlık adına önem arz etmektedir. Geline nokta itibarıyla yatırım gücünün etkinliği adına finansman etkisi modern ekonomi çerçevesinde önemli olmaktadır (Minsky, 2013: 175-177). Finansal sistemler adeta yatırımın tematik bir şemasını vermektedir. Buradan hareketle finansal sistem paranın piyasa işleyişinde önemli bir katalizör görevi üstlenmektedir. Bu etkileşimi birkaç maddeyle özetlemek mümkündür (Stanford, 2013: 196):

- 1- Sektörel olarak finans piyasası, paranın karşılığıyla ilgili denkleşen değer aracılığıyla işlerlik sağlar ve bu da kâğıda dayalı bir ekonomi anlamına gelmektedir. Paranın üretilmesi ve tüketime sokulması işini finansal araçlar yapar ve bu önemli bir işlerlik olarak görülebilir. Her zaman iyi bir neticeyle sonuçlanmasa da bu şekilde anlam kazanmaktadır.
- 2- Tamda burada bankacılık sektörünün önemine yeniden eğilmek gerekmektedir. Bankalar doğrudan aracı olmanın ötesinde kar amaçlı bir işleve bürünürler. Bu da ekonominin büyümesi yönünde etkileyici bir güç sağlar. Bu güç her zaman dengeli kullanılamayabilir,
- 3- Kredi sisteminin de özgün etkisinden söz edilebilir. Bu her şeyden önce üretim ve tasarruf – tüketim ilişkilerinde değişimlerin nedeni olmuştur. Yukarıda da geçtiği üzere kredi doğrudan para yaratma aracı olmuştur.

Yukarıda anlatıldığı şekliyle, finansal sistemlerin özellikle modern ekonomi çerçevesinde parasal etkinliği ivedilikle etkilemesine mukabil, sermaye yapısını da dönüştürücü yanıyla modern bir ayrıma sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu sermaye dönüşümünden anlaşılan değer ölçümü bağlamında parasal değerlerin ‘para’ ile eş değerlik haline gelmesidir. Değer değişimi; konutların, taşınmaz malların (buna fabrika örneği verilebilir) daha çok sermaye şekline bürünmesi ve ek olarak teçhizatların da bu bağlamda değer bulması şeklinde öne çıkmaktadır (Piketty, 2014: 126). Sermaye de yaşanan bu türden değişimler borç yüklerinin de artmasını sağlamış, ayrıca borç ekonomisinin modern süreçte etkin olduğu görülmüştür. Geleneksel dünya da ise sermaye, örneğin tarım arazisi şeklinde anlam bulabilmiştir. Ne var ki endüstriyel dönemde sermaye oldukça farklı dönüşümler geçirmiştir. Dolayısıyla dönüşümle birlikte parasal piyasalar da farklı bir yön izlemiştir. Anlaşıldığı kadarıyla sermaye biriktirme nicel bir alanda giderek hâkim olmuş, modern ekonomi ile klasik ekonomi arasında bu değişim bir tür ayrımı da belirlemiştir. Sermayenin söz gelimi uluslararası etkin olduğu alanlardan birisi konut alım satımı olup, ayrıca yatırım alanında ulus ötelilik de buna eklenebilir. Bu da sermaye dönüşümünün bir parçasıdır. Harvey, *faaliyet alanları* şeklinde tipleştirdiği organizasyon ve teknik etkiler ile değişen sermaye süreçlerini gözlemler. Bütün sorun, aslında yaratılan yeni iktisadi alanların kontrol edilmesini

sağlamak ve sürekliliğini devam ettirmek çabasıdır. Söz konusu faaliyet alanları kısaca şöyle tespit edilmiştir (Harvey, 2012a: 131);

- 1- Teknoloji ve organizasyonel biçimler; kendine özgü gelişme süreçleri vardır.
- 2- Toplumsal ilişkiler; süreklilik arz etmez ama sürekli değişirler,
- 3- Kurumsal ve idari düzenlemeler; zamanın durumuna göre değişim geçirirler,
- 4- Üretim ve emek süreçleri,
- 5- Doğa ile ilişkiler; her zaman değişkenlikler gösterir,
- 6- Günlük hayatın ve türün yeniden üretimi,
- 7- Ve 'dünyanın zihinsel kavranışları' şeklinde ortaya çıkar.

Modern ekonomide finansal sistemin etkili olmasında bankacılık sektörünün giderek uluslararası bir etkinliğe bürünmesinin de önemi büyüktür. Modern ekonomide paranın ivedi bir şekilde dolaşıma girdiği piyasa sisteminde bankaların büyük bir rol oynadığı görülmektedir. Söz gelimi Dünya Bankası bu işlevi yerine getirmeye yönelik bir amaçla kurulmuştur. Dünya Bankasının temel görevlerinden bazıları şöyledir (Aslan ve Terzi, 2013: 148);

- 1- Merkez bankaları arasında ilişkiler kurulması yönünde teşvik edicidir,
- 2- Finansal istikrar açısından politik bir görev üstlenir,
- 3- Merkez bankalarının finansal işlemlerinde esas taraftır.

Bankacılık sektörünün ekonomide ayrı bir konuma yerleşmesi, modern ekonominin tüketime yönelik etkinliğinin öne çıkmasında büyük bir katkıya sahip olmuştur. Banka ekonomisinde sermayenin akışkan olması, kara yönelik kredi sağlama, ayrıca etkileşimcilik gibi unsurlar yatırım amaçlı hedeflerin gözde konuları arasındadır. Bu etkiler sayesinde bankacılığın piyasada yönlendirici bir güce dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur. Arbitraj denilen özgürlük korkusu bu sebeple (bankacılığın yönlendiriciliği nedeniyle) bir baskı üretmiştir (Roubini ve Mihm, 2012). Bankacılığın önemli konumu kısaca aşağıda özetlenmiştir (Altan, 2005: 62-65):

- 1- Ticareti fonlama ve ihracata yönelik teşvik olarak; yatırım sorunlarının ortaya çıkmasına yönelik olarak dış borç yüküne karşın finansmanlık,

- 2- Mali piyasaların uluslararası risk oluşturmasına yönelik olarak; kur sisteminde meydana gelen 1970 sonrası döneme ilişkin risk yönetimine dair yeni tekniklerin geliştirilmesi,
- 3- Kaynak kullanımına yönelik olarak; maksimum hâsılaya yönelik kaynakların daha temkinli kullanılması, atıl alanların verimli hale getirilmesi gibi nedenlerle,
- 4- Dağılımın adil olmasına yönelik olarak gelirler ve servetlerin değerlendirilmesi olarak; tasarrufa yönelik adil bir gelir dağılımının ortaya konması, düşük gelirli tasarruf sahiplerinin bu olanaklarını güçlendirmelerine imkân tanıma gibi etkinliklerinden söz etmek mümkündür,
- 5- Ayrıca aracı kurumlar olarak; finansal bir havuz görevine sahip olarak bankacılık, doğrudan aracı olmak kaydıyla kazanımların artmasına veya doğru kullanımına da aracılık ederler.

Küresel bir dünya sistemi olanca gücüyle etkileşimciliği dikte etmektedir. Finansal sistemlerin ülkeler arası iletişime girdiği bu yeni dönemde, ekonominin finans ekonomisi şekline dönüştüğüne tanık olunmaktadır. Sıcak para yatırımlarının artması, bir yandan finansal sistemlerin ticari bir konuma yerleşmesiyle ilişkili iken, diğer yandan da üretim unsurlarının parçalı bir şekle bürünmesiyle yakından bağlantılıdır. Bu temel değişimler eşliğinde uluslararası şirketleşmeler sayesinde finansal sistemler ekonomik değişimde üst bir noktaya yerleşmiştir (Castells, 2014: 373). Bu değişikliklerle birlikte ekonomide ivme gücüne sahip olan pazarların yönetiminden işlevsel olarak biçimlenmesine kadar değişimlere maruz kaldığı, bu sayede de piyasa mekanizmasında tüketim kalemlerinin çeşitlendiği görülmüştür. Belirli ürünlere yönelik pazarların ortaya çıkması (örneğin imge pazarı şeklinde sanal ekonomide) alıcıların kitleselleşmesine yönelik etkinlikleri de sağlamıştır. Pazar değerlerinin ve işleyişinin değişmesine paralel olarak finansal dönüşümler hız kazanmış, artış göstermiş ve ekonomik çevrimlere serum etkisi yapmıştır. Bu değişimler de (pazarların küçülmesi –belirginleştirilmesi/ kitleselleştirilmesi) teknoloji bağlantısı önemli bir yere sahiptir. Ürünlerin hızla artış göstermesiyle birlikte çeşitliliğinin de artması kitlesel pazarların yaratılmasında birincil öneme sahiptir (Toffler, 2008: 294). Bu değişimde üretim yerleşerek ekonomi parçalı bir sisteme dönüşmektedir. İleri teknolojilere vurgu yapan Toffler, uluslaşmanın da bu noktada öne

çıkmasına dikkat çekmektedir. Zira yerelleşen ekonomik sistem uluslaşmaya da katkı sağlamış olmaktadır.

Teknolojide yaşanan değişimler ekonominin yerel bir üretim sistemine dönüşmesi açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. Gerçekten de mikro düzey ileri teknoloji sayesinde ('bilgi ekonomisi') ekonomide yaşanan gelişmeler insanların günlük yaşamlarında da derinlemesine etkilere neden olmuştur. Ekonomi, geleneksel ve klasik anlamda belirli bir sistemler bütünü şeklinde olmanın ötesine çıkarak, 'ekonomik-yaşam' şeklinde bir evrimi gerçekleştirmiştir. Bu evrim zamanla insanların tüketici ve üretici birleşmesine olanak sağlayarak güncel yaşamı kapsamış, toplumsal gerçekliğe yeni açılımlar getirmiştir. Teknoloji doğrudan yaşamın uygulayıcı alanına karşılık gelmektedir. Hemen her anımızda teknoloji yer edinmiştir. Teknolojide meydana gelen değişimler ticari faaliyetlerin ivme kazanmasına da neden olmuştur. 1980 sonrasında hızla artan ticari faaliyetler; bir yandan ulus ötesi şirketlerin politik bir güç haline gelmesiyle ilişkili iken, diğer yandan teknolojinin de teknik bir zemin sağladığı görülmüştür. Küresel ticaretin ortaya çıkması aşağıdaki gibi özetlenebilir (Stanford, 2013: 252-253):

- 1- Teknoloji sayesinde iletişim olanaklarının hızla artış göstermesidir,
- 2- Teknolojinin, ticaret için en temel alan olan ulaşım da büyük katkıları olmuştur. Bu noktada kargo sisteminin önemini vurgulamak önemlidir,
- 3- Şirketlerin küresel aktivitelerinin artmasıyla birlikte yönetim değişimi yaşamaları önemlidir. Bu da teknolojiyle bağlantılı bir diğer başlıktır. Örneğin iletişim teknolojileri sayesinde e-konferanslar, yatırım alanlarının mikro düzey ölçümleri ya da haritaların dijitalleşmesi gibi etkenler önemlidir,
- 4- Teknolojinin yanı sıra DTÖ gibi antlaşmalar dışında tek taraflı ticaret serbestliği sağlayan uygulamaların artması, ya da uluslararası (IMF) gibi örgütlerin finansal akışa hizmet etmeleri de sürece etkili olmuştur,
- 5- Şirketlerin siyasi risklerinin azalması,
- 6- Gümrük Tarifeleri gibi ithalata yönelik engellerin kalkması da uluslararası ticareti hızlandırmış, etkileşimleri ve sermaye akışlarını kolaylaştırmıştır.

Bir başka noktada finansal sistemlerin bankacılık sektörüyle yakından bağlantısına değinmek gerekmektedir. Bankacılığın 19. Yüzyılda önem kazanması küresel bir ekonomi sisteminin ilk belirtileri arasındadır. Bu süreç 1970’li yıllardan sonra giderek önem kazandığı gibi ayrıca kredileme faktörünün de artan önemi söz konusu sürece ivme kazandırmıştır. Bankacılığın sektör olarak kara yönelik politik değişimler süreklilik arz eden bir yatırım amacı gütmektedir. Bankacılık böylece piyasayı yönlendiren ve piyasa işlevselliğini sıkı bir markaj altına alan öneme sahip olmuştur. Bankacılığın özgürce hareket etmesine yönelik gelişmeler yeni ekonomide hayati bir öneme sahip olmuştur. ‘Düzenleyici Arbitraj’ (Roubini ve Mihm, 2012) olarak bilinen yaklaşıma göre bankacılığın özgürlük baskısı değerlendirme konusu olmuştur. Kredi işlemlerinden piyasada yön tayin edici konumlarına kadar bu baskı türünden bankacılar bölgeselleşerek sıyrılmaya çabasına girdiler. Diğer yandan bankacılık sektöründe mevduatın artışı ve kullanımda sağlıklı işleyişi büyük öneme sahiptir. Bölgesel bankacılığın ortaya çıkmasında bu etkinin önemi vardır ve küresel finansal sistem açısından da söz konusu durum etkili olmaktadır. Eş deyişle finansın küreselleşmesi bankacılık sektöründe önemli bir atılım aşaması olarak görülebilir. Finansal sistemlerin bankacılıkla eşdeğer etkileşim içinde olduğu bilinmektedir. Buna mukabil finansal kurumların ve finans piyasasının bankacılıktan farklı olarak ekonomi de edindiği konum, kriz eleştirilerinde de özgünleşmektedir. Bankacılıkla ilgili sorunlara ek olarak finansal sistemlere yönelik yaklaşımların krizlerle bağdaştırıldığı alan itibariyle öne çıkan başlıkları kısaca özetlemek mümkündür. Şöyle ki:

- 1- Bilindiği üzere 1980 sonrası finansal serbestlikle birlikte piyasanın artan kırılganlığına karşın risk derecesi artmış olup, doğal bir döngü olarak kapitalist ekonomi de olağanlaşmış durumdadır. Bu bağlamda risk yönetiminin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu da finansal sistemlerin risklere karşı gerektiği oranda (krizlerin değerlendirilmesinde yola çıkıldığında) tedbirli olmadıklarını göstermektedir;
- 2- Finansal sistemlerin önemli bir işlevsel mekanizması olan kredi ve bankacılıkla ilgili olarak kredilerin değerlendirilmesine yönelik analizlere dair sıkıntılar da eleştiriler arasındadır. Bu eleştiriler bir risk ortamına dönüşen finansal piyasaların gerektiği oranda analiz olanaklarına kavuşamadığı yönündedir. Söz konusu

kredilendirme kuruluşlarına yönelik önemli eleştiri ABD konut krizinde yoğunlaşmıştır;

- 3- Diğer bir başlık olarak ücretlendirmede çarpıklıkların, çalışanlar üstünde finansal kurumların uzun dönemli menkul kıymetleştirme çabasının krizler üstünde etkili olduğu yönündedir;
- 4- Menkul kıymetleştirme ile bankacılık arasındaki ilişkiye dönük kriz eleştirisi yer alır. Burada bankacılık krizlerinin azalmasına yönelik olarak menkul kıymetleştirmenin önemli bir öngörüsü yer alır. Buna göre menkul kıymetleştirme bankacılık risklerinin dağılma göstermesi yönünde bir yaklaşımdır. Bu da dolaylı olarak, bankalarla ilişki içindedir ve bunun fark edilememesi eleştiri konusu olmuştur;
- 5- Kredi koşullarının dikkate alındığı bir eleştiri noktasıdır. Burada temel konu: iyileşme döneminde bankaların güven artışına bağlı olarak iyileşme döneminde artan kırılmanın ekonomi ve kriz açısından önemine işaret edilmektedir (Akyazı ve Al, 2015: 369-371).

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TEKNOLOJİ ve TOPLUM İLİŞKİSİ

2.1.TEKNOLOJİ ve TANIMI

Teknoloji dendiğinde aklımıza hemen her zaman ‘makine’ ya da ‘alet/araç’ tarzında anlamlar gelmektedir. Araçlar, insanların kendi eylemlerini destekleyen ve bu eylemlere bir yön tayin eden ‘donanımlar’ şeklinde anlaşılmaktadır (Heidegger, 2015: 12). Teknoloji tarihin her döneminde ortaya çıkmışsa da sanayi devrimi ile bu süreç çeşitli değişimler geçirmiş ve kendi bünyesinden doğum yapan bir teknoloji dünyası ile karşılaşmıştır. Bu yeni dönemde insanlar kol emeği yerine makine ile üretim yapar hale gelmiştir (Ellul, 2003: 51-52).

Teknoloji tarihin başlangıçlarında açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. İlkel insanların çanak-çömlek yapımından tarım teknolojisine kadar çeşitli ‘yöntemler’ geliştirdiği ve bu yöntemleri belirli bir ‘dizge’ çerçevesinde entegre ettikleri görülmektedir (Ponting, 2011: 84-86). MÖ 4000 dolaylarında insanlar fırınlama teknolojisi aracılığıyla güncel yaşamlarında büyük kolaylıklar sağlamışlar ve bu teknoloji sayesinde zaman içinde demir teknolojisinin de temelleri atılmıştır. Fırınlama teknolojisi taşların yerine maden kullanımını yaygınlaştırmıştır. Ponting, zaman içinde farklı maden türlerinin karışımıyla birlikte ortaya çıkan yeni teknoloji ürünü olan bronzun teknik değişimlerde dikkat çekici olduğunu söylemektedir. Benzer bir şekilde ilkel insanların yaptıkları işleri sıraya koymak ve bu işleri ‘sayılandırmak’ amacıyla kemiklere çentikler attıkları tespit edilmiştir (Conner, 2013: 76-77). Diğer yandan killeri kullanarak alış veriş işlerinde pullar ürettikleri de tarihin tespitleri arasındadır. İlkel insanların yerleşiklikten tarıma geçişlerinde de teknik değişiklikler gözlemlenmektedir. Hayvan yetiştiriciliğini desteklemeye yönelik bitki yetiştirmek amaçlı geliştirilen teknikler (balta, orak, çapa, kargı vs.) sayesinde yerleşikliğe özgü teknoloji de gelişmeye başlamıştır (McNeill, 1989: 21-22). Tarımcılığın bu aşamalarında teknik araçlar depolama işleri için üretilen sepet tarzı yeni aparatlara da sahip olmuşlardır. Anlaşıldığı kadarıyla insanlar teknoloji

üretimlerini belirli bir amaç çerçevesinde sağlamışlar ve bu çerçeveyi kombinasyon şeklinde geliştirmişlerdir.

Ortaçağ toplumlarında teknolojide görülen ilerlemeler zaman içinde gelişecek olan ekonomik değişimlerin de önemli habercisidir. Mimari, savaş, tarım ve zanaatçılık alanında teknik gelişmeler görülmektedir. Teknoloji, tüm ortaçağ boyunca hem Avrupa ülkelerinde hem doğu İslam uygarlığında hem de Çin'de değişiklikler geçirmiştir. Ortaçağ teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, bir yandan da bilimsel uygulamaları yansıtmaktadır. Eco, özellikle İslam uygarlığında mekanik alanda meydana gelen değişimlere dikkat çekmiştir. Sıvıların mekaniği üstüne yapılan örnek bir teknoloji çalışmasına göre suyun akış yönü ve sudan yararlanılarak yapılan çeşme uygulamaları, sonraki dönemlerde üretilecek olan gelişmiş su motorlarına da öncülük etmiştir (Eco, 2014: 542-543). Ortaçağ mekaniğine ilişkin olarak yapı teknolojisine olan ilgide dikkate değer görülmüştür. Gimpel (1997), *mimar-mühendis* olarak anlattığı yapı mühendislerinin Ortaçağ'da önemli etkileri olduğuna dikkat çekmektedir. İnşaat sektörünün etkili bir şekilde teknolojiyi kapsadığı Ortaçağ dünyasında tarımda yaşanan değişimler de teknik bilgilerin senkronize olmasıyla bağlantılıdır. Rüzgâr ve su gücüne bağlı olarak meydana gelen teknolojik devrim, doğrudan tarım alanındaki üretimi desteklemiştir (Roberts, 2010: 200). Benzer şekilde mekanik alanda savaş teknolojisinde meydana gelen teknolojik yenilik önemli görülmüştür. Roberts, topçulukta yaşanan değişikliğe önemle dikkat çeker ve buna bağlı olarak metalürjide yaşanan gelişmeleri not etmiştir. İlkel dönemlerden modern dönemlere kadar teknolojide yaşanan değişimler birikimle ilgilidir. Teknolojinin serüveninde çeşitli değişimler olduğu görülmektedir. Bu değişimleri birkaç noktayla özetleyip, teknolojiye dair bir tanıma ulaşmak mümkündür.

Buradan hareketle teknoloji (Arthur, 2011: 36);

- 1- Hemen her dönem belirli bir amaca yönelik geliştirilmiş, bu amaç/amaçlar doğrultusunda kendine özgü yapısını oluşturabilmiş araçlardır.
- 2- Teknolojide meydana gelen değişimler geçmişten gelen birikimlerin uygulanmasıyla bağlantılıdır. Teknolojinin temel tanımı bu bağlamda: maddi olanaklarla uygulanabilen ve bu uygulamalar eşliğinde senkronize olabilen araçlar topluluğudur.

- 3- Teknolojiye ilişkin olarak modern mühendislikler öne sürülmektedir. Ancak diğer yandan ilksel insanların kullandıkları taş kesiciler, Romalıların tahtadan yapılan sabanları birer teknoloji ürünüdür. Bu da her bir teknolojiye kültürel bir alan sağlamaktadır.

2.1.1. Teknoloji ve Çevresel Etkileşimler

Teknolojide meydana gelen değişimler, insanların doğa ile ilişkilerinden kaynaklanan karşılıklı etkileşim içindedir. Her bir teknolojik yenilenme ihtiyaçlar çerçevesinde değişime geçmektedir. Nüfusun artmasıyla birlikte avcılık dönemlerinin bitki yetiştiriciliğine dönüştüğü ilkel dönemlerde tarım dönemi başlamış, buna uyarlı teknik aletler geliştirilmiştir (Faulkner, 2012: 28-29). Tarıma dayanan yenilikler yerleşik hayatın temel unsurlarını gerekli kılmıştır. Faulkner, toprağın tarıma elverişli hale getirilmesinden bitkilerin ekim ve bakım süreçlerine kadar çevreyle olan teknik ilişkilerini anlatmaktadır. Antik Yunan döneminde metalürji üretimi gelişmiştir. Ancak bu gelişme ilkel olarak sürdürülüyordu. Ticaretin gelişmiş olması metalürjinin gelişmesiyle bağlantılı ilerlemiştir (Freeman, 2013: 202-203). Teknolojinin çevresel ilişkileri bağlamında kapitalist ekonominin ortaya çıkmasının da önemli olduğu görülmektedir. Zamanla gelişen tarım teknikleri rant artışını getirmiş ve zanaatçı kesime üretim alanında ivme kazanmıştır. Braudel (2014), sanayi devriminden önceki endüstriyel gelişmeleri ihtiyaçlar çerçevesinde dar bir yapıda tasvir etmektedir. Zanaatçılıkta meydana gelen ilerlemeye bağlı olarak kapitalist ekonomi, giderek yaygınlaşan bir ticaret akımında yer edinmiştir. Köylüler, bu etki karşısında kentlere doğru yönelerek üretime olan ilginin artmasını sağlamışlardır (Huberman, 2008: 54-55). Özellikle dokumaya yönelik gelişmeler artış göstermiş ve madenci kesime özgü yasal düzenlemeler öne çıkmıştır (Gimpel, 1997: 95-97). Madenciliğin öne çıkmasında savaşların ve tarımda meydana gelen gelişmelerin önemli etkisi olmuştur. Gerçekten de ortaçağ sonlarına doğru artan nüfus, buna bağlı olarak ekim arazilerinin çoğalması, üretim tekniklerindeki gelişmeler ve ticarete ek olarak artışa geçen kentleşme gibi önemli nedenler; teknolojiye olan ilgiyi de arttırmıştır. Bloch (2014), ortaçağ insanlarını anlatırken yol yapım çalışmalarında meydana gelen gelişmelerle birlikte artışa geçen ulaşımdan ve bu sayede giderek karmaşıklaşan insan ilişkilerinden söz etmektedir. Bu ilişkiler sıklaştıkça teknik gelişmelerde artışa geçmiştir. Gemi tekniğinde ortaya çıkan yenilikler sayesinde insanlar

uluslararası bir ticari etkinliğe doğru adım atmışlardır. Bu değişimler ticari ve üretim faaliyetlerinin hızlanmasını sağlayarak sanayi devriminin gerekçelerini oluşturmuşlardır.

Zanaatçı kesimin giderek önem kazanması teknik gelişmelerin artmasına da olanaklar sağlamıştır. Belirli bir mesleğe sahip uzman kesim zanaatçılar, gezgin bir şekilde yaşam sürmüşler ve ekonomik hayata farklı bir seçenek getirmişlerdir (Roberts, 2014). Bu türden ilgilerin giderek arttığı görülmüştür. Endüstriyel devrim bu gelişmelerin olumlu yönde baskısı sonucu ortaya çıkmıştır. Zaman içinde önemi artan kapitalist ekonominin sermaye birikimi, teknik gelişmelerin çok etkili bir nedeni şeklinde anlaşılmaktadır (Türkcan, 2009: 102). Maden teknolojisinde odundan kömüre geçiş bir yandan teknolojiyi üretime teşvik ederken, diğer yandan üretimin geniş alanda makineye doğru yaygınlaşmasına da ivme kazandırmıştır (Beaud, 2015: 102). Bu gelişmeler rekabet ortamlarını tetiklemiş, uluslararası teknolojik faaliyetler yaygınlaşmıştır. Gerçekten de teknolojinin çevresel ilişkileri ekonomiyle hemen her zaman iç içe geçmiştir. Ekonomik gelişmeler teknik değişimlerle bağlantılı olduğu gibi tersi de aynı oranda doğrudur. İlkel insanların uzmanlaşarak belirli bir zanaata sahip olmalarıyla başlayan teknolojik dönemler, doğada varlık bulan maddeleri dönüştürme çabası neticesinde ortaya çıkmıştır. İnsanın bu ekolojik uyum ve teknik yaratma yeteneği teknoloji toplumu olarak endüstriyel dünyayı ortaya çıkarmıştır. Bu döneme kadar meydana gelen değişimleri izlediğimizde çevresel ilişkilerin farklı teknoloji evreleri yarattığı gözlemlenir. Bunları Ortega Gasset üç yaklaşımla ele almıştır (Postman, 2006: 34);

- 1- İlkel dönemlere ilişkin olarak düşünüldüğünde tesadüflerin önemli oranda etkili olduğu çağlar,
- 2- Özellikle ortaçağlar boyunca dönüştürücü bir etkiye sahip olan ve ticari faaliyetlerle etkileşim içinde olarak zanaatçı kesimlerin dönüştürücülüğünde yaşanan teknolojik devrim,
- 3- Giderek daha çok amaçsal ev uzmanlığın üst seviyede yer edindiği teknik sınıfların etkisiyle gelişen teknolojik dönemdir.

2.1.2. Teknoloji ve Kùltür

İnsanların sürekli gelişme gösterdikleri bir alan olarak kùltürün, teknolojiyle ilişkisi maddi dünyanın kendi doğal yapısından kaynaklanan değişim gereksiniminde ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin tarifi açısından çokta uyum sağlayamamış birçok içeriğe sahip olsa da insanlık tarihi, sürekli bir teknik dönüşüm yaşamıştır. “*İnsanın uyumu*” (Haviland, vd., 2008: 130-131), çevre ilişkisinden kaynaklanan zorlukların aşılması adına önemli bir öz-niteliğe sahiptir. Teknoloji ya da maddi dünyanın dönüştürülmesi bu uyum süresince olanaklı olmuş, yeni icatlar ise çevrenin yüklediği zorlukları aşmak adına ortaya çıkabilmiştir. Çevreye olan düşkünlük onu kendi gereksinimleri adına dönüştüren kùltürel insanın ortaya çıkış aşamasıdır. Sözelimi Yakındoğu ve Antik Yunan ÷lkelerinde tarih öncesi taş ve tarım tekniklerinin gelişmesi ile kendi kùltürel kurulumları arasında ilişki olduğu gör÷lmektedir. Çiftçilerin MÖ 10.000 yıllarında yerleşikliğe geçerek yeni bir kùltür alanı oluşturmalarında teknik değişikliklerin etkili olduğundan söz edilmektedir (Martin, 2014: 34-35). Martin, Antik Yunan kentleriyle Doğu ÷lkeleri arsında yaşanan kùltürel etkileşimlerin karşılıklı olarak teknik gelişmeleri sağladığı yönünde tespitlerde bulunmaktadır. Çiftçilerin ortaya çıkış aşamalarında yiyecek toplamak ve artan nüfusa karşın yeni yerleşim alanları bulmak ihtiyacı, tarım tekniklerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu değişimler hemen her zaman (söz gelimi sanayi devriminin de düşün÷ldüğünü varsayarsak eđer) kùltürel bir çerçeve içinde ortaya çıkar, ya da bu sayede kesin olarak değişim göstermektedir. Faulkner (2012: 32), savaşın çıkış aşamasında çiftçilerin gruplar şeklinde farklı yerlerde ikamet etmelerinden kaynaklanan rekabetin etkisi olduğunu söylemektedir. Tarım kùltüründen savaş kùltürünün doğması, zaman içinde ‘devlet’ kùltürünün de gereksinimi şeklinde öne çıkmıştır. Devletin en önemli etkisi savaşın etkisiyle tekniğe yaptığı güçlü desteğinde ortaya çıkmıştır.

Tekniğin ortaya çıkması insanların yaşamlarında çevreyle olan ilişkilerinden kaynaklanan zorlanmayla bağlantılıdır. İlkel dönem insanları için teknolojik bir yenilik, özellikle üzerinde durulan bir uğraş olarak yer almamıştır. Ekonomik ve sosyal sistemleri, basit ve görece insani ilişkiler çerçevesinde sorunları aşma imkânına sahip bir nitelikte ortaya çıkmıştır. Ancak insanlar kùltürel çevrelerinde işleyişlerine göre zorluklara yönelik olarak tekniğe zaman ayırabilmişlerdir (Ellul, 2003: 77). Bu bağlamda

teknolojinin gelişmesi ve yeni olanaklara kapı aralması kültürel etkilerle ilişkili şekilde ilerlemiştir.

Teknolojinin gelişme gösterdiği Ortaçağlara bakıldığında önemli değişimlerin etkisi görülmektedir. Yönetimde meydana gelen değişime ilişkin olarak üretim ilişkilerinde ilerlemeler görülmüştür. Tarım sektörünün giderek önem kazandığı Feodal düzen yeni teknolojik gelişmelere itici bir güç kazandırmıştır. Yel değirmenlerinden sabanların daha aktif hale gelmesine kadar birçok teknolojik unsur, ekonomi ve yönetimle bağlantılı bir şekilde gelişmiştir (Le Goff, 2015: 212-213). Teknolojinin zamanla güncel yaşamın içinde etkin olmasında insanların yaşam kültürlerinin de etkili olduğunu savunan Le Goff, özellikle lükse olan düşkünlüğü burada öne sürmektedir. Yine Le Goff, kiliselerin ve Hıristiyan dünyanın dinsel gereksinimlerle bağlantılı olarak teknolojik yeniliklerin teşvik edildiğini hatırlatmaktadır.

Toplumların kültürel gelişmeleri kendi sistem yapılarıyla birliktelik içindedir. Her toplum, ekonomik, sosyal ve politik anlamda bir takım araçlar geliştirmiştir. Yiyecek toplayıcı toplumlardan sanayi toplumlarına kadar toplumların araçlarını bir bütün olarak teknoloji unsurları şeklinde görmek mümkündür (Haviland, vd., 2008: 378). Bu farklı türden toplumlar teknolojiyi güncel yaşama ilişkin olarak çevresel etkiler karşısında savunma mekanizması şeklinde geliştirmişlerdir. Diğer bir anlatımla teknoloji ve kültürel ilişkiler güncel yaşamın dönüştürülmesiyle birliktelik içinde yer almışlardır. Gimpel (1997), Ortaçağ teknolojilerinin harika örneklerinden olan ‘mekanik saatin’ manastırlarda geliştirildiğine dikkat çekerek, bu teknolojik gelişmenin modern dönemlere önemli etkiler bıraktığını da vurgulamıştır. Gerçekten de saatin yaşamın akışı üstünde uzun dönemlerden beridir büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. Bugün bir kişinin her gün yaptığı işlerinde saat uygulaması neredeyse olmazsa olmaz bir koşul haline gelmiştir. Bu da teknolojinin kültürel dönüşümlerde önemli bir etki yarattığını göstermektedir. Benzer bir örnek olarak matbaanın kültürel etkileri günlük hayatımızda derin etkilere neden olmaktadır. Sözden yazıya geçen kelimelerin mekanik bir mekânı olarak matbaalar sayesinde insanların yaşamları bir makine işlevselliğine bürünmüştür. Kelimelerin harf icadıyla teknolojileşmesine katkı sağlayan matbaalar sayesinde insanlar listelere sahip olmuş ve bu da teknolojik bir etki olarak yaşantımızı büyük oranda mekanikleştirmiştir (Ong, 2010:146-147). Matbaalar sayesinde kitaplar oluşturulmuş ve bu da bilgilerin kalıcı bir şekilde aktarılmasını sağlamıştır. Bu anlamda kitaplar birer teknoloji ürünüdür.

Teknoloji ürünü olarak kitaplar (ya da yazılı olan tüm metinler) kültürel dönüşümün önemli araçları şeklinde karşımızda durmaktadır.

Kültür ve teknoloji ilişkisine örnek verilebilecek ilginç başlıklardan bir tanesi de hafızanın bilişim teknolojileriyle olan ilişkisidir. İnsanların hafıza üretmeleri kültürel aktarımlarıyla mümkündür. Her bir yeni icadın ardında olgusal farklılıklar yatmaktadır. Bu icatlar insanların kültür aracılığıyla aktardıkları bilgi birikimi sayesinde zihinsel olarak temellenmiştir. İnsanın evrenselleşmesi ve bu evrenselliği yaratması bellek teknolojisinin gelişmesiyle önemli bir aşama kat etmiştir. Küresel değerler (ister politik isterse ekonomik olsun) bilişim teknolojilerinin etkisiyle büyük oranda ivme kazanmıştır.

2.1.3. Teknoloji ve Teknolojik Toplum

Teknolojiye olan ilgi tarihsel süreç içinde maden işletmeciliğinin önem kazanmasıyla birlikte hız kazanmıştır. Teknik değişimler madencilikle ilgili gelişmelere bağlı olarak dönemlere sahip olmuştur. Taş kesicilerle insanlar kıyafetlerini yapıyor, avladıkları hayvanların etlerini kesiyorlardı (Roberts, 2010: 32). Taş aletlerle başlayan teknik devrimler endüstriyel dönemle birlikte teknoloji toplumunu yarattı. Modern çağların başlangıcında gemi taşımacılığında yaşanan teknikler 19. Yüzyılda ulaşımda deniz taşımacılığının zirveye taşınma imkânını sunmuştur (Cowen, 2004: 153-155). Buharın ve elektriğin etkisiyle savaş teknolojilerinde de ivmeye neden olan konuların başında taşımacılığın etkisi gelmektedir. Bütün bu değişimlere ilişkin olarak güncel hayatın kavramsal zemini de değişiyordu. Toffler (2008: 93-94), 19. Yüzyılda yaşanan makine devriminin etkisiyle politik dilde ‘silindir’, ‘mekanik’ gibi kelimelerin sıklıkla kullanılmaya başlandığına dikkat çekmektedir.

Teknolojik toplum güncel hayatın her aşamasında tekniğin daha yoğun bir şekilde önem kazandığı bir toplum tipi olarak karşımızdadır. Bu toplumda teknik/teknoloji kültürel, ideolojik ya da dinsel algıların dışında ve onlarla tarafsız bir ilişki içinde ilerleyerek insanların evrensel ilişkiler içine sürüklenmesini sağlamaktadır. Teknik, herhangi bir tarafın kendine has bağlılığını kabul etmeyecek denli içselleştirilmiştir(Touraine, 2014: 188-192). Ekonomik ya da sosyal olguların hemen tümü teknolojinin etkisi altında kalmaya zorlanmıştır. Teknolojinin hız kazandığı endüstriyel toplumlar, insanların bireysel etkinliklerinin öne çıkmasıyla birlikte

gelişmiştir. Hemen her türden eylemlerimizde, işlevlerimizde ya da tüm üretim ve tüketim zamanlarımızda teknikle iç içeyiz (Ellul, 2003: 89). Tekniğe bağlı olarak yaşantılarımızı güncelliyor ve yine teknolojiyle at başı giden bir yaşam mantığı kuruyoruz. *Teknoloji toplumu* (Ellul, 2003), geleneksel toplumlardan farklı şekilde düşünür, yaşar ve evren ile ilişkisinde teknolojinin aracılığında mantıksal ilişkiler kurar. Teknolojinin toplumsal etkilerini ziyadesiyle dilin kullanım aşamasında görebiliyoruz. Dilin tasarım aracılığıyla değiştiği teknolojik toplumda iletişim teknik analizlerle sağlanır. Bu yüzden ‘tasarım’ (Arthur, 2011: 89) kendi başına bir dil üretimi sağlamaktadır.

Elektronik evlerin giderek güçlendiği teknolojik toplum insan ilişkilerinde evrenselleşerek daha güçlü birliktelikleri tetikleyebilmektedir (Toffler, 2008: 457-458). İnsanların iş potansiyelleri parçalı ve uzmanlığa dayalı alanları kapsamaktadır. Uluslararası ilişkilerin hemen her boyutu iletişim ağları sayesinde güçlenerek etkileşim içine girmektedir. Enformasyonel toplum teorileri (Kara, 2013: 35-36), bireylerin ağlar aracılığında (ister internet aracılığında isterse medya ile) evrenselleştiği yaklaşımına sahiptir. Kara’ya göre enformasyonel toplumun temel dinamiklerinden birisi teknolojiye olan bağımlılıkla ilgili olmasıdır. Teknoloji toplumunun genel özelliği teknolojinin bağımlı bir yaşam tarzı sunuyor olmasıdır. Belki de buna en önemli katkı iletişimde yaşanan hızlı gelişme ile mümkün olmuştur. Ulaşımın iletişime geçen teknolojik değişim teknolojik toplumun en önemli ayırt edici yanlarından biridir (Roberts, 2014: 430).

Teknolojik toplum küreselleşmiş bir toplum tipi olarak medya toplumu haline de gelmiştir. Medyanın evrensel bir değer üreten endüstriye dönüşmesinde internet teknolojisinin çok büyük etkisi olduğu görülmüştür. Medya sürekli olarak bilgi, haber ve değer akışlarını sağlayarak toplumsal etkileşimlerinde yenilenmesine olanak sağlamaktadır. Diğer anlamda ulus ötesi medya şirketleri dünya genelinde bir pazar oluşturmuşlardır (Bilton, vd., 2009: 336). İnternet teknolojilerinin gelişimiyle birlikte ağ bağlantıları iletişimde evrensel bir etkiye neden olmuştur. Bilgisayara bağlı olarak gelişen iletişim üç aşamalı bir gelişme göstermiştir (Slevin, 2014: 412):

- 1- Bilgisayarların giderek artması beraberinde bilgisayarlar arası bir iletişim olanağını öne çıkarmıştır.

- 2- İlk önceleri matematiksel sorunlara yönelik düşünülen bilgisayarların zamanla depolama işlevi yapabilecek bir araca dönüşmesi fikri gelişmiştir.
- 3- Depolama fikrini destekleyen bir diğer düşünce ise ‘ARPANET’ sisteminin kurulmasıyla birlikte paket değişimi denilen bir yöntem öne çıkmıştır. Bu yöntemde göre bilgi ‘paketleniyor’ ve gruplanarak kullanımı aşamalarıyla birlikte değerlendiriliyor. Böylece bilgisayarlar arası bilgi alışverişi başlamış oluyordu.

Böylece internetin ortaya çıkmasıyla birlikte bilgi paylaşımı da teknolojik bir sistem sonucu güncel yaşamı derinden etkileme sürecine girmiş oldu. Teknoloji toplumunun iletişim olanaklarıyla küreselleşmesi ekonomiden sosyal alana kadar çok önemli değişiklikleri getirmiştir. 1970’li yıllardan itibaren küresel bir kavram çatısı altında ekonomik, sosyal ve politik alanda sistemsel etkileşimler öne çıkmaya başlamıştır. Bu sistemliğin en önemli konusu teknolojiye meydana gelen iletişim olanaklarının artmasıdır (Chanda, 2009: 268-269). Teknolojik toplumda internetin etkisiyle en önemli gelişme doğal olarak ekonomide yaşanmıştır. E-Ticaret (Aydemir, 2005: 146-147), elektronik ortama bağlı olarak ulus ötesi alışverişlerin sanal bir zeminde ortaya çıkmasıdır. Televizyonun ardından çok daha etkili bir şekilde internet aracılığıyla ticari faaliyetler teknolojik toplumun çok önemli bir konusu şeklinde karşımızdadır. Nesnel bir zemine bağlı olarak gelişen bu yeni ekonomi sürecine enformasyonel kapitalist ekonomi denmektedir (Fuchs, 2014: 139). Yeni bir sistemsel olgu şeklinde gelişen enformasyonel sistem, küresel ağ pazarları aracılığıyla ekonomiyi sürekli akış halinde tutmaktadır. Teknoloji toplumunun 19. Yüzyıldan 21. Yüzyıla kadar gösterdiği gelişmeler, sanal ekonomi örgütlenmesinin bütünü için geçerlidir. Diğer anlamda *teknoloji toplumu*; sosyal, ekonomik, politik ve kültürel anlamda evrensel etkileşim içinde kalan bir toplum tipi şeklinde tanımlanabilir.

2.1.4. Teknoloji ve Bilim

Bilim ve teknoloji ilişkisine yönelik olarak doğacı görüş, bilgilerin teknolojik unsurlarla uygulanabilirliği üstünde eğilir. Bilginin bilimsel değeri doğacı bakış açısına göre teknolojiyle doğrulanabilirliğinde yatmaktadır (Randll, vd., 2014: 360). Doğaya yönelik ilgi Ortaçağ sonlarında giderek önem kazanmıştır. Deneyin ve akılcılığın sistemli bir şekilde ilerlemesi, karşılıklı etkileşim içine girmesi bilim kavramının daha çok öne

çıkmasına neden olmuştur (Roberts, 2014: 326). Bilimin teknolojiyle bağlantılı noktasında bilginin teknik aletler çerçevesinde yeniden yorumlanması şeklinde anlaşılabilir. Teknik aletler (örneğin teleskoplar) sayesinde deneyler ve gözlemler çok daha doğrucu bilme imkânı sunmuştur. Bu sayede bilimsel görüşler teknolojik uygulamalar eşliğinde güncel yaşamı kapsamaya başlamıştır. Bilimselliğin yaygınlaşmasında ‘kesinlik’ fikri önemli bir etkiye sahiptir. Bu düşünceye özellikle matematiksel aklın yaygınlaşması ve determinist tutumların derinleşmesi önemli katkı sağlamıştır (Russ, 2011: 290-291). Teknoloji ve bilim ilişkisi doğa bilimlerinin kaçınılmaz bir şekilde argümanları olmuştur. Tekniğe bağlı olarak gelişen deneycilik, zamanla (özellikle matematiğin etkisinde) mekanik aletlerin uygulanabilirliği şeklinde dönüşüm geçirmiş, teknik ve bilimden teknoloji ortaya çıkmıştır.

Bilimin olgular üstünde eğilerek onları sistematize etmesine karşın teknik, bazen tesadüfî ilişkilerin eseri şeklinde gelişmektedir. Arthur (2011: 71-74), bilimin etkili bir şekilde teknolojiyle ilişkisini onaylarken, diğer yandan teknolojiyi sadece ‘uygulanabilir bir bilim’ şeklinde kabullenmeyi tercih etmez. Daha ziyade bilimin teknolojik ‘alanlara’ sindirilmesi, içselleştirilmesi ve bu sayede teknolojik gelişmenin de sağlama alınması şeklinde bir yaklaşımı sağlıklı bulur. Diğer anlamda teknoloji bilimin dışında kendi gelişim aşamasına sahiptir. Teknoloji kendi otomasyonu çerçevesinde yeni teknikler icat edecek duruma gelmiştir artık. Bu da doğrudan teknikten türeyen yeni bir teknik dünyayı yansıtmaktadır (Ellul, 2003: 97). Ellul, tekniğin kendine özgü doğurganlığına vurgu yaparak gelen noktadan geri döndürülemez tarafını söyler. Dolayısıyla teknoloji ve bilim paralel bir gelişme ve ilerleme kaydetmektedir. Elbette, zaman içinde birbirleriyle çakıştıkları da olmaktadır. Ama teknoloji bilimin etkisiyle derinleşirken bilimde teknoloji sayesinde uygulama alanına sahip olmaktadır. Bilimin kavramsal olarak olguları açığa çıkarmak adına dizgeler kullandığı bilinmektedir. Teknoloji bu olguların gerçekte ne derece doğru olduğuna yönelik deneyim alanı/imkânı sağlamaktadır. Bu da teknolojinin bir araçsallık konumuna sürüklemeye devam etmektedir. Bilim ve teknoloji bir bütün şeklinde iç içe geçmişlerdir (Arthur, 2011: 75). İnce hesaplamalar eşliğinde matematiksel bilgi aracılığında teknik araçlar bilimi kendi alanında uygulamaya dâhil etmektedir.

2.2.TEKNOLOJİNİN TOPLUMSAL, KURUMSAL VE POLİTİK YANSIMALARI

Sanayi devrimi doğrudan ‘makinelere’ dünyasına geçişi işaret etmektedir. Buhar makinesi sayesinde üretim aşaması tepeden tırnağa değişim geçirmiştir. Makineleşen ekonomik sistem aynı zamanda toplumsal dokuyu da değiştirmiştir (Frankl, 2003: 186). Tarım toplumlarından sanayi toplumlarına geçişlerde geleneksel yapıların dejenere olduğu, yeni sınıf ve toplum tiplerinin ortaya çıktığı ve ekonomide ‘üretim’ sürecinin ivme kazandığı görülmektedir (Çelik, 65-67). Bu değişimle birlikte toplumsal olarak insanların mesleki alanda tiplendiği, yaşamın seküler bir zeminde algılandığı görülmüştür. Toffler (2008: 76-77), ikinci dalga (sanayileşme) dönemine ilişkin olarak ‘merkezileşme’ eğilimlerine dikkat çekerek ekonomik ya da politik alanda bütünleşme eğilimini vurgulamaktadır. Söz gelimi demir yollarını bu bağlamda örnek olarak öne sunar. Endüstriyel devrimin ulaşım sektöründe yaşanan tarafıyla pratik hayatın ivme kazandığı görülür (Huberman, 2008: 196). Netice olarak bilgi teknolojisinin kuluçkası halindeki sanayi devrimi toplumların ulaşımından iletişime kadar etkileşim içinde olmasını sağlamıştır.

Sanayi devrimiyle birlikte işgücü alanlarında yeni sektörler ortaya çıkmıştır. Büro hizmetlerinden teknik sahada mesleki uzmanlıklara kadar sanayileşme, toplumsal üretimde tarım sektörünün giderek geride kalmasını sağlamıştır (Beaud, 2015: 136-137). Tarım alanında yaşanan gerileme kentlere göçü arttırmış, zamanla işçi sınıfı ortaya çıkarak yeni politik sınıflar oluşturmuştur. Bu değişimler teknik alanda yaşanan büyük atılımların bir neticesi şeklinde gelişmiştir. Mühendisler, mucitler, yeni ticari pazarlar, ulaşımında yaşanan hızlanmalar, maden endüstrisinden elektronik üretime kadar endüstriyel devrim tarihin en önemli teknolojik devrimi şeklinde ortaya çıkmıştır (Beer, 2012: 374). Bir bütün olarak değerlendirildiğinde sanayi devriminin ekonomik temeli kapitalist bir üretim aşamasında yatmaktadır. Sermaye birikimine dayanan kapitalizm sanayi kapitalizmi şeklinde teknoloji aracılığında şekil değiştirmiştir. Kapitalist sermaye sanayi ile birlikte geleneksel ekonomiden farklılaşarak şu başlıklara bürünmüştür (Aron, 1978: 88):

- 1- Geleneksel ekonomide (feodalite ve sonrasında tarım kapitalizmi de dâhil olmak üzere) üretim belirli bir ‘merkezde’ toplanmışken sanayi kapitalizminde üretim araçlarının bireylere ait olduğu görülür. Aron bu yapının kapitalist ekonomik sistemin özü olduğuna dikkat çekmektedir.
- 2- Kapitalist ekonomide piyasa ekonomik sistemin belirleyici öznesi haline gelmiştir. Sanayi ile birlikte piyasa giderek kendine has bir güç merkezi haline dönüşmüştür. Teknolojinin buradaki en belirgin etkisi, ekonomiyi ‘küresel’ bir aktör haline dönüştürerek toplumsal sistemlerin derinden değişimine ivme kazandırmış olmasıdır.
- 3- Kapitalist ekonomide ve özellikle sanayi ile birlikte üreten ve işveren ayrımı ortaya çıkarak işçi kesiminin oluşması sağlanmıştır. Teknoloji ile birlikte uluslararası bir ‘işçi sınıfı’ nitelemesinin (bu sıfatın) giderek öne çıktığı görülmüştür.
- 4- Kapitalist ekonomide kar’a yönelik çaba birincil değerdedir. Teknoloji, bu süreci çok hızlı bir şekilde öne çıkarmış, üretimde yaşanan çeşitlilik kar marjını çok ileri seviyelere taşımıştır. Dolayısıyla teknoloji kapitalizmi birincil derecede kar amaçlı bir sisteme dönüşmüştür.

Sanayi toplumunun temel saiklerinden birisi de teknolojinin günlük yaşamın temel kurumları üstünde ki etkisidir. Her şeyden önce teknik değişimler sayesinde eğitim alanında özellikle üniversitelerin bilgiye yönelik ‘determinist’ tutumları giderek artmıştır. Çünkü teknolojinin ‘inançsal’ değeri o denli hâkim olmuştur ki artık bilim, doğrudan teknolojinin bir parçası şeklinde kavranılır hale gelmiştir. Sanayi toplumu bu bağlamda ‘bilimci’ davranır ve tekniğe olan iman geleneksel inançları ikincilleştirir (Çelik, 2004: 97). Bu iman yeni bir toplum tipi olan modernliğin unsurlarından birisi şeklinde görülebilir. Modern anlamda yeni toplum tipinin dört temel unsuru vardır, bunlar (Erdem, 2013: 096):

- 1- Teknolojiye bağlı olmadan kendine özgü değişimiyle bilimsel özgüven devrim niteliğinde ortaya çıkmıştır. Galileo ve Newton gibi önemli doğa düşünürleri modern hayatın kurucuları arasında görülebilir. Bilimin bu etkileyici konumuna karşılık geleneksel ‘inanç’ sistemi yıkıma uğramıştır.

- 2- Toplumsal tiplerin ve toplumsal kurumların geride kalmasına etkili bir diğer değişim ise politik (siyasi) alanda yaşanan devrimlerdir. Rönesans ve Reform dönemlerinin ardından Avrupa’da yaşanan siyasal devrimler, geri planda teknolojiye dayanmaktadır. Ticari ve zanaatçılık alanında yaşanan birkaç yüzyıllık (11. Yüzyıldan sanayi devrimine kadar) gelişmeler politik değişimlerinde körükleyici unsurları olmuştur.
- 3- Kültürel olarak yaşanan önemli değişimler modern yaşamı zihinsel olarak arkaalamıştır. Burada Aydınlanma çağının pozitivist yaklaşımı sanayileşme ile birlikte öne çıkıp yeni toplum tipinin karakteri haline dönüşmüştür.
- 4- Nihayet endüstriyel devrim modern-yaşama yeni bir zemin sağlamıştır. Fabrika üretim sistemi sayesinde endüstriyel devrim ‘modern yaşantıyı’ (kentliliği) öne çıkarmıştır.

Sanayi devriminden sonra en etkileyici teknolojiler arasında iletişim sektörü toplumsal yapıların üstünde dönüştürücü bir güce sahip olmuştur. Bilgiye dayalı iletişim ekonomisi sosyal, politik ve en önemlisi ekonomik alanda toplumların kurumsal olarak da yeniden yapılanmasını sağlamıştır. Diğer bir yaklaşımla makinelerden bilgisayarlara geçen bir ekonomik sistemde bilgi, toplumsal işlevin ve kurumsal yapılanmaların da değişimini temsil etmektedir. Dolayısıyla endüstri toplumu ile bilgi toplumu arasındaki ayrım; makine ile bilgisayar sistemlerinin ayrımına tekabül etmektedir (Özcan ve Barca, 2008: 53). Teleekonomünikasyon sistemlerinde yaşanan ivme sayesinde başta ekonomik alanda işgücü ve üretim sekmenlerinde etkileşim hızı artmış, zamanla bu etkileşim sayesinde birçok sosyal alanda evrensel değerler yeniden değişim geçirmiştir (Giddens, 2013: 84-85). Bu etkileşim hızıyla birlikte ülkeler arası ilişkiler sınırları aşarak mekân sorunu kısa sürede aşılabilecek hale gelmiştir. Giddens, bu ilerleyişin en önemli özelliklerinden birisinin ‘bilgi akışlarında’ yaşanan hız olduğunu belirtir. Bu sayede bireylerin kendi evrensel değer yükümlülükleri güç kazanmıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olayların kısa sürede dinamik bir etkiye sahip olması ya da ticari anlamda küresel bir sermaye akışlarının mekân sorunu olmaksızın sürekli hareket halinde aktifleşmesi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin sosyo-politik ve ekonomik yansımalarıdır. Uzaktan eylem sağlayan ve ‘akışkan’ bir etkiye sahip olan yeni teknolojiler hızla güncel yaşantımızı çevrelemiş durumdadır (Bauman ve Lyon, 2013: 80-81). Genel bir yaklaşımla bilgi toplumu/bilgi-ekonomisi, toplumsal düzenin üretim ve tüketim

ilişkilerinde meydana gelen değişimlerini derinden yansıtan bir değişimin adıdır (Bingöl ve Tanrıver, 2011: 310). Sanayi dönemine ilişkin olarak uyumlu bir anlam olan ‘merkezileşme’ ve üst-akıl, bilgi toplumunda iletişime bağlı olarak yerelleşme eğilimine girmiştir. Daha açıkçası ‘kalıplardan’ çıkarak mekân-ötesi bir sürece girmiştir. Teknolojik temelde değişen bu yeni toplumsal tipin sanayi toplumundan farklı olarak bazı ana eksenleri şu şekilde belirlenmiştir (Çelik, 2004: 152):

- 1- Teknolojiye bağlı olarak bilgi teknolojileri yaşamın geniş bir alanına etkili şekilde tesir etmektedir.
- 2- Enformasyon bir güç unsuru olarak bilgiyi yaygınlaştırır; onu toplumda kolayca ulaşılabilir hale dönüştürür,
- 3- Sanayi toplumunda merkezileşen ekonomik güç bilgi sayesinde tekilleşir. Bilgi bu bağlamda tam anlamıyla iktisadi bir konu olur.
- 4- Siyasi ve kültürel anlamda bilgi temel birleştirici unsura dönüşür.

2.3.TEKNOLOJİNİN MODERN VE POSTMODERN ETKİLERİ

Teknik sayesinde modern toplumlar rutinleşmiş bir yaşamda hukuktan ekonomiye, politikadan sanata ve tüm sosyal alanlara kadar değişim geçirmişlerdir. Televizyondan internet teknolojisine kadar modern ve postmodern toplumlar iletişim çağında sürekli etkileşim halinde kalmaya zorlanırlar. Tekniğin doğrudan etkisi ekonomi üstünde ortaya çıkmış olsa da dolaylı ve hemen her zaman kalıcı olan yanı sıra kültürel etkilere sahip olagelmıştır. Makine teknolojisinden enformasyonel teknolojilere kadar modern çağlar ulaşım ve iletişim çağlarıdır. Uluslararası ve ulusal alanda teknolojinin etkisinde gelişen ekonomik yapılar, finansal sistemlerden üretim sistemlerine kadar dönemlerin değişme sebebidir (Ağcakaya ve Öğrekçi, 2015: 242-243). Teknolojik bir toplumda sosyal sistem hız kazanarak alt yapıların iletişime geçmesinde ivme kazandırmıştır. Böylece küresel sistemlerin etkinleşmesinde teknolojik araçlar, şirketlerden devletlere, bireylerden gruplara kadar alttan üste doğru iletişim ağları kurmuş olurlar. Teknolojide yaşanan ivmeler sayesinde ekonomik sistemlerin tekil olgular şeklinde küreselleşmesi, sosyal sistemlerinde giderek etkileşim haline gelmesini sağlamıştır (Ağcakaya ve Öğrekçi, 2016: 5). 1950’li

yıllardan itibaren gelişen mikro düzey teknolojik yenilikler ekonomide yaşanan neoliberal akımın temelini oluşturmuştur. Modern ya da postmodern anlamda teknolojik değişimler ekonomiyi de değişime her zaman sürüklemiştir. Sanayi devriminden bilişim teknolojilerinin icat edilmesine kadar ekonomik ve sosyal değişimler teknik değişimlerle her zaman ilişki içinde yer almıştır (Afşar, vd., 755-756).

Ekonomide meydana gelen temel dönüşümlerden birisi 'fordist' yapıdan 'esnek' sistemlere geçiştir. Teknolojinin bilgi ekonomisi üretimi sayesinde 1970'li yıllardan sonra modern (klasik) anlamda ekonomik sistemler geride kalmıştır. Teknolojik ve ekonomik değişimler dönemsel olarak tüm toplumsal tipler üstünde de etkili olmuştur. Harvey bu değişimleri şu başlıklarla şemalaştırmıştır:

Tablo (2) Fordist Modernlik Karşısında Esnek Postmodernlik, Ya Da Bir Bütün Olarak Kapitalist Toplumda Karşıt Eğilimlerin İç İçe Geçişi

<i>Fordist Modernlik</i>	<i>Esnek Postmodernlik</i>
Ölçek Ekonomileri/bütünsel kod/hiyerarşi/türdeşlik/ayrıntılı işbölümü	Çeşit ekonomileri/kişisel dil/anarşi/çeşitlilik/ toplumsal işbölümü
Paranoya/yabancılaşma/belirti sosyal konut/tekelci sermaye	Şizofreni/merkezsizleşme/arzu/evsiz barksızlık/girişimcilik
Amaç/tasarlama/hakim/olma/belirlenmişlik/üretim sermayesi/evrenselcilik	Oyun/rastlantı/tükenme/belirsizlik/hayali sermaye/yerelcilik
Devlet iktidarı/sendikalar/refah devletçiliği/metropol	Finansal-güç/bireycilik/yeni-muhafazakârlık/kentsizleşme
Etik/para meta/Tanrı Baba/maddesellik	Estetik/kaydı para/Ruhulkudüs/maddesel olmayan
Üretim/özgünlük/otorite/mavi yakalı/avangardcılık/çıkar grubu politikası/semantik	Röprodüksiyon/pastiş/eklektizm/beyaz yakalı/ticari mantık/karizmatik politika/retorik
Merkezileşme/bütünselleştirme/sentez/toplu pazarlık	Ademi merkezileşme/yapıbozum/antitez/yerel sözleşmeler
Operasyonel iş yönetimi/bütünsel kod/fallik/görev teklifi/köken	Stratejik iş yönetimi/kişisel dil/androjin/görev çeşitliliği/iz
Üst-teori/anlatı/derinlik/kitle üretimi/sınıf politikası/teknik-bilimsel rasyonalite	Dil oyunları/imaj/yüzey/küçük deste üretimi/toplumsal hareketler/çoğulcu ötekilik
Ütopya/ruhu arındıran sanat/yoğunlaşma/uzmanlaşmış çalışma/toplu tüketim	Heterotopyalar/seyirlik/dağılma/esnek işçi/symbolik sermaye
İşlev/gösterim/gösterilen/sanayi/Protestan çalışma ahlakı/mekanik çoğaltma	Kurgu/kendine gönderme/gösteren/hizmetler/geçici sözleşme/elektronik çoğaltma
Oluş/epistemoloji/düzenleme/kent yenileme/görel mekan	Varlık/ontoloji/deregülasyon/kenti yeniden canlandırma/mahal
Devlet müdahaleciliği/sanayileşme/enternasyonalizm/kalıcılık/zaman	Bırakınız yapsınlar/sanayisizleşme/jeopolitik/gelip geçicilik/mekân

Kaynak: Harvey, Postmodernliğin Durumu, 2012b:374-75.

Post-modern sistem kapitalist ekonominin meşru yönetim biçimlerini geride bırakmaya aday bir süreç olarak gösterilmektedir. Burada ‘meşru’ olan örgütlü yapıyı karşılamaktadır. İnternet teknolojisinin ileri düzey kullanım sürecinin başlattığı sanal ekonomi, kapitalist sistemi dönüştürmüştür (Dawson ve Foster, 2003: 68-69). Yazarlara göre bu yeni düzende sadece ekonomik yapılar değil politik sistemde ciddi anlamda değişim geçirmeye aday gözükmemektedir. Bilgisayarların hızla yaygınlaşması güncel yaşamın tüm başlıklarında etkili bir araç haline gelmesini sağlamıştır. Eğitimden eğlenceye, söyleşilerden arenalara tüm tartışma ve kamuoyu yaratma etkinliklerinde yer almaya başlamıştır. Bu da doğal olarak yeni bir sosyal alanın ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Hirschkop, 2003: 242). Sanal bir ekonomi ve sosyal alanın en önemli taşıyıcı konularından olan e-ticaret yeni teknolojik devrimin ilk başlarında gelmektedir. Bu sürecin içinde faks makineleri, telefon, televizyon ve söz gelimi ATM cihazları gibi sanal etkileşimin tüm araçları yer almaktadır (Yeşil, 2008: 21). Bilgi ekonomisi şeklinde yansıtılan bu yeni teknolojik dönüşüme göre verimlilik iletişim teknolojileri aracılığında artış gösterecektir. Ancak Dura’ya göre (2006: 29-44) sanayileşme sürecini tamamlayamayan ülkelerin bilgi teknolojilerinden elde edilecek gelişmeye ulaşmaları pek mümkün gözükmemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ TOPLUMU

3.1.BİLGİ TOPLUMU ve KAVRAMSAL BOYUTU

Bilgi kavramının tartışma alanında modern dünyaya ait tüm değişimlerin etkili olduğu görülmüştür. Modern öncesi (Frankl, 2003) dönemlerin evrensel değerleri tartışma biçimleri yoğun olarak ‘teolojik’ ve tümdengelim şeklinde olup, nesnel alanın (doğanın) göz ardı edildiği, bilimin deney dışında kavramsal bir çerçevede tartışıldığı ve özellikle ‘tanrısal’ bir kayra etrafında şekillendiği görülmektedir. Söz konusu ‘Tanrısal kayra’ tartışma alanında iman ile aklın savaş verdiği ve her defasında ‘doğa-üstü’ bir gücün akla karşı öne çıktığı bir anlama sahiptir (Jones, 2006: 308-309). Nihayetinde doğa, doğa-üstü varlığa karşın ikincil kalarak bilginin mahiyeti doğanın dışında bir akıl tarafından oluşturulmuştur. Bilgi kavramının modern dönemlere kaydığı zemin Avrupa topraklarında doğadan yola çıkılarak deneycilik üstündedir. Sübjektif bir değerlendirme şeklinden zamanla deneye ve gözleme doğru ilerleyen bilginin tanımlanma şekli, toplumsal değişimlere de yön vermiştir. Bilginin bu sayede sübjektif (kişisel) değerlendirilme şekline karşın bilim çağı (17. Yüzyıl), karşı eleştiriyle modern dünyanın ortaya çıkması adına olanaklar doğmasına vesile olmuştur. Böylece ‘modernite’ (Harvey, 2012b) öncelikli olarak nesnel bir alana hitap eden bilimsel (bilgisel) değişimlerin odağı haline gelmiştir. Rönesans (Erdem, 2013), tam da bu bağlamda skolastisizmin ilk darbeler yediği dönem olarak bilginin mahiyetine ilişkin değişimleri temsil etmektedir. Modernite geçmişten kopuşu temsil ederek bilginin merkezi rol oynadığı yeni bir dünya tasavvuru şeklinde gelişmiştir (Callinicos, 2011: 36). Modernite Rönesans ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Modern bilimin ve bilginin temellerinin atıldığı Rönesans, bilginin ve gerçekliğin bireysel etkinliklerle öne çıktığı dönemleri içermektedir. Bu da doğrudan bireylerin kendi varlık alanlarıyla, yani doğal konumlarıyla etkileşim içinde olmalarını karşılamıştır (Frankl, 2003: 167). Bireylerin doğayla olan ilişkilerinde yaşanan temel dönüşüm bilginin nesnel bir biçimde önemsenmesiyle bağlantılı olarak sihir dolu kavramsal yapıların ortadan kalkmasıyla neticelenmiştir. Bu değişim doğaya olan ilginin artmasına ve tekniğin daha çok önem kazanmasına doğrudan etkilidir. Kaldı ki Rönesans insanı ‘insan’ merkezli bir etkiyi ortaçağların sonlarından alarak geliştirmiş, ancak

Rönesans ile birlikte tekniği daha yoğun bir biçimde öne çıkarmıştır (Russ, 2011: 101-104). Modernite bu bağlamda ruhani bir dünyadan maddi ve nesnel bir dünyaya geçiş şeklinde yorumlanabilir (Taylor, 2014: 39). Diğer bir anlamda doğa güçleri yerini *doğaya* bırakmıştır.

Doğanın bu etkin gücü bilimsel devrimlerin giderek öne çıkmasının temel nedenidir. Bilimsel devrimler doğa ve maddi dünya ile ilgili bağlantılı ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır. Teknik değişimlerle birlikte bilimsel deneylerin önem kazanması dikkat çekicidir. 17. Yüzyılın geride bıraktığı sihirli dünya akılcı ve deneyci bir düşünce sisteminin gelişmesi şeklinde değişim geçirmiştir (Roberts, 2014: 326-327). Dünyanın yeniden yorumlanmasına dayanan bu değişimle birlikte teknik gelişmelerin eşlik etmesi bilimsel devrimlerin giderek artmasına neden olmuştur. Böylelikle bilginin önemi ve mahiyeti değişerek geleneksel toplum yapıları da eleştirel bir döneme girmiştir.

Bilimsel devrim bilginin mahiyeti hakkında yeni perspektifler sunarak modern dünyanın önemli bir aşaması olarak doğayı yeni bir paradigma içinde sunmuştur. Kopernik ile başlayan bu yeni paradigmaya göre geleneksel bilgi edinme yollarının yerine deneyimin ve matematiksel analizlerin öne çıkması elzem görülmüştür (Kuhn, 2000: 129). Buna ek olarak güncel yaşama giderek hâkim olan teknik gelişmeler doğanın dönüşmesine yardımcı olacak yeni icatların ve sanat dallarının ortaya çıkmasına da sahne olmuştur (Conner, 2013: 262). Bir yandan teorik yeniden yapılandırmaların diğer yandan ise tekniğe bağlı olarak gelişen uzmanlık alanlarının bütüncül olarak modern toplumları yarattığı söylenebilir. Bu değişimler aydınlanma çağının genel bir karakteristiği şeklinde merkezi rol oynayarak toplumsal kurumların dönüşmesine de etkili olmuştur. Diğer anlamda Aydınlanma, bilimsel bilginin daha etkin rol oynadığı bir değişim çağı olarak moderniteyi geniş ölçüde kapsamıştır (Roberts, 2014: 328). Bu çağda değişim bilginin daha etkin bir kullanımı şeklinde öne çıkmıştır. Matematiksel bilginin dikkate değer bir şekilde etkili olmasıyla başlayan bilimsel devrim, bilgi toplumunun önemli oranda yapısını sunmaktadır. Bu devrim toplumsal yapıyı kurgular ya da yasal bir sistem içerisinde kalmaya zorunlu kılar (Mattelart, 2012: 20-21).

Endüstriyel toplum Aydınlanma ile başlayan bu kurgusal yapılanmanın bir devamı şeklinde karşımıza çıkmıştır. Burada etkin olan olgulardan birisi teknoloji ve bilgi ilişkisinden doğan teknolojik üretimler şeklindedir. Bu sayede ekonomik bağımsızlık, ekonomik refah ve ekonomik büyüme hızla ivme kazanarak insanlığın tarihte görmediği

bir şekilde maddi çeşitlilik ortaya çıkmıştır (Hobsbawm, 2012: 37). Gerçekten de bilgiye dayalı bir ilerlemenin teknolojik buluşmayla birleştiği dönem endüstriyel devrimdir. Bu değişimle birlikte işgücünde verimlilik artmış, üretim nicel alanda yoğunlaşmış ve sektörel olarak ekonomi birçok çeşitliliğe sahip olmuştur. Burada görünen bilimsel devrimlerle birlikte teknik devrimlerin birlikteliğinden doğan yeni bir toplumsal yapının ekonomik alanda ortaya çıkmış olduğudur. Makinenin önem kazanmasıyla birlikte teknolojik yeniliklerin de hız kazandığı görülmüş (Cowen, 2004: 156), öyle ki bu teknolojik ilerleme bilgi toplumunun da ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Endüstriyel devrimin gelişme aşamalarında makinenin değişim aşaması birkaç başlıkla gözlemlenmiştir (Türkcan, 2009: 117-118):

- 1- Buhar makinesinin iyileştirilmesi, buhar türbininin ve gaz türbinin yapılması gibi önemli mucitlikler makine devriminde etkili ilerlemeleri temsil etmektedir,
- 2- Buhar makinesinin zaman içinde geliştirilerek yüksek basınç kullanımı sağlanmıştır. Bu da zamanla daha güçlü buhar makinelerin önünü açmıştır.
- 3- Buhar makinesinin endüstriyel devrimde en önemi katkılarında bir diğeri, buharlı gemilerin icat edilmesidir. Elbette, bu değişim zamanla demir yollarının da etkin bir şekilde öne çıkmasına neden olmuştur.
- 4- Buhar makinesinin bir diğeri endüstriyel etkisi tezgâhların dokuma işlerinde makinelerin kullanımı şeklindedir.
- 5- Endüstriyel devrimde bir diğeri önemli konu takım tezgâhlarında ki gelişmeler şeklindedir.

Teknik değişimlerin etkisinde ortaya çıkan sanayi devrimi, zamanla bir dizi toplumsal değişimlerinde çıkış konusu olmuştur. Bunun temel nedeni kol emeğinin yerine makinenin geçmesine bağlı olarak toplumsal kurumların etki altında kalmasıdır. Dolayısıyla ekonomiye ve teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkan endüstriyel devrim bilgi toplumunun ilk önemli aşaması olarak görülebilir (Zubritski, vd., 2009). 18. Yüzyıl itibarıyla makineleşen üretim sürecinden doğan teknokrasi endüstriyel toplumun önemli bir karakteristiği şeklinde tanımlanmaya başlandı. Makine endüstrisinin giderek gelişmesiyle birlikte teknik devrimler de hız kazandı. Teknolojik ilerlemeye bağlı olarak değişen yönetsel alanlar da bilgi toplumunun başlangıcını temsil etmektedir. Teknokrasi

(Postman, 2006), makinenin ve makineye bağılı olarak değişen kültürel alanların bir neticesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

3.2.ENDÜSTRİYEL TOPLUMDAN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ

Bilgi toplumu güncel yaşamın hemen her alanında teknolojiyle birlikteliği karşılar. Bilgiye bağılı olarak gelişen yeni teknolojiler, bilgi toplumunun genel karakteristiği şeklinde ortaya çıkmıştır (Mattelart, 2012: 48-53). Endüstriyel toplum ya da “ikinci dalga” (Toffler, 2008), tarihsel olarak üretim ve tüketim ayrımının gerçekleşmesini sağlamışken, bilgi ekonomisinde bu söz konusu ayrımlar çok daha nicel, detaylı ve uzmanlığa bağılı olarak gelişmiştir. Bilgi toplumu da bu detaylar üzerinden gelişmiş, belli bir standart üstünde yerleşmiştir. Toffler, endüstriyel devrimin güncel yaşama getirdiği en önemli başlıklarından bazılarını özetle şöyle sunmaktadır(Toffler, 2008: 61-63):

- 1- Endüstriyel ekonominin getirdiği önemli başlıklardan ilki; ürünlerin üretim şemalarında meydana gelen ayrımlaştırma. Diğer anlamda bu yeni durumda standartlaşma öne çıkmaktadır. Standartlaşma bilgi toplumunda yaygın bir şekilde etkili olan uzmanlaşmanın temelidir. Sözelimi iş’in üretiminin yanında bu aşamaların yönetimi de standartlaşmıştır. Standart olan her şey uygunluk da taşımış, üretim ve tüketim aşamaları böylece belli bir ‘sistem’ çerçevesinde yer edinmiştir.
- 2- Belirli nitel değerlerin ortaya çıkmasıyla birlikte standartlaşmanın önem kazandığı görülmüşken buna katkı sağlayan ve destekleyen bir diğer konu ise *uzmanlaşmadır*. Her şeyden önce mamullerin belirli bir standart içinde üretilmesi bu üretim aşamasının her bir aparatlarının da standartlaşmasını sağlamıştır. Uzmanlık ise tam da bu süreç içinde gelişir. Bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte artan uzmanlaşma ve her detayın bu sayede bilgiye bağılı olarak üretilmesi, standartlaşma ile başlamıştır. En genel tabirle her işten anlayanların yerini, belirli işlerde sürekli işgücü üreten ve eğitimden yaşam alanlarına kadar belirlenmiş sektörlerde iş gören sınıf ortaya çıktı. Bu sınıfın adı *uzmanlar* şeklinde tipleştirilmiştir. Fabrikasyon ortamının ortaya çıkmasının da temelinde uzmanlaşma fikri yatmaktadır. Bütünüyle

teknik bir işlevselliğe sahip olan teknokrasi, bir yerde uzmanlar sınıfıdır. Profesyonel kesimlerin giderek önem kazandığı modern toplum (endüstriyel toplum), bu etkiyi çok daha detaylandırarak bilgi toplumuna terk etmiştir.

- 3- Standartlaşma, uzmanlaşma ve bunların zorunlu olarak getirdiği *uyumluluk* süreci endüstriyel toplumların bir diğer ayırt edici karakteristiği şeklinde ortaya çıkmıştır. Toffler, gerçekten de senkronizasyon (uyumluluk) süreci ile fabrikasyon ve endüstriyalizm arasında ki bağlantılara önemle dikkat çekmektedir. Bir iş ile diğer bir iş süresinin belirli aşamalarla uyumlu olması gerekmektedir.

Bilginin yeni teknolojiler eşliğinde yeniden düzenlenerek güncel yaşama dahil olması bilgi toplumu olarak kabul görmüştür. Bu bağlamda bilgi toplumu bilgisayar sistemlerinin ve iletişim teknolojilerinin olabildiğince öne çıktığı, etkili olduğu ve günlük yaşamı etraflıca kapsadığı toplum olarak görülebilir (Karayılmaz, 2006: 49). Endüstriyel toplum ve ekonomide çevreyle ilişkiler dönüştürücü etkiler içermiştir. İnsanlar doğanın nesnelerini enerji üretimi için dönüştürmüşlerdir. Ağaçtan doğalgaza kadar çevrenin etkili şekilde ekonomiye dâhil olduğu görülür (Foster, 2008: 18-19). Endüstriyel devrime enerji devrimi demek de pek tabii mümkündür. Buna karşın bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu enerji ekonomisinden (endüstriden) farklı olarak insanın nicel bilgilere dayanarak ekonomi üretmesi şeklinde anlaşılabilir. Bu yeni yapılanmada özellikle kitle iletişimin yaygınlaşması ve buna yardımcı olan teknik unsurların öne çıkması dikkat çekicidir. Kitle iletişiminin etkin gücü zaman-mekân ilişkilerinde dikkate değer bir değişime neden olmuştur (Thompson, 2013: 258-259). Tablo (3) medyanın kitle iletişimi gerçekleştirirken kendi içindeki değişkenliklere işaret etmektedir.

Tablo (3), Kitle İletişim Kiplerinin Değişik Yönleri

Kitle İletişimin Özellikleri	Kiplikler ve Medya Ürünlerinin Değişik Yönleri
1- Sembolik Malların kurumsallaşmış üretimi ve yayılımı	-Üretim Kurumlarının Doğası ve yayılımı - Teknik Sabitleme medyasının doğası ve aktarım - Yeniden Üretim biçimleri ve metalaşma
2- Üretim ve Alımlama arasındaki kurumsallaşmış kopuş	-Aktarım ya da yayılım kanalları -Belirlenimsizliği karşılayan mekanizmalar -Geri bildirim ya da etkileşimin doğası ve kapsamı
3- Zaman-Mekânda ulaşılabilirliğin genişlemesi	-zaman-mekân uzaklaşmasının doğası ve kapsamı -Teknik aracın kalıcılığı -Alımlamanın toplumsal ve teknik koşulları
4- Sembolik biçimlerin kamusal dolaşımı	-İzleyici kitlesinin niteliği ve büyüklüğü -Benimseme tarzları -Regülasyon ve kontrol biçimleri

Kaynak: Thompson, İdeoloji ve Modern Kültür, 2013: 259.

İnternetin etkin bir şekilde kullanım alanlarına dâhil olmasıyla birlikte iş üretim aşamaları ve iş gücünün nitelik ve nicelik olarak kökten değiştiği görülmüştür (Örnek, 2006: 15). Bilgi toplumunun enformasyona ve iletişime bağlı teknik devrimlerin bir sonucu olduğu görülmektedir. İletişim tekniklerinin elektronik alanında yapılan yeniliklerle geliştiği görülmüştür. Özellikle radyo ve televizyon teknolojisinin bu konuda büyük bir önemi olduğu görülür (Roberts, 2003: 501-502). Buna bağlı olarak değişen enformasyon akışı bilgi toplumunun yaygın bir şekilde etkinliğini sağlamış, pratikte ilişkilerin hız kazanmasına olanaklar sunmuştur.

3.3.BİLGİ VE YENİ EKONOMİ İLİŞKİSİ

Bilgi toplumunda öncelik bilginin kullanımına yönelik değişimlerin önem kazanmasıdır. Bilgi ve ekonomi ilişkisinin temelinde bu önem yatmaktadır. Bilgiye dayalı ekonomik yapılar işgücünden iş üretimine ve işin yönetimine kadar geniş bir alana yerleşmiştir. Sermaye, bilgi ekonomisinde hızlı bir akışa sahip olduğundan mikro düzey teknolojik etkiler aracılığıyla küresel bir aktivist haline gelmiştir (Castells, 2014: 367-368). Milyonlarca dolar saniyeler içinde uluslararası etkinlik (akış) gücüne sahiptir. Teknolojinin ağlar aracılığıyla uluslararası bağlantı gücü sermaye akışlarında ileri seviyede hız kazandırmasına olanak sağlamıştır. Bu değişimler ekonominin önemli ölçüde farklılaşmasına neden olmaktadır. Kapitalist ekonomik sistem modern dönem süresince değişimler geçirmiştir. Bilgi ekonomisi bu değişimlerden biri olarak görülebilir.

Dolayısıyla bilgi ekonomisi kapitalist ekonominin yeni bir alanı şeklinde gelişmiştir. Bilgi ekonomisi esnek kapitalist ekonomi sürecinin genel bir çerçevesini sunmaktadır. Bu süreci kısaca tabloştırmak mümkündür.

Tablo (4), Yeni Kapitalizm

	Eski Kapitalizm (Sınai Paradigma)	Yeni Kapitalizm (Sınai-sonrası Paradigma)
İlerlemenin Ufku	Zorlu Büyüme	Akıllı Büyüme
Organizasyon	Mekanik Yapı	Piyasa Şebekeleri
Karar Verme Süreci	Otoriter Komuta	Katılımcı Önderlik
Kurumsal Değerler	Mali Hedefler	Çoklu Hedef
Yönetimin Doğası	Operasyonel Yönetim	Stratejik Yönetim
Ekonomik Makro Sistem	Kar Merkezli Büyük Sermaye	Demokratik Serbest Girişim
Dünya Sistemi	Kapitalizme Karşı Sosyalizm	Kapitalizm/Sosyalizm Melezleri

Kaynak: Halal, 1986, Aktarım: Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, 2012b: 199.

Tablo (4) verilerine göre bilgiye dayalı olarak ‘stratejik büyüme’ ve ‘demokratik serbest girişim’ yeni bir dönemin göstergeleri şeklinde okunabilir. Bu yeni dönemin motoru teknolojik değişimlerdir. Bu değişimler piyasa ilişkilerinde finansal sektörü önemli oranda etki altına alarak sermaye akışlarına yeni ivmeler kazandırmıştır. Diğer yandan teknolojik değişimler sermaye piyasalarının yanı sıra işgücü niteliklerini, üretim tiplerini, dağıtım ve işletme biçimlerini de büyük oranda değiştirmiştir (Harvey, 2012b: 215-217). Bu değişiklikler coğrafya ötesi etkinlikleri giderek arttırmış, küçük işletmelerin uluslararası argüman haline gelmesini sağlamıştır.

Teknolojiye bağlı olarak değişim geçiren bu paradigmatik dönüşüm bilgi ekonomisi şeklinde anlamlandırıldığı kadar ‘enformasyonel’ bir tarza sahip olmuştur. Castells, bu yeni ekonomik süreci “enformasyonel kapitalizm” şeklinde tanımlamaktadır. Birkaç başlıkla bu değişimi özetlemektedir (Castells, 2013: 99-100):

- 1- Öncelikli olarak bu yeni ekonomi süreci bilgiye dayalı bir üretim aşamasına sahiptir. Bilgi, işletim sistemlerine sahip bilgisayarların eşliğinde uygulanabilirliği içermektedir.
- 2- Castells, yeni ekonominin aynı zamanda küreselliğine önemle vurgu yapmaktadır. Ağ ilişkilerin sistemsal bir bağlantı haline geldiği görülmektedir. bu da doğal

olarak üretimden tüketim süreçlerine kadar ekonomiyi uluslararası bir etkileşim içinde olmaya zorlamaktadır.

- 3- Ayrıca üretim ve tüketim ilişkileri “ağ örgütlenmeleri” üstünden gerçekleşir. Piyasanın pazarlar aracılığıyla olan rekabeti ağlar aracılığıyla sanal bir alanda ortaya çıkmaktadır.
- 4- Bu yeni ekonomik sürecin 20. Yüzyılın son dönemlerine rastlaması, teknolojik devrimle bire bir örtüşmektedir. Castells, ekonomide yaşanan bu paradigmatik değişimin büyük rolünü mikro düzey teknolojik gelişmelere bağlamaktadır. Bu sürecin küresel ağlar aracılığıyla gerçekleştiğini öne sürmektedir.

Teknolojik devrimin sürdürülebilir bir ekonomi yarattığı da görülmektedir. Yeni endüstriyel alanların giderek artması ve çeşitlenmesi mikro düzey (elektronik) araçlar sayesinde gerçekleşmiştir. Bu süreç 1960’lı yıllarla birlikte etkinliğini arttırmaya başlamıştır (Freeman ve Soete, 2004: 187-189). Elektronik ortamlarda finansal akışlar kişisel ödeneklerin artmasıyla birlikte yoğunlaşmıştır. Bu değişimler yeni ekonominin finansal bir zemine yerleşmesini getirmiştir. Teknolojik etkinlik ekonominin genel yapısal dönüşümü itibariyle örgütlenme kültüründen imalat kültürüne kadar etkili dönüşümleri tetiklemiştir (Castells, 2013a: 114).

İkinci dünya savaşından sonra gelişmelerin bilgiye bağlı yönü teknolojik yönüyle etkili bir çeşitliliğe bürünmüştür. Bilginin mikro düzey alanlarda üretimi çoğaldı ve uzay bilimlerinden tıbbi alanlara kadar bilginin yoğunlaşması öne çıkmıştır (Roberts, 2003: 510-512). Kimyasal alandaki bilimsel etkilerde bir diğer örnek olarak görülmektedir. Etkin bir şekilde sentetik ürünlerin üretimi giderek artmış ve teknik değişimlerle birlikte çeşitlilik üretim sürecini de arttırmıştır (Foster, 2008: 130-131). Gıda ürünlerinden giyim kuşam ürünlerine kadar sentetik alanda teknolojinin de etkisiyle önemli çeşitlilikte artışlar gözlemlenmiştir. Bilginin teknolojiyle olan bu birlikteliği yeni ekonomi sürecinin de tüketime yönelik olmasında etkili olmuştur. 1980’li yıllar bilgiye dayalı yeni dönemlerin asıl kırılma zamanlarıdır. Bu etkiye asıl konu olan teknolojik üretim Telekomünikasyon da yaşanan evrensel değişimlerdir (Mattelart, 2012: 90-91). Bilgi işlemlerin ve bilgisayarların işletim sistemlerinin internet aracılığıyla dünya genelinde ağ yapılanma (ya neden olması) üretmesi küresel alanda ekonomiden bilginin yaygınlığına kadar büyük bir değişim nedenidir. Bilgiye bağlı olarak ekonomiye önemli derecede etkisi olan bu yeni

dönemde ulus ötesi yapılanmaların ideolojilerden yönetim biçimlerine ve günlük yaşamın senkronize olmasına kadar kırılmalar yaşandığı görülmüştür. Mattelart, bilgi otobanları projesine dikkat çekerek ulusötesi yapılanma ve birleşim koşullarının ilk aşamasının bilişim alanında olduğunu söylemektedir. Yeni ekonomi ve teknolojiye ilişkin bu önemli değişim ekonomik bir paradigma şeklinde anlaşılabilir. Bilginin giderek yaygınlaşması, kullanım aşamasının kolaylaşması, erişilebilirliğinin artış göstermesi, kullanıma yönelik tercih edilmesi gibi nedenler, bilgi toplumunun temel nedenleri arasındadır. Bilgi, toplum ve ekonomi ilişkisinde bilgisayar sistemlerinin büyük önemi olduğu görülmektedir. Bilgi devrimiyle birlikte anılan bilgi toplumu ve bilgiye dayalı teknik gelişmeler, 1990'lı yılların etkin dönüşümleriyle anlaşılmaya başlanmıştır. Özellikle internetin daha aktif bir şekilde öne çıkmasıyla birlikte gelişen yeni teknolojik etkiler dikkat çekicidir. Biyoteknoloji (Drucker, 2014), bilgiye ve internete bağlı olarak gelişen yeni bir sanayi kolu olarak görülmüştür. Diğer yandan bu yeni değişimlerin sınırını tespit etmek kolay görülmemektedir. Bilgiye bağlı olarak gelişen bu yeni ekonomide bilginin endüstriyel bir alan şeklinde geliştiğini vurgulayan Drucker, 'bilgi işçisi' yaklaşımıyla bilimsel alanda yer alan bilgi devrimini öne çıkarmaktadır. Gerçekte bilgide yaşanan bilimsel devrim, bilgi toplumunun hücrelerini oluşturmaktadır. Bilginin bilimsel devrimi, bilginin taşınması, muhafazası, yorumlanması ve çeşitli yöntemler aracılığıyla taşınmasından ibarettir. Bilginin bu yeni serüveni bilgisayarların işletim sistem mantığında denetlenir. Boudrillard, bu yeni dönemleri 'simülasyon' kavramıyla ele alır ve simgeselliğe dayanan bir soyutlu, ekonomik ve toplumsal teoriye konu edinir (Best ve Kellner, 2011:145-147). Tamam bu enformasyonlaştırma/kodlaştırma, bilginin yeni bilimsel üretim aşamalarıyla bir bütünlük içinde ilerlemektedir.

Bilgi ve yeni ekonomi ilişkisi simülasyonlar üstünden tüketime yönelir ve alış-veriş mekânları reklamcılık, gösterge ve mikro düzey üretim aşamalarıyla bütünleşir. Boudrillard yeni ekonomik düzene ilişkin hipermarket örnekleriyle simülasyon sürecine açıklık sağlamaktadır (Boudrillard, 2013: 114). Bu örneğe göre güncel yaşamımız göstergeler bütünlüğü içindedir. Hipermarketler insanların yaşam biçimlerini yeni bir sermaye türüne dönüştürmektedir. Bu sürecin bilgi ekonomisiyle bağlantı, ağsal etkinliklerle bireylerin evrensel etkileşimi içinde anlaşılabilir. Ağ Ekonomisi (Ritzer, 2012) ile Castells bilgiye dayalı enformasyon etkisinden söz ederken bilginin bilimsel devriminden söz etmektedir. Bilgisayara bağlı olarak gelişen bu yeni ekonomik sürecin

bilgi ekonomisi şeklinde tipleştirildiği görülmektedir. Kısa bir özetle bilgi ve yeni ekonomi ilişkisi; ağlar aracılığında yaşamın güncelliği üstünde etkileşimcidir ve bu sayede bilginin bilimsel yeniden üretimi olan bilgisayar ve internet sistemlerine bağlı olarak ekonomik bir üretim aşamasını barındırmaktadır. Eş deyişle yeni ekonomi ağ sistemleri ve ağsal yapısıyla yeni bir ekonomik üretimdir.

Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun bazı temel özellikleri şu şekildedir:

- 1- Teknolojiye dayalı olarak gelişen ve bu etkiyle yaşamsal alanların da dönüştüğü yeni bir üretim sistemine sahiptir. Bilgi toplumu (Lyon, 2014), teknoloji aracılığıyla bilginin yaygınlaştığı, bilgi teknolojisi şeklinde yer edindiği bir toplum tipidir.
- 2- İkinci dünya savaşından sonra mikro düzey teknik değişimlerin etkisinde ürün çeşitliliğinin arttığı ve bu sayede de tüketime yönelik değişimlerin olduğu bir toplumsal yapıya sahiptir. Diğer anlamda bilgi toplumu kitlesel üretimlerin yapılmasına olanak sağlayan teknolojilerin çerçevelediği bir yapıdır.
- 3- Bilgisayar işletim sistemlerinin ve internetin etkin olarak kullanıldığı bir ekonomik ve toplumsal sistem olarak görülebilir. Bilgi toplumunda ‘teknolojik-ölçü’ (Lyotardt, 2013) inancın yerine geçer ve yetkinlik, üst anlatı yerine pratiğe yerleşir. Lyotardt, modern toplum anlatısının (söz konusu “üst-anlatı”nın) sona ermesiyle ikinci dünya savaşı sonrası teknolojik gelişmelerle bağlantısını öne çıkarmaktadır. Bilgi toplumu süreci bu yeni teknolojik gelişmelerle her halükarda bir göbek bağı içindedir.
- 4- Küresel bir etkiye sahiptir. Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu sürekli etkileşime yönelik değişimleri barındırmaktadır. Üçüncü şıkka istinaden elektronik teknolojiyle bağlantılı bir şekilde küreselleşme etkisinin hız kazandığını görebiliriz.
- 5- Bilgi ekonomisinin ve bilgi toplumunun en temel özelliği, ‘enformasyonel’ (Castells, 2013) bir yaygınlık içinde olmasıdır. Bilginin hem akış hızı hem etkisi hem de bu süreçle birlikte yeniden üretimi söz konusudur. Bu da doğal olarak enformasyonel bir toplum tipinin merkezi olduğunu göstermektedir.
- 6- Bilgi ekonomisinin temel dayanağında ‘e-ticaret’ (Örnek, 2006: 20-21; Drucker, 2014) merkezi bir rol oynamıştır. Elektronik ortamda yapılan ticaret, ekonomik yanı bir yana bilgi paylaşımına da önemli katkı sağlamaktadır.

- 7- Bilgi ekonomisi -“ev ekonomisi” (Toffler, 2008) şeklinde dönüşmektedir. İnsanlar mikro-çipler sayesinde her yönlü işlemlerini evlerinden yönetebilecek duruma gelmektedirler. Buradan hareketle bilgi toplumu ‘evde-çalışanlar’ kitlesine giderek sahip olmaktadır.
- 8- Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu “neoliberal” (Harvey, 2015) ekonomi politik sistemle aynileşmiştir. 1970’li yıllarla birlikte değişen bu yeni döneme ilişkin can alıcı nokta ulusötesi birliklerin ağlar aracılığıyla etkileşim içine girmiş olmalarıdır. Buradan hareketle uluslararası merkezileşmiş yasaların giderek gevşediği görülmektedir.
- 9- Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunda temel diyagram “jeo-ekonomi/toplumsal” (Mattelart, 2012) bir zemine yerleşmiş olmasında yer edinmiştir. Coğrafya ötesi ya da mekân dışı bir dönüş yaşanmaktadır. Ulusal sınırların aşılması söz konusudur ama ulusal yapıların ayakta kalması da olanaklı görülmektedir.
- 10- Bilgi toplumu ve bilgi ekonomisinden söz ederken geniş bir anlam içeren tüketim kültürü ve tüketime yönelik değişen hayat standartlarıyla ilgisi olduğu görülmektedir. Tüketime yönelik olarak bilginin hızlı yönelişi ve bilginin doğurganlık hızına ek olarak teknolojinin sınırsız desteği gösterilebilir. Dolayısıyla bilgi ekonomisi ve “tüketim kültürü” (Featherstone, 2013) sürekli etkileşim içinde yeniliklerin ortaya çıkmasına da imkân sunmaktadırlar. Tüketimin artış göstermesinde bilgisayar işletim sistemlerin yaygınlaştırıcı etkisi önemlidir. İnternet aracılığıyla alışveriş ağları hız kazanırken hipermarketler (Baudrillard, 2013: 112-118) ve yeni alışveriş merkezlerinin yaygınlığı aracılığında da tüketim alanları yaratılmıştır.
- 11- Bilgi toplumunda bilginin değerlendirme biçimi değişir. Kurumsal olan bilimin bilgiyle olan ilişkisi pratik alanlarda etkinleşir. Eş deyişle bilimselliğe dayalı yeni bir tür bilgi yaratımı ortaya çıkmıştır. Teknoloji; bilginin tekniğe bağlı olarak uygulayımı şeklinde pragmatik bilgi üretir ya da bu üretimin bir neticesi olarak ortaya çıkar. Yeni bilgi (Lyotardt, 2013: 74-77) türünde ekonomik değişimler ve ihtiyaca yönelik eğilimler söz konusudur.

3.4.TEKNOLOJİ, EKONOMİ VE BİLGİ YÖNETİMİ

Teknolojinin ekonomik yaşamda etkin olduğuna dair gösterilebilecek en önemli (geniş çapta yaygın) örnek sanayi devrimidir. Sanayi devrimiyle birlikte ekonomide köklü değişimler yaşanmıştır. Kişisel üretim aşamalarından fabrikasyon aşamasına dönüşen ekonomik yaşam teknolojinin giderek uygulama alanlarına dâhil olmasıyla mümkün olmuştur. Bu sayede günlük yaşamın temel yapılarında da önemli değişimler meydana gelmiştir. Tüketicinin yaşamdan beklentileri çeşitlenmiş ve ayrıca ev işlerinden kentsel yaşama kadar bu çeşitlenmeye teknoloji doğrudan müdahil olmuştur (Aron, 1978: 157-160). Sanayi devrimi sadece teknik alandaki üretimi arttırmakla kalmadı, aynı zamanda ekonomide önemli bir alana hitap eden dağıtım sistemlerinin gelişmesine de imkân sağlamış oldu (Faulkner, 2012: 184). İngiltere (Freeman ve Soete, 2004), sanayi devriminin başlangıç dönemlerini temsil etmiştir. Bu ülkede yaşanan teknik devrimler sayesinde ekonomide muazzam bir büyüme ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki tablo verilerine göre sanayi ile yıllık ekonomik büyüme ilişkisi açıkça gözler önündedir.

Tablo (5) İngiltere’de Reel Sanayi Hâsılasının Sektörel Büyümesi (yıllık % artış oranları)

Yıl	Pamuk	Demir	İnşaat	Ağırlıklı Ortalama
1700-60	1.37	0.60	0.74	0.71
1770-80	6.20	4.47	4.24	1.79
1780-90	12.76	3.79	3.22	1.60
1790-1801	6.73	6.48	2.01	2.49
1801-11	4.49	7.45	2.05	2.70
1811-21	5.59	-0.28	3.61	2.42

1700-90 değeri, 1770 yılı ağırlıklarına göre hesaplanmıştır. 1790-1821, diğer sanayileri de kapsamak üzere, 1801 ağırlıklarına göre hesaplanmıştır. Kaynak: Crafts (1994), Aktarım: Freeman ve Soete, 2004: 41.

Sanayi ile birlikte tablo (5)’e göre sektörel büyümler hız kazanmıştır. İlk dönem sanayileşme etkisinin (1760-1790) kısa sürede pamuklu dokumada büyük etkisi olmuştur. Dokumacılıkta ortaya çıkan bu değişim ekonominin kar artışında teknolojinin nedenli etkili olduğuna iyi bir örnek olarak görülmüştür. Elbette, buhar gücünün en önemli etkilerinden biri de taşımacılıkta getirdiği kolaylıklardır. Teknolojik yeniliklerle ortaya çıkan sanayileşme, ekonomik gelirlere muazzam artışlara neden olmuş, üretim

artışlarında belirgin farklar yaratmıştır (Acemoğlu ve Robinson, 2014: 84). Sanayileşmenin geniş olarak anlamı, bilim ve teknoloji ilişkisinin ekonomiye yönelik etkilerinin yoğunlaşması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Frankl (2003), teknik ve bilimin bu uyumuna dikkat çekerek sanayileşmenin ekonomik gücün artışına yönelik etkisini vurgular. Buna göre sanayileşme sadece makinelerin devrimi değil ayrıca toptan toplumsal sistemlerin dönüşümünü ve ‘mekanik’ bir yaşam tarzının kabulünü temsil etmektedir.

Bilginin bu dönüşümü teknolojik bir değişimle birlikte 1970’li yıllarla da yeniden kırılma yaşamıştır. Yeni bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ekonomik değerlerin yanında toplumsal yapıların ve kabul görmüş geleneklerin etkisizleştiği görülmektedir. Mikroelektronik devrim teknik değişimlerin yanı sıra birçok iş kollarının da değişimini getirmiştir (Freeman ve Soete, 2004: 216-217). İşletim sistemlerinin gelişmesiyle birlikte bilgisayarların bu yeni dönüşümü sağladığından bahsedilmiştir (Postman, 2006: 126). Teknolojiye bağlı bir yönetim ve değişim beraberinde bilgiye dayanan yeniliklerle birlikte ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle bilginin yönetimi ile teknolojik yönetim ilişkisi her zaman etkileşim halindedir, denebilir. Uygulayım alanı olarak teknolojik-bilgi kendi başına bir ‘yönetim’ ilişkisi taşımaktadır. Teknolojinin yönetimi (Çetindamar, vd., 2013), teknolojiye bağlı olarak etkin bir yönetim gerekçesinin ortaya çıkmasıdır. Bilgi teknolojilerinin bu yönetim aşamasındaki kendine özgü yönü, bilişsel bir alanda ortaya çıkmış olmasındandır. Bu alanda “bilgi teknolojisi” şeklinde bilginin yeni bir üretim formu ile karşılaşmıştır. Bu formülasyona göre bilgi üretimi teknolojik tabana dayanmaktadır. Diğer anlamda bilgi teknolojinin bir üretimi şeklinde dönüşmüştür. Teknolojiye bağlı olarak bilginin üretim süreci değişirken aynı şekilde toplumun yapısal kodları da değişim geçirmiştir. “Elektronik Toplum” (Mattelart, 1012: 70-72) bu türden bir değişimin ürünü olmuştur. İletişim ve bilişim teknolojileri gelişerek toplumun işlevsel konumunda da yaygın bir şekilde etkili olmuştur. Elektronik toplum için bilgi doğrudan pragmatik bir anlama karşılık gelmektedir. Bilgi üretim işlevine sahiptir.

Bilginin bu etkinliklerinin temelinde bilgi kavramının modern düşüncede konumlandığı perspektifle yakın ilgisi vardır. Bilimsel bilginin edindiği bu konum pratik alanlara giderek hâkim olmasını sağlamıştır. Bilim olguların gerçek konumlarını açığa çıkarmayı amaç edinir ve bu çabasında bilgiyi nesnel bir kavramaya doğru yönlendirir (Bilton, vd., 2009: 414-415). Kimyadan fiziğe, matematikten tıba,

teknolojiden ekonomiye ve diğer tüm sosyal alanlara da nesnel bilgi giderek hâkim olmuştur. Dolayısıyla bilginin yönetilmesi ve bilgiye bağlı yönetim alanları da bu nesnellikle ilişkilidir. Bilimin gerçekliğe yönelik müdahalesi sayesinde insanın öznel (kişisel/self) alanı doğanın varlık koşullarından ve yasalarından ayrılaştırılarak pozitivist bir değişim ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle bilgi yönetimi kişisellikten sıyrılarak sistematik (dizgesel) bir duruma yönelmiştir. Bilgi yönetimini birkaç başlıkla özetleyebiliriz (Barutçugil, 2002: 71):

- 1- Öncelikle her tür bilgi kavrayışımızda yapılan ‘sınıflandırma’ işleminin uygulanması, bilgi yönetimi açısından da önemlidir. Bu sayede kavramsallaştırılan bilgi, kendisine ulaşılabilirliği açısından kolaylık sağlanmış olur.
- 2- Bilgi çok geniş bir kavramdır. Onunla ilgili olarak faydacı bir yönelişe sahip olmak kolay değildir. Bu yüzden bilginin kullanımı için değer belirlenimi önemlidir. Diğer anlamda hangi bilgini hangi organizasyona ne oranda değer katabileceğinin belirlenmesi gerekmektedir.
- 3- Yukarıda söylendiği üzere bilginin yeni dönüşümü nesnellikle bağlantılı bir etkiye sahip olmasındadır. Buradan hareketle bilginin kullanımında daha çok etkili neticeler alabilmek adına eylemsel bir planlamaya ihtiyaç duyulur. Bu da planlama çerçevesinde bilgiden en nihai faydayı sağlamak amaç edinilir.
- 4- Diğer yandan bu planlama çerçevesinde en yüksek değeri kazanmayı amaç edinildiği için bu sürecin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Böylece kullanılan bilgiden yenilikler amaç edinir ve fırsatların kollanılması adına imkânlar sağlanmış olur.

Bilgi yönetimiyle birlikte bilginin ürettiği değerlerin yönetimi de önemlidir. Bilginin dönüşümü bilgiye bağlı değerlerin de dönüşümünü gerektirir. Bilgi kuramında meydana gelen değişimlerin doğaya yönelik ilgileri sayesinde ortaya çıkan pozitivist kuram, insanın dışında bir doğa kabulüne dayanmaktadır (Özlem, 2002: 99). Bu yaklaşımla birlikte maddi dünyanın yeniden değerlendirilmesi bilginin toplumsal değerler üzerinde etkili olmasına neden olmuştur. Ekonomik açıdan bu değişimde bir yaklaşım olarak ‘tüketim için üretim’ (Toffler, 2008: 354) tarzının geliştirildiği söylenebilir. Bu perspektifte tüketicilerin iş, okul ve eğlence hayatlarının farklılaşması da

örnekler arasındadır. Yaşamın detaylanması ve maddi bir zemine yerleşmesi tüketici toplumunu yaratmıştır. Bilgiye bağlı olarak değişen bu ekonomik tabana göre bilgi, insanların sürekli ilgi duymaları gereken maddi bir unsur haline gelmiştir. Bu sayede enformasyonel bir endüstri giderek hayatı dönüştürmüştür. Bu alanda simülasyonlar (simülarklar) güncel yaşamda bilgidan yola çıkarak gerçeklikler üretir. Bu konuda çeşitli örneklerin bir kaçı şöyle anlatılmıştır (Smith, 2007: 297):

- 1- Film stüdyolarında üretilen binlerce karakterler (Disney dünyası bir örnektir) yeni algı ve endüstriyel alanlar yaratmıştır. Televizyonun etkili mevcudiyeti ile bilgi, sürekli bu karakterler aracılığında aktarımdadır.
- 2- Sadece bilgiye yönelik en önemli ekonomik ve teknolojik değişimlerden birisi olarak mimariyi görebiliriz. Günümüz mimari ve mühendislik işlerinin tümü bilgi teknolojilerinden üretilmektedir. Bu sayede geçmişe yönelik eski kültürel yapılar çizimlere konu olabilmıştır. Bu kopyalama işlemleri mimari alanda post-modern bir dönemi de simgelemektedir.
- 3- Televizyon programlarının bilginin, ekonominin ve teknolojinin yönlendirilmesinde etkisi büyüktür. Televizyonda yayımlanan programlar sürekli bilgi yayar. Teknolojiyi güncel yaşamda kutsallaştırır ve ekonomisini temellendirir. 1991 Körfez savaşını örnek gösteren uzamanlar bu sürecin televizyon ekranlarından izleyen kitlelerin bilgi edinimlerinde ki değişimi vurgularlar.

Ekonomi yönetimine yönelik bilgi ve teknoloji ilişkisi değerlendirildiğinde; her bir ekonomik sistemin bu birliktelikten muaf tutulamayacağı yönünde bir görüşe ulaşıyoruz. Ekonomi yönetimi güncel hayatın omurgasının düzenlenmesi şeklinde anlamlandırılabilir. Arthur (Arthur, 2011: 210-213), ekonomik sistemlerin teknolojik faaliyetlerin dışında yer edinemediğini söylemektedir. O'na göre ekonominin varlığı (bir kap şeklinde düşünüldüğünde) teknolojilerinin bir bütünlük içinde olmasıyla aynıdır. Her bir yeni teknik icatlar bütünü ekonomik sistemlerin etkisine maruz kalmaktadır. Bu da bilgi ile teknik değişimlerin bütünlüğünden muaf değildir. Teknoloji, bilgi ve ekonomi yönetimi her zaman bir bütünlük içinde ilerler. Ortaçağ ekonomisinde önem kazanan zanaatkârlık ekonomik sistemlerin değişmesinde büyük rol oynamıştır. Hatta bu dönemlerde teknik ve bilgi içeren tarihsel kitaplar hazırlanmış, büyük toprak sahiplerine özel çalışmalar düzenlenmiştir (Eco, 2014: 534-535). Eco'ya göre bu türden ansiklopedik

çalışmalar önemli oranda teknik bilgi birikimi sağlayarak yeniliklere de bir alt yapı sağlamış oluyordu. Gerçekten de kapitalist ekonominin palazlandığı zemin orta düzey zanaat sahibi gezgin kişilerin etkisiyle oluşmuştur. Eski çağlarda da teknolojiye bağlı olarak ekonomik devrimler yaşanmıştır. Demir çağı, tunç işlemeciliğinin yerini alarak tarım alanında binyıllar boyunca sürecek olan devrimlerin başlangıcı olarak görülmektedir. MÖ 1300'lü yıllara geri gidildiğinde madenciliğin ekonomik gelişmeye kattığı önemli bir ivmeden söz edilmektedir. Demirin lifler şeklinde işlemeciliği sayesinde çeşitli tezgâh teknikleri de eş güdümlü bir şekilde ilerleme göstermiştir (Faulkner, 2012: 51-53). Teknik bir ilerlemeye bağlı olarak demir döküm zanaat haline gelerek halk arasında giderek yaygınlaştı. Tarih öncesinde tekniğin etkisi ne denli dönüştürücü olmuşsa modern dönemlerin değişim zamanlarında da teknolojik etkiler benzer güce sahiptir. Bilgi Temelli Ekonomi (BİT) uzmanlığın ve ileri teknolojiye gereksinimi olan işlerin alanıdır (Jewson ve Felstead, 2014: 359). Bu ekonomi evde çalışmaya bağlı olarak daha çok uzmanlık gerektirmektedir. Kişisel becerilerin yoğun olduğu bir işgücü niteliğine sahiptir.

3.5.BİLGİ ve TOPLUMSAL İŞLEVİ

Tarih boyunca felsefe bilginin olanağı, işlevi ve kapsamı üzerinde düşünceler geliştirmiş, bu düşüncelerle yeni bilgi olanaklarına imkân tanımıştır. Rasyonel bir düşünme yetisine dayanan bilgi türünden deneye dayanan bilgiye kadar filozoflar bilginin olanağını tartışmışlardır (Randall, vd., 2014: 132-133). Bilgiye yönelik tartışmalar aynı zamanda yönleme yöneliktirler. Bilmeye yönelik yöntemler inanmak ve bilmek arasında karşılıklı tartışmalar içermiştir. Bir şeye olan inancımız onun doğruluk koşulu için yeterli değildir; ancak gerekçeli bir inanma ve doğruluğuna sahip isek, o halde bilmeye ulaşmış oluyoruz (Musgrave, 2013: 17-18). İnanığımız bir bilgiye gerekçeli nedenler koymak durumundayız. Modern bilgi ve bilimsel yaklaşımlar bilmeye yönelik gerekçeleri inancın önüne koymuştur. Matematik, fizik, kimya ve sosyal bilimler de dâhil olmak üzere birçok kurumsal nitelikte bilgi türleri ortaya çıkmıştır (Delacampagne, 2014, 4-5). Doğa bilimleri alanında yaşanan gelişmeler bilginin yeni bir perspektife bürünmesini de sağlamıştır. Bu değişimde gözlem ve deney bir bütün şeklinde çok etkili olmuştur (Reichenbach, 2013: 42-43). Doğaya yönelik incelemelerden de anlaşılacağı gibi bilginin

toplumsal işlevi, yeni paradigmlar eşliğinde sosyal alanda yaşam biçimlerinin üretilmiş olmasıdır. Diğer anlamda bilgiye yüklenen yeni anlamlar yaşam biçimlerinin de tesir edici gücü haline dönüşmüştür.

Sanayi devrimiyle birlikte anılan modern yaşamın dönüştürücü iksirlerinden birisi de bilgidir. Modern bilgi geleneksel olandan ayrılırken felsefi bağlamda yeniden eleştiriye maruz kalmıştır. Modernite (Hollinger, 2005), hem kavramsal olarak hem de içerik (kültürel) anlamda kadim uygarlıkların geride kaldığına dair kabule dayanır ve bu kabulüne bilim çağının (17. Yüzyıl) ve Aydınlanmanın (18. Yüzyıl) etkilerini gerekçe olarak gösterir. Modern bilginin kaynakları doğaya yönelik yapılan bilimsel araştırmalarda yatmaktadır. Bu yeni bilgi türü toplumsal yapıların zaman içinde değişime maruz kalmasına da olanak sağlamıştır. Diğer bir anlamda modernlik hemen her alanda ‘mühendislik’ (Bauman, 2013) fikriyle öne çıkar. Doğa ve matematik bilimlerinin bu sürece derin etkisi olduğu görülmektedir. Modern bilgi ve bilginin dağıtımı ile ilgili olarak ‘akılcı’ yaklaşımlar, toplumsal yapıda ‘sistemleştirici’ bir dönüşüme sahip olmuştur. Bu değişim geleneksel dünya algısının yerine maddi temelde zemin bulmuş doğalcı ve akli alana yerleşmiştir (Touraine, 2014: 323-324). Böylece eğitim düzeneğinden bilimsel yaklaşımlara kadar bilgiye dayanan yeni bir toplumsal sistem ortaya çıkmış olur.

Bilginin yorumlanma biçimine göre toplumsal sistemlerin de farklı perspektifler eşliğinde kurgulandığı görülmüştür. Bilimcilik eşliğinde modern düşünce geliştirme biçimleri bilginin seküler algısıyla ilintilidir. Doğaya ilişkin görüşlerin zamanla değiştiği Rönesans sonrası dönemde yasal düzlem bilginin kavranılmasında önemli bir ipucu şeklinde kavranılmıştır. Descartes ile başlayan yasal düşünme modern fiziğinde temel konusu olabilmıştır (Feyerabend, 2015: 69). Bilginin yeni bir yorum tarzı olarak pozitivist yaklaşıma göre dört temel yaklaşım önemli görülmüştür (Alexander, 2013: 25):

- 1- Bilginin yorumlanması ve kavramsal bir zeminde yer edinmesine yönelik olarak ‘ampirik’ gözlemlerle ‘soyut’ ve ampirik olmayan gözlemler arasında kesin bir kopuş söz konusudur.
- 2- Bu kopuşta metafizik yaklaşımlara kesin olarak yer yoktur. Ampirik yaklaşım soyutlamacı türden yorumlardan uzaktır.

- 3- Doğaya dair olan çözümler kesin olarak ampirik yollu bir çaba sonucu açıklanabilir. Önermeler bu aşamada tek yol olarak kabul görmüştür.
- 4- İlerlemeci bir gelişme kabul görmüştür. Doğrusal ve belirli bir birikim içermektedir. Başka türlü söylenirse tarihselcidir.

Modern toplum pozitivist yaklaşımlardan toplumcu yaklaşımlara kadar çeşitli yorumlar içermişken post-modern toplum, belirli bir ‘merkez’ çerçevesinde düşünülmemektedir (Murphy, 2000: 81-85). Modern toplumlar doğa bilimlerinin etkisiyle kurgusallaşırken post-modern toplumda bilginin konumu yararçı bir çerçeveye yerleşmiştir. Bu değişimde dil ile ilgili olarak bilginin yorumlanmasında yatan farklılıklar da söz konusudur. Post modern yapılanmanın hemen her aşamasında moderniteye karşıt olarak merkeziyetçilik eleştiriye tabidir. Ayrıca D. Bell, post modern dönemci bilginin iktidarı şeklinde kavramıştır (Smith, 2007: 298-299). Bilginin teknoloji dünyasında karşılığı, bilgi toplumuyla biçimlenen kavramsal boyutu karşılamaktadır. Postmodern dönemlerin bilgi teknolojisi bilişim sektörüdür. Bilişim yeni bilgi olanakları sağlar ve bilgiyi yayıcı bir etkiye sahip olduğundan sektör olarak hemen her alanı kapsamış durumdadır (Lyon, 2014: 367).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YENİ EKONOMİ

4.1. YENİ EKONOMİ ve KONUMU

Yeni ekonomi küresel bir etkileşimler ağının bütünselliğini yansıtmaktadır. Sınırların kalkmaya başladığı, mekânsal ilgilerin ve bağımlılıkların akışkanlaştığı, enformasyonel iletişimin evrensel değerler ürettiği ve sayılan etkilerin birlikte yaşandığı bir ekonomik sistem içinde ikamet ediyoruz. Dicken, üretim faaliyetlerinin küreselleşmesine dikkat çekerek ‘yeni küresel işbölümünün’ ortaya çıktığını söylemektedir (Dicken, 2014: 358-359). Yeni ekonomik faaliyetler kesin olarak uluslararası etkinlikleri barındırmaya yöneliktir. İletişimin yaygınlaşması küresel bağlantıların teknolojik dayanağı olmuştur. Elbette, küreselleşen bir ekonomiden söz ederken ulusal ölçekli ekonomilerin tümüyle ortadan kalktığını söyleyemeyiz. Yeni ekonomi, bu bağlamda bir yandan küresel etkinliklerin artmasını temsil ederken diğer yandan ulus ölçekli ekonomilerin de gerektiğinde ayakta kaldığını görüyoruz (Gilpin, 2014: 412-413). Buradan hareketle bir yandan küresel boyutta bir etkileşimden söz ederken diğer yandan yerel anlamda bir ekonomik sistemle etkileşimin sürdüğünü söyleyebiliriz (Afşar, 2015: 224-225). Küresel etkinlikler çerçevesinde yeni ekonomi organizasyonel bir etkinlik olarak da görülebilir. Neticede sanayi ekonomisinde de ulaşımın getirdiği yenilikler çerçevesinde bir ağ ilişkisine tanık olunmuştur. Şirketlerin bu etkinlikte birincil bir önemi olduğundan söz edebiliriz. Yeni ekonomide sosyal yapılanmanın önemine de vurgu yapmak önemlidir. Bütünleşmiş sistemler ağı olarak yeni ekonomide uzman çevrelerin konuya yaklaşımları farklılaşmalıdır. Buradan hareketle (Laitman, 2012: 200-201):

- 1- Yeni ekonomi çerçevesinde ekonomide yaşanan temel problemler kriz eksenli ilerlemektedir. Dolayısıyla bencilce bir çözüm sürecinden ziyade yeni ekonomik sorunlar bütünsel bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır.
- 2- Krizlere yönelik çözüm önerileri klasik ekonominin yaklaşımlarından farklıdır. Küreselliğin öne çıkmadığı çözümler neticeye ulaşamayacaktır.

- 3- 1980 öncesi dönemlere ilişkin olarak dünyada ekonomik sorunlar Avrupa merkezli tartışılır ya da sistem olarak bu minvalde düşünülürdü. Ancak yeni ekonomi küresel bir etkileşim içindedir. Ekonomik sistemlerde bu çerçevede değerlendirilmeye muhtaçtır.
- 4- İlişkiler ve iletişimler çağındayız. Toplumsal ilişkiler bu temelde anlaşılmalıdır ve yeni ekonomi bu perspektif ile yasal düzlemine oturmalıdır.
- 5- Sosyal bilim tarihte olmadığı kadar ekonomiyle birlik içinde ilerlemelidir.

Yeni ekonominin teknolojiyle etkileşim içinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. 1970'li yıllarla birlikte öne çıkan teknik devrimler, piyasa ilişkilerini sıklaştırdığı gibi ayrıca süreklilik arz eden bir sosyal ağ sayesinde tüketimi de yaygınlaştırmıştır (Afşar, vd., 2016: 755-757). Yeni ekonomi tüketime yönelik politikaların geliştirildiği bir sistem olarak görülebilir. Geliştirilen araçlar, teknolojik yenilikler ve günlük yaşamın ihtiyaçları tüketime yönelik gelişmelere sahiptir. 1960'lı yıllarda ev teknolojilerinin de artış göstermesi önemli bir tüketim ekonomisi araçları arasındadır. Çamaşır makineleri, televizyonlar ve elektrikli süpürgeler kadınların tüketim malzemeleri arasında yaygınlaşmıştır (Judt, 2009: 415-417). Ev ekonomisinin dışında dış dünyaya ilişkin olarak bilgisayar teknolojisinin bu değişimde çok önemli katkısı olduğu görülmüştür (Ritzer, 2011b:54). Teknoloji ve bilgi tabanlı yatırımlar yeni ekonomik sistemde ekonomik büyümenin motor gücü şeklinde değerlendirilmektedir (Şenkal, 2015: 40-45). Esasen endüstriyel devrimin de en önemli getirisi teknolojinin etkisiyle ekonomide yaşanan büyüme oranlarıydı. Ancak yeni ekonominin temel ayrımı bilgiye dayalı bir teknik yatırım olarak görülebilir. Kısaca bu iki farklı teknolojik değişimi tabloşturalım:

Tablo (6) Endüstriyel ve Post Endüstriyel Topluların Temel Özellikleri

	Endüstriyel toplum	Post Endüstriyel Toplum
Dönem	1700'lerin ortalarından 1900'lerin ortalarına kadar olan dönem	II. Dünya savaşı sonrası Manhattan Projesi (1944-45) Normandiya Çıkartması (1944), DNA'nın keşfi (1953), ABD'de Üçüncül Sektörde Beyaz Yakalıların Üstünlüğü (1956), Petrol Krizi (1973)
Anahtar Kurumlar	Devlet, Şirketler, Sendikalar, Bankalar, Üniversiteler, Araştırma ve Kültür Kuruluşları	

Temel Kaynaklar	Üretim Yoluyla, temel mallar, patent, verimlilik	Zeka, bilgi, yaratıcılık, iletişim, bilimsel ve kültürel laboratuvarlar
Dominant Ekonomik Sektör	Ürünlerin Üretimi: İmalat, İkincil Sektörün Dönüşümü ve Bölüşümü	Fikir Üretimi ve Hizmet Endüstrileri: Ulaştırma, ticaret, finans, sigorta, sağlık, eğitim, yönetim, bilimsel araştırma, kültür
İşyeri	Değirmen, Fabrika, Ofis, Kent, ŞehircilikBüyük Güzeldir	Bilginin Dağıtılması, elektronik, bilimsel laboratuvarlar, tele çalışma, uygun boyutlara dağıtılmış fabrikalar
Araçlar	Enerji, katı araçlar, üretim hattı, makine ürünü	Elektronikler, bilgisayarlar, biogenetik, entelektüel ve uygun teknolojiler, makine ürünü
Avantajlar	Kitlesel Tüketim, coğrafi ve toplumsal mobilite, doğanın kontrolü, eşitlikçilik	Kitlesel Eğitim, bilgiye erişim, boş zaman, doğanın icadı, belirsizliğin azaltılması
Dezavantajlar	Yabancılaşma, Rekabet, atık, anomi, psikolojik tükenmişlik, sömürü	Manipülasyon, çok yönlülük, çoklu kontrol, standardizasyon, işsizlik, psikolojik tülenmişlik

Kaynak: <http://euromatters.org/downloads/1999/gerelli/gerelli2.pdf> Aktarım: Şenkal, Abdulkadir, 2015: 22

1970’li yılların başlarında petrolün varil fiyatı artmaya başlamıştır. Özellikle 1973 yılında %40 bir artışla petrole bağımlı ülkelerde dövize dayalı bir ödeme darboğazı yaşanmıştır (Unay, 2001: 77). Bu yıllarda ABD ekonomisinde ciddi oranda kar marjında düşüşler yaşanmıştır. Arap-İsrail savaşlarının getirdiği istikrarsızlık ve petrol fiyatlarının yükselişi dünya ekonomisinde aksaklıklara neden olmuştur. ABD, başta Şili ve Latin Amerika ülkeleri de dâhil bazı ülkelerde piyasa ekonomisini destekleyici politikalar geliştirmiştir (Kazgan, 2009: 106). İkinci dünya savaşından sonra başlayan bir dönemin sonuna yaklaşıldığı görülmüştü ve neoliberal bir ekonomi-politik sistem ortaya çıkmaya başlamıştı. Başta sermaye krizi olmak üzere 1960’lı yılların ortalarında ekonomiler kırmızı alarm veriyor, kalkınmaya yönelik devlet eliyle oluşturulan politikalar (“keynesçi”) iflas ediyordu. İkinci Dünya savaşından sonra transfer harcamaları da dâhil kamunun ABD ekonomisinde ciddi bir yatırıma yöneldiği görülmüş, neticesinde 1960’lı yılların sonunda ciddi oranda borç yükü oluşmuştu. ABD ekonomisi bu bağlamda önemli bir örnek olarak görülebilir (Minsky, 2013: 23-24). Tablo (6) verilerine göre 1950 ile 1975 arasında ortaya çıkan kamu harcamaları durumunun vahametini göstermektedir.

Tablo (7) Merkezi Hükümet Harcamaları, 1950 ve 1969-75 (Milyar Dolar)

Mal ve Hizmet Alımları							
Yıl	Toplam Harcamalar	Toplam	Savunma	Diğer	Bireylere Transfer Ödemeleri	Eyalet Hükümetlerine ve Yerel Yönetimlere Aktarmalar	GSMH
1950	40,8	18,7	14,0	4,7	10,8	2,3	286,2
1960	188,8	97,5	76,3	21,2	50,6	20,3	935,5
1970	204,2	95,6	73,5	22,1	61,3	24,4	982,4
1971	220,6	96,2	70,2	26,0	72,7	29,0	1063,4
1972	244,7	102,1	73,5	28,6	80,5	37,5	171,1
1973	264,8	102,0	73,4	28,6	93,2	40,6	1306,3
1974	300,1	11,7	77,4	34,3	114,5	43,9	1406,9
1975	356,9	123,1	84,0	39,2	146,1	54,2	1499,0
GSMH'nın Yüzdesi							
1950	14,3	6,5	4,9	1,6	3,8	0,8	
1969	20,1	10,4	8,2	2,3	5,4	2,2	
1970	20,8	9,7	7,5	2,2	6,2	2,5	
1971	20,7	9,0	6,6	2,4	6,8	2,7	
1972	20,9	8,7	6,3	2,4	6,9	3,2	
1973	19,4	7,8	5,6	2,2	7,1	3,1	
1974	21,3	7,9	5,5	2,4	8,1	3,1	
1975	23,8	8,2	5,6	2,6	9,8	3,6	

Kaynak: Economic Rapor Of The President, ocak, 1976.ABD Government Printing Office, Washington, DC, 1976. Aktarım: Minsky, 2013: 25.

Gömülü liberalizm olarak da tarif edilen 1950 sonrası refah ekonomisi başta 'stagflasyon' etkili olmak üzere ekonomik alanda çözülmeye başlıyordu (Harvey, 2015: 19-21). Bu çözüme sonunda (Ölmezogulları, 2008: 247);

- 1- Söylendiği üzere en belirgin değişim ekonomide yaşanan daralmanın ortaya çıkmasıdır ve bu sorunun tetiklediği işsizlik oranlarıyla birlikte enflasyonun yükselmesidir,
- 2- Stagflasyon (işsizlik ve enflasyonun aynı anda artması), hakim paradigma olan Keynesyen iktisadın yoğun eleştirisi altında kalmasına nende olmuştur,

3- Dışa açık büyüme modelleri gelişmekte olan ülkelere tavsiye edilmiştir. Hatta bu yönde politik gelişmeler uluslararası yeni bir ekonomi modeli olarak öne çıkmıştır.

Bu çözümlenin ardından sektörel bir değişim ortaya çıkmıştır. Hizmet ekonomisi ya da bilgi ekonomisi şeklinde de tarif edilen bu yeni dönemde şirketler esnek bir üretim aşamasına ('öz yetenekleri') yönelerek dış kaynak kullanımına yönelmiş; sigortacılık ya da danışmalık gibi hizmet alanları önemsenmiş ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak enformasyonel tüketici yanlı hizmet ekonomisi ortaya çıkmıştır (Özcan ve Barca, 2008: 74). Yeni ekonominin bu değişen şartlar eşliğinde 1990'lı yıllarda özellikle finans ve teknoloji birleşimi eşliğinde giderek yaygınlaştığına tanık oluyoruz.

Tablo (8) Hizmet Kategorilerinin Toplam Katma Değer İçindeki Payı (%)

Ülkeler	Taşıma, Depolama ve iletişim		Finans ve Sigorta		Emlakçılık ve Firma Hizmetleri		Kamu Yönetimi ve Savunma		Eğitim, Sağlık ve Diğer Hizmetler	
	1995	2005	1995	2005	1995	2005	1995	2005	1995	2005
Avustralya	8,8	7,5	6,1	7,8	19,8	21	4,3	4,2	14,2	15
Belçika	8,2	8,4	6,4	5,8	19,1	22,2	7,1	7,3	15,6	16,5
Kanada	7,3	6,9	6,6	7,3	17,6	18,2	6,6	5,8	14,8	14,2
Çek Cum.	10,4	10,3	3,2	3,3	13,6	13,8	5,4	5,7	10,1	11,3
Danimarka	7,6	9,2	5,2	5,6	17,1	18,2	6,8	6,3	20,1	16,3
Fransa	6,2	6,4	4,8	6	22,8	27,4	7,9	7,6	16,9	18
Almanya	5,7	5,9	4,6	5	21,8	24,3	6,7	6	15,5	16,4
Macaristan	8	7,7	3,8	4,6	14,8	17,1	8,4	8,7	13,9	14,7
İtalya	7	7,8	4,7	4,6	17,7	22,3	6,1	6,5	13,8	14,3
Japonya	6,8	6,5	6,1	7,2	18,3	20,3	4,3	5,9	15,7	17,4
Meksika	10,6	10,5	7	3,4	17,4	16,8	3,8	4,4	15,1	15,6
Yeni Zeld.	8,3	7,4	5,8	6,6	19,6	21,7	5	4,4	11,3	13,8
Norveç	10	7,5	4,4	3,9	13,1	14	6,1	4,4	16,9	16,2
Slovak C.	10,5	10,4	5,7	4,2	11,8	14,3	5,2	5,6	9,1	9,7
İspanya	7	7,1	4,7	4,6	13,6	16,4	6,6	6	14,4	14,9
İsveç	8,1	8	4,4	4,5	17,9	19,8	5,9	5,5	18,1	20,1
İsviçre	...	6,4	...	13,8	...	17,4	...	10,6	...	8,7
Türkiye	12,7	15	4,2	4,5	3,2	4,7	8	10	3,9	4,2
Birleşik K.	7,7	7,1	6,4	8,3	18,1	23,4	5,8	4,8	15,7	17,8

ABD	6,4	5,6	6,8	7,9	21,9	24,3	9,4	8,7	16	16,5
-----	-----	-----	-----	-----	------	------	-----	-----	----	------

Kaynak: OECD, 2008: S.21-22, Aktarım: Özcan ve Barca, Toplum, Ekonomi ve İşletmeler, 2008: 77

Hizmet ekonomisi tarihsel olarak sanayi devrimiyle birlikte başlamıştır. 19. Yüzyılın sonlarından itibaren hizmete dayalı ekonomik sektörün payı, 16 OECD ülkesinde %24,3 düzeylerinden 1987’de %60’lara yükselmiştir (Beaud, 2015: 405-406). Bu rakamlar 1990’lı yıllarda artarak devam etmiş ve ekonomik büyüme de önemli bir noktaya ulaşmıştır. Hizmet ekonomisinde küreselleşme ve teknolojiye bağlı olarak finansal gücün tüm dünyada ekonomilerin etkileşime girmesi önemli başlıklardır. Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren hızla öne çıkan internetin ekonomide büyük bir önemi olmuştur (Yelkikalan, vd., 2011: 440-441). Dolayısıyla yeni ekonomi her şeyden önce teknolojik bir süreklilik arz eden yenilenmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada önemli bir ayırım, teknolojiye bağımlı olan ekonomide sadece üretim değil, ayrıca tüketimin yeni şekillerinin dikkate değer olmasıdır. İnternetin tüketim alanları yarattığı görülür. *Teknokapitalizm* (Özcan ve Barca, 2008) olarak da ifade edilen bu yeni dönemde enformasyon, tüketime yönelik edimleri de değişime uğratmaktadır.

4.2. ENFORMASYONEL TOPLUM VE EKONOMİ

Teknolojiye bağlı olarak iletişime geçilmesinin modern tarihi 19. Yüzyıla geri gitmektedir. 1870 yılında mors alfabesiyle denizin altından geçirilen bir kablo sayesinde küresel bağlantının ilk önemli iletişim örneği yaşanmıştır (Cowen, 2004: 189-191). Kişiler arası ilişkilerin klavyeler aracılığıyla sanal bir ortamda ortaya çıktığı dönemlerde yaşamaktayız (Giddens, 2013) ve bireylerin sosyal ağlar aracılığıyla iletişimde bulunduğu bu yeni toplumsal yapıya *enformasyonel bir toplumsal sistem* diyebiliriz. Bu toplumda bireyler internet aracılığıyla haber ve *enformasyon* sahibi olarak sanal bir ağ yapılanma içinde etkileşime girmektedirler (Bilton, vd., 2009: 340). Manuel Castells (2013: 25), ‘enformasyonel toplum’ ile *enformasyon’un* üretimine istinaden iş üretiminde ki özgünlüğü kastederek, ‘enformasyon toplum’ kavramından özellikle ayırmıştır. Gerçekte enformasyon araçlarının üretilmesiyle yeni bir ekonomik, sosyal ve politik düzenin inşa edildiği dönemde yaşıyoruz. Buradan hareketle ‘*enformasyonel toplum*’ teknolojik üretime bağlı olarak yeni üretim aşamalarının ortaya çıkmasını karşılamaktadır. Castells, ‘enformasyonel toplum’ fikrinin temel mantığını doğrudan ‘ağ-kurma’ çabasıyla

örtüşürmektedir. Ağlar aracılığıyla ekonominin örgütlenme yapısında da değişimler yaşanmıştır ve networklar sayesinde uluslararası etkileşim ve iletişim ivme kazanmıştır (Özcan ve Barca, 2008: 100). Bu değişimler eşliğinde ekonomi biliminin klasik ekonomi yaklaşımlarından uzaklaştığı hatta bu yeni ekonomiye tam olarak nasıl bir yaklaşım sergileneceği konusunda da kafaların net olmadığı görülüyor (Toffler, 2008: 354). Her şeyden önce bilgisayarlar aracılığında üretici ile tüketici arasında ki 'karşılıklı' etkileşim ve ayırım kesinlik içinde değildir. Toffler, ihracat, ithalat, işsizlik, sosyal yardım vb. kavramlara eğilerek yeni ekonomi sürecinde bunların nasıl anlam değiştirdiğini sorguluyor. Benzer şekilde pazarlaşmanın getirdiği mantığa göre ticaretle uğraşan kişi bu sürecin inşasını kurmaktaydı. Ancak ağlar sayesinde insanlar kendiışlerini kendileri görmektedir (Toffler, 2008: 356-360). Buradan hareketle enformasyonel toplum tam olarak enformasyon araçlarının üretimde ve tüketimde yeni bir ekonomik, politik ve sosyal sistemin ortaya çıkmasını karşılıyor. Endüstriyel mantık sona eriyor. Küreselleşme sözü her türden gelişmelere arka plan olarak etki ediyor. Küreselleşme ve küresel algı (Thompson, 2014: 295):

- 1- Tüm iktisadi ya da sosyal alanda faaliyetlerin bölgesel olmanın ötesinde gerçekleştirilmeye yönelik olması,
- 2- Faaliyetlerin eşgüdümlülükle birlikte düşünülmesi ya da tasarılanmasında küresel ölçeklerin öne çıkması,
- 3- Faaliyetlerin 'karşılıklılık' çerçevesinde bağımlı bir şekilde önem kazanması gibi nedenler küreselliği vurgulamaktadır.

Teknoloji aracılığında işyerleri değişiyor, ofislerin vazgeçilmez araçları bilgisayarlar, sürekli enformasyonel bir ileti üretiyor ve bilgisayara bağlı olarak envanter sistemleri, hesap işlemleri, depolama ve dağıtma işlemleri, ya da kayıt tutma gibi işyerinin önemli işgüçleri yerine getiriliyor (Meiksins, 2003: 177). Diğer yandan ekonomide verimliliğin artışına ilişkin araştırmalarda bulunan Castells, teknolojiye yaşanan değişimlerin şirketlerin verimliliklerinde ki artışla doğru orantılı olduğunu söylemektedir (Castells, 2013: 119-121). Diğer yandan Castells, yeni ekonomi çerçevesinde değişen ekonomik durumların motor gücünün piyasaların genişletilmesi şeklinde vurgu yapmaktadır. Gerçekten de enformasyonel teknolojinin etkisinde 1970'li yılların ardından gelen yeni ekonomide piyasanın giderek genişlemesi çok önemli bir

değişim göstergesidir. Burada karşımıza çıkan ve enformasyonel toplumun temel özelliği olan ‘akış içinde olmak’ (Mattelart, 2009: 53-55), işyerlerinin mekân ötesi bir etki ile iş ürettikleri, aynı anda da sürekli tüketim içinde oldukları görülmektedir. İnsanların bu yeni ortamda hem insani hem de insani olmayan bir etkileşim ağı içinde yer aldıkları ve araçsal bir iletişime doğru gittikçe dâhil oldukları görülmektedir (Ritzer, 2012: 92). Teknolojik değişim o denli önemliydi ki 1980 sonrası Sovyetler Birliği’nin mikro düzey teknolojilere hayli uzak olduğu ve bu yenilenen elektronik alanda ki teknolojik yatırımlardan haberdar olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır (Castells, 2013: 35-37). Teknolojide meydana gelen değişimler beraberinde işgücünün niteliğini değiştirdiği gibi emeğin edindiği tarihsel konumu da dönüştürmüştür. Bu değişimi birkaç maddeyle özetlersek (Şenkal, 2015: 140-141);

- 1- İstihdama yönelik değişim, süreklilik içermemektedir. Taşeron işçilik de bu değişimle bağlantılı olarak görülebilir.
- 2- İlk maddeye bağlı olarak da düşünülebilecek olan diğer nokta istihdamın belirsizliğidir. Enformasyonel bir ekonomide işgücü bilgi düzeyiyle dengeli gelişmektedir. Ancak bilginin ne türden bir vasfa sahip olduğu her zaman belirgin olamamaktadır.
- 3- Her şeyden önce 1980 sonrası yeni ekonomide hizmetler sektörü birincil değere sahiptir. Bu da doğal olarak ‘esnek’ çalışmayı gerektiren bir duruma işaret eder.
- 4- Uzmanlığın daha spesifik olduğu bir ekonomik dönemdeyiz. Bu sürece ilişkin olarak bireysel etkinlik (girişimcilik) kolektif işgücü arayışından daha çok önemlidir.

Anlatılanlar eşliğinde düşünüldüğünde işgücü yoğunlaşmasının da değiştiği görülmektedir. Esnek zamanlı, belirli bir güvencesi olmayan, taşeron bir niteliğe sahip ve spesifik bir alanda uzmanlığı gerektiren yeni bir ekonomik düzenin geliştiği yeni ekonomiyi Tablo (9) genel hatlarıyla özetlemiş durumdadır.

Tablo (9) Dünyada İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)

Bölgeler	Tarım				Sanayi				Hizmetler			
	2000	2007	2012	2013	2000	2007	2012	2013	2000	2007	2012	2013
Dünya	40,4	35,3	31,9	31,8	20,5	22,2	23,0	23,0	39,1	42,5	45,0	45,1
Gelişmiş Ekonomiler	5,5	3,9	3,6	3,6	27,2	25,0	22,5	22,5	67,3	71,1	73,9	73,9

Avrupa Birliği												
Orta ve Güney-Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu	25,3	18,8	20,1	18,3	25,1	26,1	24,0	27,1	49,6	55,1	55,9	54,6
Doğu Asya	47,4	38,7	31,0	31,2	23,7	27,4	30,9	30,2	28,9	33,9	38,1	38,6
Güney-Doğu Asya ve Pasifik	49,8	44,0	39,2	40,3	16,4	18,4	19,8	19,2	33,9	37,6	41,1	40,5
Güney Asya	59,5	52,9	48,5	47,2	15,6	19,6	22,2	22,9	25,0	27,6	29,3	29,9
Latin Amerika ve Karayip	21,5	17,8	15,7	15,5	21,2	22,2	21,1	20,9	57,3	60,0	63,2	63,5
Ortadoğu	22,9	18,6	14,9	14,8	23,9	26,2	27,2	27,4	53,2	55,2	57,9	57,7
Kuzey Afrika	33,8	32,6	30,1	30,0	20,1	21,6	21,5	21,1	46,1	45,9	48,3	48,9
Sahra-Altı Afrikası	65,5	62,6	61,1	61,3	8,1	8,7	8,9	8,9	26,3	28,7	30,0	29,9

Kaynak:ILO, Trend econometric Models, October 2013. Aktarım: Şenkal, 2015: 145

4.3. YENİ EKONOMİ ve ENFORMASYONEL TEKNOLOJİ

1990'lı yıllara gelindiğinde mikro düzey teknolojik değişimlerin enformasyonel bir ekonomi yarattığını daha yakından fark etmeye başladık. Bilgisayar ağlarının giderek yeni bir ekonomi süreci yarattığı, hatta yeni bir toplum tipinin önemli destekçisi olduğu görölmüştür. Öncelikli olarak kapitalist ekonomide yaşanan değişim, enformasyonel teknolojinin de önem kazanmasını sağlamış ve ulus ötesi yapılanmalarda ekonominin temel kurumlarının daha çok aktif hale gelmesini sağlamıştır (Fuchs, 2014: 149-150).Küreselleşme şeklinde önemle vurgulanan bu yeni ekonomik ve sosyal düzen ağ teknolojileri sayesinde daha çok etkileşimci hale gelmiştir. İnternetin bu yeni dönemde çok etkili bir konumda olduğu görölmektedir. 1990'lı yıllara gelindiğinde internet teknolojisinin ülkeler arası bir öneme sahip olduğu ve onun üstünden stratejiler oluşturulduğu görülür (Kılıçbay, 2005: 16). Elektronik toplumda elektronik pazarlama ve e-ticarete dayalı yeni enformasyonel ekonomi, pazarlamadan finansal sektöre kadar kurumsal bir ekonomi dönüşümüne neden olmaktadır. Elektronik ticaretin OECD ülkelerinde ticari getirisi giderek artmakta ve sanal bir ekonomik alanda satışlar artış göstermektedir (Yeşil, 2008: 108-110). Buna mukabil elektronik alanda yapılan finansal

işlemlerinde söz konusu ticari işgücüne büyük katkısı olduğu görülmektedir. Bunlar arasında sanal bankacılık sayesinde para transferleri daha ucuza ve hızlı bir işleve sahiptir (Baloğlu, 2006: 194-197). Bilgi ve iletişim teknolojileri yeni ekonominin temel dinamiği arasında yer almaktadır. Her geçen zaman içinde internet kullanımı artarak devam etmektedir. Bu da sanal ekonominin yer edinmesinde birincil öneme sahiptir.

Tablo (10) ABD’de İnternet Kullanımı

Gruplar	Ekim 1997(Bin)		Aralık 1998(bin)		Ağustos 2000(bin)		Eylül 2001(bin)		İnternet kullanımı (%)			
	İnternet kullanan	Toplam	İnternet Kullanan	Toplam	İnternet Kullanan	Toplam	İnternet Kullanan	Toplam	Ekim 1997	Aralık 1998	Ağustos 2000	Eylül 2001
Toplam Nüfus	56,774	255,689	84,587	258,453	116,480	262,620	142,823	265,180	22,2	32,7	44,4	53,9
Cinsiyet												
Erkek	30,311	124,590	43,033	125,932	56,962	127,844	69,580	129,152	24,3	34,2	44,6	53,9
Bayan	26,464	131,099	41,555	132,521	59,518	134,776	73,243	136,028	20,2	31,4	44,2	53,8
İrk/orjin												
Beyaz	46,478	184,295	69,470	184,980	93,714	186,439	111,942	186,793	25,3	37,6	50,3	59,9
Siyah	4,197	31,786	6,111	32,123	9,624	32,850	13,237	33,305	13,2	19,0	29,3	39,8
As. Ame ve pası ad.	2,432	9,225	3,467	9,688	5,095	10,324	6,452	10,674	26,4	35,8	49,4	60,4
İspanyol	3,101	28,233	4,897	29,452	7,325	30,918	10,141	32,146	11,0	16,6	23,7	31,6
Statü												
Çalışan	37,254	130,857	56,539	133,119	76,971	136,044	88,396	135,089	28,5	42,5	56,6	65,4
Çalışmayan	9,012	72,911	14,261	73,891	21,321	73,891	28,531	77,268	12,4	19,5	28,9	36,9
Aile geliri												
15,000 dolardan az	4,069	44,284	5,170	37,864	6,057	32,096	7,848	31,354	9,2	13,7	18,9	25,0
15,000 - 24,999	3,760	32,423	5,623	30,581	7,063	27,727	8,893	26,650	11,6	18,4	25,5	33,4
25,000 - 34,999	5,666	33,178	8,050	31,836	11,054	31,001	12,591	28,571	17,1	25,3	35,7	44,1
35,000 - 49,999	8,824	38,776	13,528	39,026	16,690	35,867	20,587	36,044	22,8	34,7	46,5	57,1

50,000 - 74,999	13,552	41,910	19,902	43,776	25,059	43,451	30,071	44,692	32,22	45,55	57,7	67,3
75,000 - ve üstü	16,276	36,572	24,861	42,221	36,564	52,189	44,547	56,446	44,55	58,99	70,1	78,9
Eğitim düzeyi												
Lise düzeyi - Düşük	516	29,114	1,228	29,039	2,482	28,254	3,506	27,484	1,8	4,2	8,8	12,8
Lise	5,589	57,487	10,961	57,103	17,425	56,889	22,847	57,386	9,7	19,2	30,6	39,8
Kolej	10,548	42,544	16,603	43,038	24,201	44,628	28,321	45,420	24,8	38,6	54,2	62,4
Üniversite Mezun u	11,503	27,795	16,937	28,990	21,978	30,329	24,726	30,588	41,4	58,4	72,5	80,8
Üniversite sonrası	7,195	13,863	9,635	14,518	12,104	15,426	13,633	16,283	51,9	66,4	78,5	83,7
Yaş grupları												
3-8 yaş	1,748	24,445	2,680	24,282	3,671	23,962	6,637	23,763	7,2	11,0	15,3	27,9
9-17 yaş	11,791	35,469	15,396	35,821	19,579	36,673	25,480	37,118	33,2	43,0	53,4	68,6
18-24 yaş	7,884	24,973	11,356	25,662	15,039	26,458	17,673	27,137	31,6	44,3	56,8	65,0
25-49 yaş	27,639	101,853	41,494	101,836	56,433	101,946	65,138	101,890	27,1	40,9	55,4	63,9
50 +	7,712	68,949	13,669	70,852	21,758	73,580	27,895	75,272	11,2	19,3	29,6	37,1
Yerleşim yeri												
Şehir	VY	VY	19,274	65,828	28,889	67,980	35,751	67,642	VY	29,3	42,5	52,9
Kırsal	VY	VY	65,313	192,625	87,591	194,640	107,072	197,537	VY	33,9	45,0	54,2

Kaynak: U.S Department of Commerce, 2002, s. 10-11, Aktarım: Kalça ve Akyazı, 2006: 248.

Tablo (10) verilerine göre ABD’de internet kullanıcısı giderek artmış, ancak belirli gruplar açısından dijital bölünmenin ortaya çıktığı görülmüştür. Veriler eşliğinde eğitimden maddi olanaklara ve etnik kökenlere göre dijital bölünmenin ortaya çıktığı görülmektedir (Kalça ve Akyazı, 2006: 249-250). Bu yaklaşıma ek olarak dijital teknolojiyi elinde bulunduran şirketlerin dünya çapında önemli sermaye sahibi kuruluşlar olduğu görülür. Dünya ticaretini elinde bulunduran büyük firmaların (News Corporation dünya genelinde çok sayıda gazete sahibidir) dijital sermaye ve dijital ortamda önemli söz sahibi oldukları görülmektedir (Golding, 2003: 87-88). Sanal ekonomi dijitalleşen bir ekonomik sistemdir ve yeni ekonomi söz konusu enformasyonel yapılanmanın doğrudan

etkisi altında gelişmektedir. Yeni ekonominin interaktif olarak alıcı ve satıcıların süreklilik arz eden bir ortamda internet, exranet gibi iletişim araçlarıyla aktif olduğu görülmektedir. Bu işleyişte (Baloğlu, 2006: 201);

- 1- Web ortamlarında ürünler hazır haldedir,
- 2- Banka işlemleri web ortamlarında yapılır.

Yeni ekonomi ve enformasyonel sistem birbirleriyle destekleyici ve birbirlerini üretici bir bütünleşme içindedir. Elektronik ticaretin dünya çapındaki etkisi hızla artmaktadır. Bir yandan süreklilik arz eden pazarlaşmaya sahip bir ortam söz konusu iken diğer yandan finans, tanıtım, reklam ve ürünlerin aktif bir konumda olması adına da dinamik bir durumdadır. İnternete bağlı olarak gelişen bu sistem içinde ticari alandaki gelişmeler karşılıklı bir güç unsuru şeklindedir. Yani internet gücünü ticari alandan alırken tersi de aynı oranda geçerlidir (Golding, 2003: 98-99). Buradan hareketle e-ticaret ve yeni ekonomi perspektifinde gelinen noktayı kısaca özetlersek (Yeşil, 2008: 54):

- 1- Endüstriyel toplumdan sonrası için tartışılan konuların başında bilginin konumu ve onunla ilgili dönüşümler gelmektedir. Esasen 1980 sonrası bir dünya teknolojilerin eşliğinde veyahut tam da buradan güç alarak ideolojilerin bertaraf edilmesi şeklinde temsil edilmektedir. Bu konuda çeşitli tartışmalar ('küresel köy', 'postmodern toplum', 'iletişim çağı', 'ağ diplomasisi') tarzında yeni ekonomi çerçevesinde tartışmalar devam etmektedir (Mattelart, 2012: 70-77). Yeni ekonomi buradan hareketle bir bilgi tartışması çerçevesinde düşünülebilir.
- 2- Teknolojilerin değişimi tarihten bu yana sürekli bir birikim sayesinde mümkün olmuştur. Teknik devrimlerin ardında teknik kültür yatmaktadır (Arthur, 2011: 15-96). Teknolojide yaşanan doğumların ekonomiyi dönüştürdüğü görülmektedir. Bilgisayar teknolojilerinin de bu şekilde ortaya çıktığı görülür. Sanal ekonomi, internet aracılığıyla bilgisayarların bağlantıları sayesinde ortaya çıkmıştır. Spesifik bir örnek olarak sanal sigortacılık internetin 365 gün 24 saat etkinliği bağlamında giderek yaygınlaşmaktadır (Uluğ, 2005: 165). Yeni ekonomik sistem bu dönüşümün bir neticesi şeklinde büyük tesir altındadır.
- 3- Yeni ekonominin küresel bir sistemde anlaşılabilceği ortadadır. Küreselleşme bir ağ sistemidir. Bu ağ sisteminde iki temel dinamik önemlidir (Afşar, 2015: 224);

- a- Uluslararası bağlantılar bağlamında hukuki ve siyasal alanları da kapsamaktadır.
- b- Diğer yandan finansal sistemle ilgili ağ yapılanmalarıdır. Bu yapılanmalar eşliğinde bankacılıktan ulusötesi finans şirketlerine kadar etkileşimciliğin önemi büyüktür.
- 4- Küreselleşmenin 1980 sonrası dönemi doğrudan bürokratik engellerin tasfiyesi üstünde ilerlemiştir. Sözgelimi emek piyasasının esnekleştirilmesi bu bağlamda bir çabadır (Bauman, 2012: 107-108). Diğer yandan doğrudan iletişime bağlı olarak evrensel bir tüketim pazarı üretmek (Ritzer, 2011b: 34-36), ticari faaliyetlerin uluslararası bir boyutta güç unsuru olmasını da yeni ekonominin bürokratik engellerin ortadan kalkmasına örnek gösterebiliriz.
- 5- Yeni ekonomik sistemde küreselleşme bir kavramsal çerçeve olarak hemen her işlevinde merkezi bir role sahiptir. Yeni ekonomi küreselleşmenin en uç noktasında yer almaktadır. E-ticaret ve yeni ekonomi ilişkisinde küresel boyutun önemi büyüktür. Dünya Ticaret Örgütü'nden Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Antlaşması (GATT)'na kadar yeni ekonomik sistem küresel bir sistem üstünde ortaya çıkmıştır (Chanda, 2009: 302-303).
- 6- Teknolojide yaşanan değişimlerin ekonomik sistemlerde karşılığı olduğunu yeniden hatırlatmak gerekir. Bu etkiye bağlı olarak yeni ekonomi teknolojik alanda yaratıcılıkla eş değer bir gelişme potansiyeline sahiptir. AR-GE çalışmalarının önemli bir sorunu haline gelen teknoloji üretme şirketlerin ve yeni ürünlerin kaçınılmaz bir yatırım alanıdır (Türkcan, 2013: 333-334). Enformasyon ve Komünikasyon Teknolojilerinin (ITC) günümüz iktisadi teorilerindeki yadsınamaz tarafı; yeni istihdam alanlarının yaratılmasına da dairdir (Freeman ve Soete, 2004: 450-451).

Yeni teknolojiler eşliğinde ekonomide yaşanan değişimler, aynı zamanda ekonomide dağıtım sistemlerinin de teknolojiye dönük olmasını getirmektedir. Diğer anlamda teknoloji bir yandan ekonomiyi kurumsal olarak dönüştürürken (üretim ve tüketim aşamalarında) diğer yandan da dağıtıcı bir aktör olarak merkezi konumda yer alırlar (Meiksins, 2003: 180-181). Şirketlerin çalışma koşullarından yönetim, organizasyon ve üretim aşamalarına kadar teknoloji birincil değere sahiptir. Şirket politikalarında müşterilere yönelik yatırımlarda teknolojik bir inanç öne çıkmaktadır

(Mutlu, vd., 2011: 324). İşletme yönetimlerinde Teknoloji Yönetimi (TY) ve bilgiye dayalı olarak gelişen yeni yönetim şekilleri birlikte değerlendirilmelidir. Bunun bir nedeni bilginin bir veri aracı olarak teknolojiye bağlı olmasıdır. Buradan hareketle bilgi yönetimi yeni şirket modellerinde de birincil bir değere sahip olmuştur.

Tablo (11) Bilgi Yönetimi Spektrumundaki Bakış Açuları ve Kapsadıkları Bilgi Yönetimi Uygulamaları

Bilgi Yönetimi Uygulamaları	İşlem Yönlü	Analitik	Varlık Yönetimi (Asset Management)	Süreç (Process)	Gelişim Odaklı (Developmental)	Yenilik Yaratıcılık Odaklı (Innovation/creation)
Yardım Masası (Help Desk) Uygulamaları	Veri Depolama	Entelektüel Mülkiyet	Toplam Kalite Yönetimi	Beceri Yönetimi	İşbirliği	
Müşteri Hizmetleri Uygulama	Yönetim Bilgi Sistemleri	Belge Yönetimi	Kıyaslama	Personel Güçlendirme	Tartışma Forumları	
Sipariş Giriş Uygulamaları	Karar Destek Sistemleri	Bilgi Değerleme	Süreç Yenileme Mühendisliği	Eğitim	Ağlar	
Hizmet Aracılarını Destekleme Uygulamaları	Müşteri İlişkileri Yönetimi	İçerik Yönetimi	Süreç Geliştirme	Yetiştirme	Sanal Takımlar	
	Rekabetçi Akıl		Süreç Ortomasyonu	Öğrenme	Ar-Ge	
			Yöntem			

Kaynak: Binney, 2001: 35, Aktarım: Özcan ve Barca, 2008: 148.

Teknolojiye dayalı bu yeni yönelimde şirket yönetimlerinin en önemli kesimlerinden AR-GE çalışmaları teknolojik bir zemine yerleşmiştir. Teknolojinin Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) aracılığıyla TY yönetiminde birincil değeri vardır. AR-GE temeline dayanan BİT teknolojilerine yatırım kendi endüstriyel alanını da yaratmaktadır. Bu bağlamda teknolojik temelde projelendirme, tasarımılaştırma, yeni pazarlar kurma gibi çalışmalar önem arz etmektedir (Çetindamar, vd., 2013: 37-38). AR-GE harcamalarında özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ciddi oranda artışlar görülmüştür. Bu artışların temelinde teknolojiye yönelik yatırımlar yer almaktadır (Kaymakçı, 2006: 112-113).

Tablo (11) verilerine göre teknoloji düzeyleri arasında da yatırım farklılıkları olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo (12) OECD Ülkelerinde İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Ülkeler	Yüksek Teknoloji		Orta-Yüksek Teknoloji		Orta-Düşük Teknoloji		Düşük Teknoloji	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996
ABD	27,6	26,8	843,9	945,9	911,5	511,2	216,0	15,4
Kanada	10,4	10,8	844,5	544,8	817,0	017,3	327,2	26,6
Meksika	6,3	19,8	856,2	251,9	924,4	413,4	412,7	13,9
Avustralya	7,8	10,9	16,8	22,9	31,8	28,2	42,9	37,2
Japonya	23,5	23,6	658,1	158,6	614,6	14,7	3,7	2,9
G.Kore		23,7		34,6		21,9		19,8
Y.Zelanda	1,1	3,4	8,4	412,8	814,9	911,0	075,3	72,5
Almanya	9,9	11,3	57,0	57,9	17,3	15,7	14,5	13,7
Avusturya	9,5	9,6	41,3	42,0	23,6	21,5	24,8	22,9
Belçika	5,9	8,0	40,2	42,5	31,6	26,7	21,9	21,0
Çek Cum.		5,2	...	41,1	...	30,2	...	22,4
Danimarka	11,6	12,9	29,6	29,9	16,7	16,7	41,4	39,7
Finlandiya	7,0	14,8	28,2	27,4	19,6	21,3	44,9	36,0
Fransa	13,4	17,4	44,2	43,2	19,1	17,1	22,7	21,3
Hollanda	12,7	19,2	35,7	35,1	21,7	18,1	28,9	26,9
İzlanda	1,2	3,9	0,6	0,9	17,5	16,7	80,5	78,2
İtalya	8,1	7,4	39,0	41,0	23,1	22,4	29,1	28,6
İngiltere	21,6	24,7	42,2	41,6	19,0	16,4	15,5	14,8
İspanya	7,1	7,9	44,0	48,1	25,9	21,8	22,2	21,7
İsveç	12,2	19,5	42,3	40,5	18,9	16,7	24,8	21,2
İsviçre	10,9	15,2	57,9	58,2	19,3	16,3	11,7	10,0
Macaristan		7,1	...	33,9	...	19,8	...	37,9
Norveç	5,9	5,9	24,2	27,7	44,7	41,3	21,9	24,5
Polonya		4,5	...	25,7	...	30,7	...	38,5
Portekiz	5,0	5,7	21,5	32,4	14,6	13,1	58,6	48,6
Yunanistan	1,9	2,7	9,2	13,2	29,9	28,5	58,9	55,0
OECD Ortalaması	15,3	17,4	45,8	45,8	18,5	17,5	19,5	18,7
Türkiye	3,0	2,5	11,8	16,4	24,4	21,7	60,8	59,4

Kaynak: OECD (1999), Türkiye Rakamları DİE (TÜİK) dış ticaret istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır, aktarım: Kaymakcı, 2006: 116.

4.4. YENİ EKONOMİ ve YÖNETİM İLİŞKİSİ

Yeni ekonomik yapılanmanın küresel bir bağımlılık çerçevesinde düşünülmesi bizlere yönetim alanında uluslararası niteliğin ötesinde ‘post-ulusal’ (McCormick, 2015: 188) bir özyönetim şekli sunduğu görülmektedir. Burada geçen ‘post-ulusal’ temanın destek aldığı zemin, ulus ötesi yaygınlık kazanan sermayenin ve bu sayede küreselleşen ekonomik bir sistem vurgusu içermektedir. Ticari kuruluşlardan örgütsel bağlantılara kadar bu yeni ekonomik ve politik sistemde ulus yönetimlerin devlet güçleri yerli yerindedir (Giddens, 2010: 67-69). Küresel bir ekonomide; belirli bir ulusal düzeyde üretilen mal ve hizmetler ve finansal alanda ulusal engellerin kaldırılması gibi iki yönlü önemli değişimler ortaya çıkmıştır (Saritaş, 2013: 413). Bu değişimlerin ardında elbette, iletişimden ticari örgütlenmelere kadar bazı unsurların önemli katkısı vardır. Şirketler boyutunda değişen yeni ekonomik sisteme karşılık devlet tekeli, ister güvenlik isterse sosyal boyutlarıyla gücünü devam ettirmektedir. Giddens, küreselleşmenin askeri, ekonomik ve siyasi yönleriyle kendine özgü varlık koşulları olduğunu önemle belirtir. Fordist ekonominin geride kaldığı bu ulusötesi nicel ve nitel üretim süreçleri beraberinde ülkelerarası ilişkileri bağımlılık noktasına sürüklemiştir. Bu değişimin temelinde 1970’li yılların refah devletine karşı duyulan hoşnutsuzluk ve bireyin devlet hegomanisi altında daralmasına karşı tepkilerin olduğu görülmektedir (Heywood, 2012: 96-97b). İkinci Dünya savaşı ertesinde ortaya çıkan refaha dayalı devlet politikaları kendi döneminde oldukça etkili bir yönetim modeli sayesinde gelişme farklılıklarının giderilmesi adına öne çıkmış (Giddens, 2002: 139-140) ve bu sayede dönemsel olarak ekonomik büyüme kapitalist tarihin en ciddi boyutuna ulaşabilmiştir. Bir süre sonra Refah devletine karşılık piyasa temelinde sınırlı bir devlet olan liberal politik yaklaşımlar yeni sağ ideoloji çerçevesinde öne çıkmıştır. Kumanda ekonomisi ya da piyasa ekonomisi şeklinde ortaya çıkan bu ayırım, 1980 sonrası dönem için çeşitli yoğunluklarda devlet politikalarında kabul görmektedir (Yayla, 1998: 119). Refah politikaları bir süre sonra ekonomide teşvik edici yeteneklerin üretilmesinde geride kalmış, piyasa olgusunun kendinde gücünü gözden kaçırarak verimliliğin artmasına yönelik zayıf kalmıştır (Giddens, 2002: 149). Dolayısıyla ekonomide iki temel ayırım olarak öne çıkan ‘planlamacılık’ ve ‘piyasacılık’

(Heywood, 2012: 399b) *küresel yeni ekonomi* çerçevesinde serbestliğin öne çıkmasıyla temellenmiştir. Küresel yeni ekonomi, yönetim çerçevesinde, yerleşmenin küresel boyutta ve örgütlenmenin ise uluslararası bir değer ölçütünde etkileşim içinde yer almaktadır (Ağcakaya ve Öğrekçi, 2016: 31-32).

Değişimlerin temelinde yer alan küreselleşme, bilgiye dayalı bir ekonomi, enformasyonel bir etkileşim ve bilişim teknolojileri sayesinde coğrafya dışında aktif hale gelen ekonomik, sosyal ve politik dengelerin tümünü kapsamaktadır. Bu dönüşümler yönetim alanında da yeni tartışmaların doğmasına neden olmaktadır. Ulus devletlerin geleceğine dair tartışmalar bunlar arasında yer almaktadır. Başlangıç olarak 1789 Devrimiyle modern yönetim birimi Ulus Devlet biçimiyle şekillenmiştir. Sovyet Rusya çöktüğünde (1991) kısa sürede 18 tane daha ulus devlet ortaya çıkmıştır (Heywood, 2010: 169-170). Ulus devletler kültürel ve politik anlamda siyasi bir birlik, bütünlük ve ortak yönde amaçsallık sunmaktadır. Buna karşın ulus devletlerin 1990'lı yıllardan itibaren kriz içinde olduklarının nedeni, ekonomik alanda küresel etkileşimlerin ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır. Ulus Devlet ile küreselleşme arasında yaşanan etkileşimlerin teknolojik değişimler eşliğinde de gözlemlenmesi teorik olarak doyurucu bir nedendir. Her şeyden önce teknolojide yaşanan değişimler devletin piyasa ile olan ilişkisinde piyasa merkezli bir dönüşüme neden olması birincil önemdedir (Strange, 2014: 157-159). Diğerleri, insanların teknolojide yaşanan değişimler eşliğinde evrensel ölçütlere karşı daha pragmatik bir algıya bürünmesiyle ilgili olarak politikaların ideolojiler dışında kavranılmasıdır. Bu sayede ulus devlet imajıyla yakınlık sağlayan politika, sıradan vatandaşlar tarafından anlaşılması güç bir konuma yerleşmektedir. Ulus Devlet ile küreselleşme arasına giren teknolojik değişimler, piyasa etkinliğinde bir yeni ekonomik sistemin ortaya çıkmasıdır denebilir. 1970'li yıllardan sonra meydana gelen finansal gelişmeler (petrol şoklarıyla birlikte daralan ekonomi), uluslararası bir ticari etkinlikler döneminin başlamasına da neden olmuştur. Bu dönemde yaşanan krizlerin etkisinde ekonomi politikalarında derin bir değişim ortaya çıkmıştır. Ancak ekonomiden farklı olarak politik alanda da AB gibi bölgeselci bir birleşme daha da belirginleşerek 2000'li yıllara kadar süren ekonomi topluluğunu kurumsallaştırmıştır (Roberts, 2010: 732). Serbestleşen ticari ve finansal etkinlikler küresel bir ekonominin temellerini oluşturmuştur. Böylece ulusal sınırların aşılmasına yönelik hukuki ya da yönetsel istekler giderek güçlenmiştir (Burchill, 2013: 105). Teknolojide yaşanan değişimlerde

organizasyon biçimleri etki altında kaldığı için, yönetime dair yaklaşımlar önce şirketlerden başlayarak devlet aygıtının da bu etkiyle değiştiği görülmüştür. Bir anlamda teknoloji, devlet ve piyasa arasında köprü kurarak piyasalaşan bir devlet dönüşümü karşımıza çıkmaktadır (Harvey, 2015: 102-104). Ekonomide yaşanan dönüşüm teknolojide yaşanan dönüşümle birlikte devleti de dönüştürmektedir. Buna ek olarak yeni sağ ideoloji, liberal bir devlet mekanizması çerçevesinde gelişerek ulusal devlet yandaşlığına karşı giderek etkili olmuştur. Böylece ulusötesi örgütlenmelerin (BM, NATO, OECD) devletler üstü etkinlikleri güçlenerek devam etmiştir (Saritaş, 2013: 408-409). Ancak asıl temel dinamizm ekonomide yaşanan ulusötesi hareketlenmelerin özellikle finansal çerçevede belirgin olmasından kaynaklanmaktadır (Giddens, 2001: 60-62). Piyasanın en temel özgünlüğü parasal açıdan karşılıklı takas işlemlerinin olabildiğince müdahaleden uzak kalmasıdır (Heywood, 2012: 412-413b). Küresel yeni ekonomi bu özgünlüğün uç noktasına işaret etmektedir. Ticaretten finansa piyasacılık post-ulusal bir niteliğe bürünmüş durumdadır. Burada en önemli konu, paranın uluslararası bir etkinlik aracı haline gelerek maliyenin ekonomik çevrimlerde giderek daha çok önemli olmasıdır (Strange, 2014: 160). Habermas (McCormik, 2015: 189), bu yeni değişimin modern yapılanmalarla benzerlik taşıdığını ve post-yapısal bir düzenleme şeklinde ortaya çıktığını söylemektedir.

Tüm bunlara rağmen Ulus devletin işlevlerinin sona erdiğini tam olarak söylemek imkânsız görünmektedir. Ekonomide yaşanan küreselleşme ulus devletlerin kendi başlarına birer ekonomik bütünlük sağlayamayacakları yönündeki gelişmeleri içermiştir. Sermaye akışlarının ve yatırım olanaklarının parçalı bir boyuta sürüklenmesi ekonomik küreselleşmenin önemli başlıkları arasındadır (Heywood, 2012: 132b). Sınırların kalktığı, şirketler aracılığıyla evrensel bir üretim, dağıtım ve tüketim ağlarının kurulduğu, ekonominin tüm yapısal kurumlarının küreselleştiği bir dünyada yaşanan krizlerin ilk yüzleştiği alan yine de ulusal devlet politikalarıdır (Rodrik, 2011: 183-84). Gerçekten de işgücünden finansal sorunların çözümüne kadar ulusal ekonomilerin sürekli planlamalar yaptıkları ve politika olarak bu çerçevede uygulamalar yaptıkları görülmektedir. Rodrik, küresel bir yönetim alanı aramanın ne yazık ki hayal olduğu kanısındadır. Burada uluslararası düzenin politik zeminde ulusal sorunlar ve çözümler noktasında her zaman uyumlu olması beklenmemektedir. 1980’li yılların ‘yeni sağ’ ideolojisinde piyasacılık meşru gerekçesini devletin sınırlı müdahalesinde bulmuştur. Teknoloji çok uzun yüzyıllar

öncesinde de, 1980 öncesinde de devletin etkisinde gelişirken, 1990'lı yıllarla birlikte piyasa kendi teknolojik versiyonlarını yaratmasını öğrenmiştir. Gerçek anlamda bir teknoloji dünyası ve bunu destekleyen kültürel yaşamı ortaya çıkmıştır (Harvey, 2012b: 363-65). Bu teknolojik dönüşümlerin piyasalaşma sürecini tetiklediği görülmüştür. Diğer yandan devlet güdümlü bir kapitalist ekonomi devletin 'görelî' bir şekilde geri çekilmesiyle piyasanın doğrudan etkisi altında gelişmeye devam etmiştir. Devletin yaptığı özelleştirmelerden sağlık ve eğitim alanında ki yatırımlara kadar ekonomide yer aldığı görülmektedir. Bu da devletin yeni bir şekilde ekonomide etkinliğini devam ettirdiği anlamına gelir (Faulkner, 2012: 367). Devletin sınırlı bir alanda yaygın etkisi örgütlemeler bazında bölgeselci politikalar geliştirdiği 2000'li yıllar, AB gibi ortak para, yasa ve kültürel birliklerin ekonomik ve teknolojik temele dayanarak etkili oldukları görülmektedir.

Gelinen noktada küresel bir yönetimin devlet ve piyasa birlikteliği şeklinde ortaya çıktığı ve bu etkileşimin yönetimin ötesinde 'yönetişim' şeklinde değişim geçirdiği görülmektedir (Dardot ve Laval, 2012: 330). Dünya piyasası şeklinde öne sürülen bu yönetişimde mali, diplomatik, kültürel ve bir dizi etkileşim alanlarının bütüncül bir hareket tarzına sahip olduğu görülmektedir. Yönetişim sürekli bir etkileşim şeklinde kurumlar, kuruluşlar ve aktivistler arası ilişkiyi yansıtır. Bu yeni dönem yönetim tarzında küresel değişimler birkaç noktaya vurgulanırsa (Payne, 2014: 265-66);

- 1- Küresel etkiler yönetişim çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu durumda yeni yönelimler her zaman ortaya çıkabilir. Küreselleşme tarihsel bağlamda ele alınacak denli stabil olamamaktadır.
- 2- Küresel yönetişimde bölgeselci yaklaşımlar etkili oluyor. Örnek olarak AB ya da NAFTA gibi birliklerin küresel-yönetişimde etkili olduğu görülmektedir.
- 3- Küreselleşmeye ilişkin tartışılan konuların başında *küresel boyutta bir yönetim* tarzındadır ve yönetişim olarak küresel düzeyde bir modelin ne oranda gerçekleşebileceği konusudur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ekonomi ve teknoloji ilişkisi tarihsel dönüşümlerin hemen her diliminde karşımıza çıkmaktadır. Ekonomi, toplumsal bir kurum olarak ilksel dönemlerden günümüze kadar üretim ve dağıtım işlevlerinin merkezi konusu olagelmıştır. İlksel dönemlerde takas ve ticari faaliyetler alanında yoğunlaşan ekonomik sistemler zamanla, teknolojinin gelişme göstermesiyle birlikte zanaatkârlığın artış göstermesine paralel olarak üretime yönelik yoğunlaşma yaşamıştır. Feodal döneme baktığımızda modern ekonominin temellerinin atılmasına vesile olan nendeler arasında Rönesans dönemine ilişkin teknik gelişmeler görülmüştür. Aynı zamanda Feodal dönemde teknolojiye bağlı olarak devletlerin güvenlik sistemlerinin geliştiği görülmüştür. Bu değişim ekonominin giderek merkezileşen devletler sisteminde yer edinmesinin de nedenleri arasında yer almıştır. Buradan hareketle ekonomi ve teknoloji ilişkisi modern ekonominin ortaya çıkmasında iki temel nedenin sahibi olmuştur:

- 1- Giderek artan üretim ilişkilerinde teknik değişimler birincil değere sahiptir (tarımcılığın teknik değişimlerle yaygınlaşması),
- 2- Teknolojiye bağlı olarak güvenlik sistemlerinin artması beraberinde kamusal gücün ekonomiye müdahil olmasına neden olmuştur (özellikle Feodal sistemde silah üretimlerinin artmasına yönelik olarak devletlerarası ekonomik rekabetlerin artması).

Teknolojide meydana gelen değişimlerle birlikte ekonominin temel değerlerinin dönüşüm geçirdiği ve ekonomik unsurların bu minvalde çeşitlenmesi mümkün olabilmıştır. Tarım devriminden bilişim devrimine kadar ekonomi ve teknoloji ilişkisi sürekli etkileşim halinde yön değiştirmiştir. Sanayi devrimi bu ilişkinin tarihte bilinen en önemli örneğini teşkil etmiştir. Sanayi devrimi insanların günlük yaşamlarını da önemli ölçüde etkisi altına almış, teknolojiye bağlı bir yaşam olanağı yaratmıştır. Sanayi toplumlarının ortaya çıkma nedenleri arasında teknolojide meydana gelen değişimler önemli bir yere sahip olmuştur. Bu değişimler; *üretim alanlarının değişmesi, ulaşım, iletişim, yaşam olanaklarının ve özellikle şehirleşme gibi* değişimleri de kapsamaktadır.

Teknolojik değişimler sanayi devriminin ve modern ekonominin iskeletini oluşturmuştur. Buharlı makinelerin getirdiği değişiklikler, ekonomiyi üretim ve dağıtım aşamalarında yeniden dönüştürmüştür. Uluslararası bir düzeyde etkili olan ekonomi, bilişim teknolojilerinin etkisiyle küresel bir etkileşim unsuru olmuştur.

Buradan hareketle sanayi devrimi ile ekonomi ilişkisinin çok daha yoğun bir etkileşim içinde olduğunu söylemek mümkündür. Her şeyden önce modern ekonomi her zaman teknik değişimlerin etkisiyle güçlenme olanaklarına sahip olmuştur. Daha önemlisi modern ekonomi teknoloji bağımlısı bir sistemdir. Bu neticeyi birkaç başlıkla özetlersek:

- 1- Modern ekonomide üretim faaliyeti ticari faaliyetlerin öncülü konumuna gelmiştir,
- 2- Teknik değişimlere istinaden dağıtım sistemleri de bir ekonomik güç unsuruna dönüşmüştür (demir yolları, deniz yolları ve hava yolları),
- 3- Teknoloji o denli etkilidir ki çeşitliliğin ortaya çıkmasını ancak bu yolla sağlayabiliyoruz. Teknoloji sayesinde daha ince ve zarif mamuller üretilebilmektedir (sentetik ürünler). Teknolojinin kendini yenilemesi ve ekonominin bu sayede yeni bir değişime girmesi karşılıklı olmaktadır.
- 4- Yeni teknoloji değişikliği ayrıca yeni ekonomi alanlarını da yaratmaktadır. Tüketim açısından bu durum en dikkate değer olanıdır. Diğer yandan yine teknoloji etkisiyle organizasyonların değiştii görülmüştür. Yönetim ve üretim sistemleri tekniğin tesiriyle farklılıklar da geçirmektedir.

Bilgi ekonomisinin bir teknoloji yenilenmesi şeklinde ortaya çıktığını görüyoruz. Buna '*teknolojik doğum*' demek mümkündür. 1950'li yıllardan itibaren başlayan yeni teknoloji etkisi, 1970'li yıllara gelindiğinde tam anlamıyla bir dönüşümü temsil etmiştir. Öyle ki yeni ekonomi, teknoloji ve ekonomi etkisinin fark edilmesinin bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. 1980 sonrası döneme ilişkin olarak yapılan tespitler, teknolojik yeniliği sağlayamayan ülkelerin (Sovyet Rusya örneğinde olduğu gibi) pazar paylarının düştüğü görülmüştür. Asya ülkelerinin yeni teknoloji devrimine ayak uydurarak büyük değişimler geçirdiğini ve güçlü ekonomiler kurdukları görülmüştür (Japonya Örneğinde olduğu gibi).

Bilgi ekonomisi (Yeni Ekonomi) küresel etkileşimleri yeni boyutlara taşıyarak uluslararası bir üretim, tüketim ve dağıtım sistemlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bilişim teknolojisi ve internet sayesinde küresel bir ekonomi formu ortaya çıkmıştır. İnternet teknolojisi ekonomi başta olmak üzere tüm dünya ilişkilerini derinden dönüştürmüştür. İnternet ve ekonomi ilişkisinde özellikle finansal sektörün hız kazandığı görülmüştür. Uluslararası bankacılık sektörü bu bağlamda ekonomik bir forma dönüşmüştür. Buradan hareketle ekonomi ve teknoloji ilişkisinin en dikkate değer örneğini yeni ekonomide görmekteyiz. Bu durumu birkaç nokta ile özetlemek mümkündür:

- 1- Bilişim teknolojisi sayesinde uluslararası bir ekonomi ortaya çıkmıştır,
- 2- Küresel finans sistemi sayesinde ülkelerarası etkileşimlerin tarihte görülmemiş düzeylere çıktığı görülmektedir,
- 3- Mikro düzey teknolojiler sayesinde şirketlerin daha verimli neticeler elde ettikleri ve mekâna bağlı olmaksızın yeni tür organizasyonlara sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak teknoloji ve ekonomi ilişkisi tarih boyunca sürekli etkileşim halinde gelişerek devam etmiştir. Tarım ekonomisinden bilgi ekonomisine kadar bu geçen zamanda ekonomi ve teknoloji birbirleriyle etkileşim halinde değişiklikler yaşamıştır. Küreselleşmenin önemli bir etken olduğu yeni ekonomi doğrudan teknolojik değişimlerin eşliğinde kendini güçlendirerek devam etmektedir. Bilişim sektörünün her geçen gün ileri teknolojilerle ekonomi de edindiği konum küresel ekonomiyi açıklıkla ortaya koymaktadır. Teknolojinin özellikle küresel ekonomide büyük bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden teknolojide yenilik yapılmadan mevcut ekonomide ayakta kalmak oldukça güçtür. Diğer yandan internet kullanımının yaygınlaşması yeni ekonominin vazgeçilmezleri arasındadır. Tablo 12 verilerine göre ileri teknoloji ihracatı yapabilen ülkelerin büyük ekonomiler oldukları görülmüştür. Bu verilerden çıkan netice, yeni ekonomi ancak teknoloji üretiminin üstünde güçlenebilir ve bu süreç süreklilik arz etmek durumundadır. AR-GE çalışmalarının merkezi konusu artık teknoloji transferi, teknolojik yenilik ve teknolojiyi kullanabilmeye yönelik etkinlikler içermektedir. Web ortamlarında sanal bir ekonomi dünyası kurulmuş durumdadır ve süreklilik arz eden ekonomik işlev söz konusudur.

Yeni ekonomide şirketlerin kendilerini yenilemeleri için teknolojik yönelimli politikalar üretmeleri gerekmektedir. Organizasyon ve bilgi üretiminden mamul üretimine kadar yeni ekonomi teknoloji tabanlıdır. Teknolojinin bir ‘inanç’ unsuru haline geldiğini görüyoruz. Müşterilere verilen bu güven duygusu teknolojik faaliyetlerle ayakta kalabilmektedir. Yeni ekonomik faaliyetlerin teknolojiye yönelik kalifiye elemanlar yetiştirilmesiyle birlikte üst düzey etkinliğe kavuşabileceği görülmektedir. Bilişim teknolojilerinin güçlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve sektörel olarak ekonomik unsurlarda temel faaliyet alanları haline getirilmesi temel yatırımlar olmalıdır.

KAYNAKÇA

Acemoğlu, Daron Ve Robinson, James, A. (2014). Ulusların Düşüşü, (Çeviren: Faruk Rasim Velioğlu), İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.

Ağcakaya, Serpil. Ve Öğrekçi, Süleyman (9-11 Ekim 2015). Kuşak Farklılıklarının Girişimcilik Üzerine Etkileri, II. Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 238-247.

Ağcakaya, Serpil Ve Öğrekçi, Süleyman (2016). Küreselleşme ve Küreselleşmenin Evrensel Değerleri, SDÜ Vizyoner Dergisi, Cilt 7 (Sayı 14), (sayfa?).

Afşar, Bilge (2015). Yeni Ekonomi Üzerine Bir İnceleme, SDÜ İİBF Dergisi, Cilt, 20, Sayı, 4. Sayfa, 221-239.

Afşar, Bilge, Ağcakaya, Serpil Ve Öğrekçi, Süleyman (2016). Yeni Ekonomide Teknolojinin İşletme Yönetimi ve Girişimcilik Üzerindeki Etkileri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt, 15 (Sayı, 58), 752-762.

Akdiş, Muhammed (2000). Global Finansal Sistem, Finansal Krizler ve Türkiye, (1. Baskı), İstanbul: Beta Basım.

Akdiş, Muhammed ve Güçlü, Mehmet (2015). Para Arzı, (Edit:Oğuzhan Altay), Para İktisadı, Teori ve Politika, (1.Baskı), Ankara: Palme Yayıncılık, 51-63.

Akyazı, Haydar ve Al, İbrahim (2015). 2008 Küresel Krizin Para Politikası ve Enflasyon Hedeflemesi Stratejisine Yansımaları, (Edit:Nadir Eroğlu, İlhan Eroğlu ve İbrahim Aydın), İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi, İlker Parasız'a Armağan (1. Basım), Ankara: Orion Yayınları, 367-395.

Alexander, Jeffery, C. (2013). Klasiklerin Merkeziliği, (Edit: Anthony Giddens ve Jonathan Turner), Günümüzde Sosyal Teori), İstanbul: Say Yayınları, 19-69.

Altan, Mehmet (2005). Fonksiyonlar ve İşlem Açısından Bankacılık, (2. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.

Allen, Larry (20039. Keseden Bankaya, Tezgahtan Borsaya Küresel Finans Sisteminin Öyküsü, (Çeviren: Mahmut Tekçe), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Arthur, Brain (2011). Teknolojinin Doğası, Nedir ve Nasıl Evrilir, (Çeviren: İdil Çetin), İstanbul: Optimist Yayınları.

Aron, Raymond (1978). Sanayi Toplumu, (Çeviren: E. Gürsoy), İstanbul: Dergah Yayınları.

Aslan, Nurdan Ve Terzi, Nuray (2013). Küresel Finans, (1. Baskı), İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Aydemir, Cahit (2005). İnternet ve Ekonomi, (Edit: Ahmet Tarcan), İnternet ve Toplum, Ankara: Anı Yayınları, 146-160.

Baloğlu, Arzu (2006). Bilgi Ekonomisi ve Elektronik Ticaret, (Edit: Nihal Kargı), Bilgi Ekonomisi, (1. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi, 193-213.

Barry, Norman (2012). Modern Siyaset Teorisi, (Çevirenler: Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin), Ankara: Liberte Yayınları.

Barutçugil, İsmet (2002). Bilgi Yönetimi, (2. Basım), İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Baudrillard, Jean (2013). Simülarklar ve Simülasyon, (Çeviren: Oğuz Adanır), Ankara: DoğuBatı Yayınları.

Bauman, Zygmunt (2012). Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları, (Çeviren: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Zygmunt (2013). Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları, (Çeviren: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Zygmunt Ve Lyon, David (2013). Akışkan Gözetim, (Çeviren: Elçin Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Beaud, Michel (2015). Kapitalizmin Tarihi (1500-2010), (Çeviren: Fikret Başkaya), İstanbul: Yordam Kitap.

Best, Steven Ve Kellner, Douglas (2011). Postmodern Teori, Eleştirel Soruşturmalar, (Çeviren: Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Beer, Max (2012). Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi, (Çeviren: Galip Üstün), İstanbul: Kaynak Yayınları.

Bilton, Tony, Bonnett, Kevin, Jones, Pip, Lawson, Tony, Skinner, David, Stanworth, Michelle Ve Webster, Andrew (2009). Sosyoloji, (Çeviren: kolektif), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bingöl, Yılmaz Ve Tanrıver, Nihal (2011). Bilgi Çağında Değişen Sosyal Hareketler: Sanal Eylemler. (Edit: Sedat Murat ve İbrahim Güran Yumuşak), Bilgi Ekonomisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 309-321

Bloch, Marc (2014). Feodal Toplum, (Çeviren: Melek Fırat), İstanbul: Isık Yayınları.

Bourdieu, Pierre (2015). Devlet Üzerine, College de France Dersleri (1989-1992), (Çeviren: Aslı Sümer), İstanbul: İletişim Yayınları.

Braudel, Fernand (2014). Uygarlıkların Grameri, (Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.

Braudel, Fernand (2004). Maddi Uygarlık, Mübadele Oyunları, (Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.

Burchill, Scott (2013). Liberalizm, (Kolektif Yayın), Uluslararası İlişkiler Teorileri, (Çevirenler: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları, 81-115.

Callinicos, Alex (2011). Toplum Kuramı, Tarihsel bir Bakış, (Çeviren: Yasemin Tezgiden), İstanbul: İletişim Yayınları.

Castells, Manuel (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci Cilt, Kimliğin Gücü, (Çeviren: Ebru Kılıç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, Manuel (2013a). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt, Ağ Toplumunun Yükselişi, (Çeviren: Ebru Kılıç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, Manuel (2014). Küresel Enformasyon Kapitalizmi. (Edit: David Held ve Anthony McGrew), Küresel Dönüşümler, Ankara: Phoenix yayınları, 367-396.

Chanda, Nayan (2009). Küreselleşmenin Sıradışı Öyküsü, (Çeviren: Dilek Cenkçiler), Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Conner, Clifford, D. (2013). Halkın Bilim Tarihi, (Çeviren: Zeynep Çitçi Kanburoğlu), Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

Cowen, Noel (2004). Küresel Tarih, (Çeviren: Cem Demirkan), İstanbul: Tümsamanlar Yayınları.

Çelik, Murat (2004). Bilgi ve Hikmet, Enformasyon Toplumunun Belleği, (1. Baskı), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çetindamar, Dilek, Phaal, Robert Ve Probert, Dacid (2013). Teknoloji Yönetimi, Faaliyetleri ve Araçları, (Çeviren: Ayşegül Çetin), Ankara: Efil Yayınları.

Dardot, Pierre Ve Laval, Christian (2012). Dünyanın Yeni Akli, Neoliberal Toplum Üzerine Bir Deneme, (Çeviren: Işık ERGÜDEN), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dawson, Michael Ve Foster, John, Bellamy (2003). Sanal Kapitalizm, (Edit: McChesney, Robert W., Wood, Ellen, M. Ve Foster, John, B.), Kapitalizm ve Enformasyon Çağı, Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi, Ankara: Epos Yayınları, 67-85.

Delacampagne, Christian (2014). 20. Yüzyıl Felsefe Tarihi, (Çeviren: Devrim Çetinkasap), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Dicken, Peter (2014). Yeni Bir Jeo-Ekonomi, (Edit: David Held ve Anthony Mcgrew), Küresel Dönüşümler, Büyük Küreselleşme Tartışması, (Çeviren: Ezgi Sarıtaş), Ankara: Phoenix Yayınları, 358-367.

Drucker, Peter, F. (2014). Bilgi Devriminin Ötesinde. (Edit: Anthony Giddens), Sosyoloji Başlangıç Okumaları, İstanbul: Say Yayınları, 66-71.

Dura, Cihan (2006). Sanayileşmeyen Ülke Bilgi Toplumu Olamaz, (Edit: Nihal Kargı), Bursa: Ekin Yayıncılık, 29-45.

Eco, Umberto (2014). Ortaçağ, Barbarlar, Hıristiyanlar, Müslümanlar, (Çeviren Leyla Tonguç Basmacı), İstanbul: Alfa-Tarih Yayınları.

Ekholm, K., ve Friedman, J. (2003). Eski Dünya Sistemlerinde “Sermaye” Emperyalizmi ve Sömürü, (Der: Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills), Dünya Sistemi, Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?, (Çeviren: Esin Soğancılar), Ankara: İmge Kitabevi, 139-175.

Ellul, Jacques (2003). Teknoloji Toplumu, (Çeviren: Musa Ceylan), İstanbul: Bakış Yayınları.

Erdoğan, Mustafa (2006). Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm, (1.Baskı), Ankara: Orion Yayınevi.

Erdem, Tevfik (2013). Feodaliteden Sanayi Toplumuna, (Edit: Tevfik Erdem). Feodaliteden Küreselleşmeye, Ankara: Lotus Yayınevi, 44-45.

Faulkner, Neil (2014). Marksist Dünya Tarihi, Neondertallerden Neoliberalere, (Çeviren: Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.

Featherstone, Mike (2013). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, (Çeviren: Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Feyerabend, Paul (2015). Bilimin Tiranlığı, (Çeviren: Barış Yıldırım), İstanbul: Sel Yayıncılık.

Frankl, George (2003). Batı Uygarlığı, Ütopya ve Trajedi, (Çeviren: Yusuf Kaplan), İstanbul: Açılım Kitap.

Freeman, Chris Ve Soete, Luc (2004). Yenilik İktisadı, (Çeviren: Ergun Türkcan), Ankara: TÜBİTAK.

Freeman, Charles (2013). Mısır, Yunan ve Roma, Antik Akdeniz Uygarlıkları, (Çeviren: Suat Kemal Angı), Ankara: Dost Kitabevi.

Foster, John, B. (2008). Savunmasız Gezegen, Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi, (Çeviren: Hasan Ünder), Ankara: Epos Yayınları.

Fuchs, Christian (2014). Bilişsel Kapitalizm ya da Enformasyonel Kapitalizm? Enformasyonel Ekonomide Sınıfın Rolü, (Edit: Micheal A. Peters ve Ergin Bulut), Bilişsel Kapitalizm, Eğitim ve Dijital Emek, Ankara: NotaBene Yayınları, 137-189.

Giddens, Anthony (2010). Modernliğin Sonuçları, (Çeviren: Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, Anthony (2002). Sağın ve Solun Ötesinde, Radikal Politikaların Geleceği, (Çevirenler: Müge Sözen ve Sabir Yücesoy), İstanbul: Metis Yayınları.

Giddens, Anthony (2001). Üçüncü Yol ve Eleştirileri, (Çeviren: Nihat Şad), Ankara: Phoenix Yayınları.

Giddens, Anthony (2013). Sosyoloji, (Kolektif Çeviri), İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gilpin, Robert (2014). Küresel Ekonomide Ulus-Devlet, (Edit: David Held ve Anthony McGrew), Küresel Dönüşümler, Büyük Küreselleşme Tartışmaları, (Çeviren: Ezgi Sarıtaş), Ankara: Phoenix Yayınları, 412-424.

Gimpel, Jean (1997). Ortaçağda Endüstri Devrimi, (Çeviren: Nazım Özüaydın), Ankara: TÜBİTAK.

Golding, Peter (2003). Küresel Köy mü Kültürel Yağma mı?, İletişim Devriminin Eşitsiz Mirası, (Edit: Robert W. McChesney, Ellen Meiksns Wood ve John Bellamy Foster), Kapitalizm ve Enformasyon Çağı, Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi, (Çevirenler: Nil Senem Çingra, Erhan Baltacı ve Özge Yalçın), Ankara: Epos Yayıncılık, 85-107.

Haftacı, Vasfi (2015). İktisat Öncesi İktisat, (1. Baskı), Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Harvey, David (2012b). Postmodernliğin Durumu, (Çeviren: Sungur Savran), İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, David (2012a). Sermaye Muamması, Kapitalizmin Krizleri, (Çeviren: Sungur Savran), İstanbul: Sel Yayınları.

Harvey, David (2015). Neoliberalizmin Kısa Tarihi, (Çeviren: Aylin Onacak), İstanbul: Sel Yayıncılık.

Haviland, William, A., Prins, Harald E., Walrath, D. Ve McBride, B. (2008). Kültürel Antropoloji, (Çeviren: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Heidegger, Martin (2015). Teknik ve Dönüş ve Özdeşlik ve Ayrım, (Çeviren: Necati Aça), Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Heywood, Andrew (2012b). Siyaset Teorisine Giriş, (Çeviren: Hızır Murat Köse), İstanbul: Küre Yayınları.

Heywood, Andrew (2012a). Siyasetin Temel Kavramları, (Çeviren: Hayrettin Özler), Ankara: Adres Yayınları.

Heywood, Andrew (2010). Siyaset, (Bölüm Çeviren: Mete Yıldız), Ankara: Adres Yayınları.

Hirschkop, Ken (2003). Demokrasi ve Yeni Teknolojiler, (Edit: McChesney, Robert, W., Wood, Ellen, M. Ve Foster, John, B.), Kapitalizm ve Enformasyon Çağı, Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi, Ankara: Epos Yayınları, 241-253.

Hobsbawm, Eric (2012). Devrim Çağı (1789-1848), (Çeviren: Mustafa Sina Şener), Ankara: Dost Kitabevi.

Hollinger, Robert (2005). Postmodernizm ve Sosyal Bilimler, Tematik Bir Yaklaşım, (Çeviren: Ahmet Cevizci), İstanbul: Paradigma Yayınları.

Huber, Evelyne ve Stephens, John, D. (2013). Refah Devleti ve Ekonomi, (Edit: Neil J. Smelser ve Richard Swedberg), İktisat Sosyolojisi, (Çeviri Edit: Esmâ Gültüvin Gür Omay), Bursa: Sentez Yayıncılık, 433-475.

Huberman, Leo (2008). Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, (Çeviren: Murat Belge), İstanbul: İletişim Yayınları.

Jewson, Nick Ve Felsead, Alan (2014). Çalışmanın ve Yaşamın Yeni Yolları, (Edit: Anthony Giddens), Sosyoloji, Başlangıç Okumaları, (Çeviren: Günseli Altaylar), İstanbul: Say Yayınları, 355-363.

Jones, W.T. (2006). Ortaçağ Düşüncesi, Batı Felsefesi Tarihi, İkinci Cilt, (Çeviren: Hakkı Hünler), İstanbul: Paradigma Yayınları.

Judt, Tony (2009). Savaş Sonrası, 1945 Sonrası Avrupa Tarihi, (Çeviren: Dilek Şendil), İstanbul: YKY.

Kalça, Adem ve Akyazı, Haydar (2006). Dijital Bölünme: Fırsat mı, Thedit mi?, (Edit: Nihal Kargı), Bilgi Ekonomisi, (1. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi, 239-265.

Kara, Tolga (2013). Sosyal Medya Endüstrisi, (1. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

Karayılmaz, Ekrem (2006). Bilgi Toplumu ve Eğitim. (Edit: Nihal Kargı), Bilgi Ekonomisi, Bursa: Ekin Yayınevi, 45-71.

Kazgan, Gülten (1993). İktisadı Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, (6. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kazgan, Gülten (2009). Bir İktisatçının Tanıklıkları, (1. Baskı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaymakçı, Oğuz (2006). Bilgi Ekonomisi: “Rekabet, Piyasa ve AR-GE”, (Edit: Nihal Katgı), Bilgi Ekonomisi, (1. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi, 107-131.

Kelly, Paul (2013), Siyaset Kitabı, (Çeviren: Tarık Sadak), İstanbul: Alfa-Tarih Yayınları.

Kennedy, Paul (1998). Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, 1500’den 2000’e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, (Çeviren: Birtane Karanakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kılıçbay, Barış (2005). Bir Teknoloji Söyleminden Parçalar: Enformasyon ve İletişim Teknoloji Kuramlarına Tarihsel Bakış, (Der: Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay), (1. Basım), Ankara: Epos Yayınları, 15-32.

Kramer, Samuel, Noah (2002). Sümerler, (Çeviren: Özcan Buze), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Koray, Meryem (2008). Sosyal Politika, Ankara: İmge Kitabevi.

Kozanoğlu, Hayri ve Aytürk, Yusuf (2015). Finansallaşma, Küresel Gelir Adaletsizliği ve 2008 Krizi, (Edit: Nadir Eroğlu, İlhan Eroğlu ve İbrahim Aydın), İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi, İlker Parasız’a Armağan, (1. Baskı), Ankara: Orion Kitabevi.

Kuhn, Thomas S. (2000). Bilimsel Devrimlerin Yapısı, (Çeviren: Nilüfer Kuyaş), İstanbul: Alan Yayınları.

Le Goff, Jacques (2015). Ortaçağ Batı Uygarlığı, (Çevirenler: Hanife Güven ve Uğur Güven), Ankara: DoğuBatı Yayınları.

Levinson, Marc (2014). Finansal Piyasalar Kılavuzu, (Çeviri Editörü: İlhan Ege), Ankara: Adres Yayınları.

Loucks, William Neil (1972). Kıyaslamalı Ekonomik Sistemler, (Çeviren: Belge Yayınları Çeviri Grubu), İstanbul: Belge Yayınları.

Lyon, David (2014). Bilgi Teknolojisi ve “Bilgi Toplumu”, (Edit: Anthony Giddens), Sosyoloji Başlangıç Okumaları, İstanbul: Say Yayınları, 367-373.

Lyotard, Jean (2013). Postmodern Durum, (Çeviren: İsmet Birkan), Ankara: Bilgesu Yayınları.

Lyotardt, Jean (2014). Postmodern Durum, (Edit: Jeffrey C. Alexander ve Steven Seidman), Kültür ve Toplum, Güncel Tartışmalar, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 382-395.

Martin, Thomas, R. (2014). Eski Yunan, Tarihöncesinden Helenistik Çağ’a, (Çeviren: Ümit Hüsrev Yolsav), İstanbul: Say Yayınları.

Mattelart, Armand (2012). Bilgi Toplununun Tarihi, (Çeviren: Halime Yücel Altınel), İstanbul: İletişim Yayınları.

Mattelart, Armand Ve Mattelart, Michele (2009). İletişim Kuramları Tarihi, (Çeviren: Merih Zillioğlu), İstanbul: İletişim Yayınları.

Meiksins, Peter (2003). İş Hayatı, Yeni Teknoloji ve Kapitalizm, (Edit: Robert W. McChesney, Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster), Kapitalizm ve Enformasyon Çağı, Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi, Ankara: Epos Yayınları, 177-193.

McCormick, John P. (2015). Weber, Habermas ve Avrupa Devletinin Dönüşümü, (Çeviren: Ferit Burak Aydar), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

McNeill, William, H. (1989). Dünya Tarihi, (Çeviren: Alaeddin Şenel), Ankara: İmge Kitabevi.

Minsky, Hyman, P. (2013). İstikrarsız Bir Ekonominin İstikrarı, (Çeviren: Oğuz Esen), Ankara: Efil Yayınevi.

Murphy, John, W. (2000). Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri, (Çeviren: Hüsamettin Arslan), İstanbul: Paradigma Yayınları.

Mutlu, H. Murat, Çeviker, A. Ve Sesliokuyucu, Osman S. (2011). İhracat Performansı Üzerine Pazar, Öğrenme ve Teknoloji Oryantasyonlarının Etkileri, (Edit: Sedat Murat ve

İbrahim Güran Yumuşak), Bilgi Ekonomisi, (1. Baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 321-335.

Musgavre, Alan (2013). Sağduyu, Bilim ve Şüphecilik, Bilgi Kuramına Tarihsel Bir Giriş, (Çeviren: Nur Küçük), İstanbul: İthaki Yayınları.

Ong, Walter, J. (2010). Sözlü ve Yazılı Kültür, (Çeviren: Sema Postacıoğlu Banon), İstanbul: Metis Yayınları.

Öğrekçi, Süleyman (2016). Finansal Krizlerin Sosyo-Ekonomik Tarihi (Edit: Serpil Ağcakaya, Bilge Afşar ve Süleyman Öğrekçi), Kriz, Disiplinlerarası Bir İnceleme, Bursa: Ekin Yayıncılık, 53-87.

Öğrekçi, Süleyman (2016). Kadın Erkek Ayrımında Toplumsal Yapı: Sosyo-Politik Bir inceleme, (Edit: Bilge Afşar ve Burcu Doğanalp), Ankara: Nobel Yayınları, 213-268.

Ölmezoğulları, Nalan (2008). Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm, (5. Baskı), Bursa: Ezgi Kitabevi.

Örnek, Ali, Ş. (2006). Bilgi Toplumunda Kriz Yönetimi Stratejileri, (1. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özcan, Kerim Ve Barca, Mehmet (2008). Sanayiden Bilgiye Toplum, Ekonomi ve İşletmeler, (1. Basım), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Özlem, Doğan (2002). Felsefe Yazıları, (3. Baskı), İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Ponting, Clive (2011). Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi, (Çeviren: Eşref Bengi Özbilen), İstanbul: Alfa-Tarih Yayınları.

Pierson, Chirstoper (2014). Modern Devlet, (Çevirenler: Neşet Kutluğ ve Burcu Erdoğan), İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.

Piketty, Thomas (2014). Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital, (Çeviren: Hande Koçak), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Randall, John, H., JR., ve Buchler, J. (2014). Felsefeye Giriş, (Çeviren: Ahmet Arslan9, Ankara: BigBang Yayınları.

Reichenbach, Hans (2013). Bilime Yeni Pozitivist Bakış, İstanbul Konferansları, (Çevirenler: Nusret Hızır ve Halil Vehbi Eralp), Ankara: Epos Yayınları.

Ritzer, George (2011a), Küresel Dünya, (Çeviren: Melih Pakdemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ritzer, George (2011b). Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek, (Çeviren: Şen Sürer Kaya), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ritzer, Ggeroge (2012). Modern Sosyoloji Kuramları, (Çeviren: Himmet Hünler), Ankara: De-Ki Yayınevi.

Rodrik, Daniel (2011). Akıllı Küreselleşme, (Çviren: Burcu Aksu), Ankara: Efil Yayınları.

Payne, Anthony (2014). Küreselleşme ve Bölgeselci Yönetişim Tarzları, (Edit: David Held ve Anthony Mcgrew), Küresel Dönüşümler, Büyük Küreselleşme Tartışması, Ankara: Phoenix Yayınları, 257-269.

Postman, Neil (2006). Teknopoli, Yeni Dünya Düzeni, (Çeviren: Mustafa Emre Yılmaz), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Roberts, J.M. (2003). Yirminci Yüzyıl Tarihi, (Çeviren: Sinem Gül), Ankara: Dost Kitabevi.

Roberts, J.M. (2014). Kısa Dünya Tarihi, (Çeviren: Mehmet Tanju Akad), İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Roberts, J.M. (2010). Avrupa Tarihi, (Çeviren: Fethi Aytuna), İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Roubini, Nouriel Ve Mihm, Stephen (2012). Kriz Ekonomisi, Dünya Ekonomisinin Çöküşü ve Geleceği, (Çeviren: Işıl Tezcan), İstanbul: Pegasus Yayınları.

Russ, Jocques (2011). Avrupa Düşüncesinin Serüveni, Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi, (Çeviren: Özcan Doğan), Ankara: DOĞUBATI Yayınları.

Sarıtaş, İbrahim (2013). Küreselleşme, (Edit: Tevfik Erdem), Feodaliteden Küreselleşmeye, (3. Baskı), Ankara: Lotus Yayınevi, 397-424.

Skousen, Mark (2003). Modern İktisadın İnşası, (Çevirenler: Mustafa Acar, Ekrem Erdem ve Metin Toprak), Ankara: Liberte Yayınları.

Slevin, James (2014). İnternet ve Toplum, (Edit: Anthony Giddens), Sosyoloji Başlangıç Okumaları, İstanbul: Say Yayınları, 411-418.

Smith, Adam (2006). Ulusların Zenginliği, (Çeviren: Metin Saltoğlu), Ankara: Palme yayıncılık.

Smith, Philip (2007). Kültürel Kuram, (Çevirenler: Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu), İstanbul: Babil Yayınları.

Snowdon, Brain Ve Vane, Howard, R. (2012). Modern Makro Ekonomi, Temelleri, Gelişimi ve Bugünü, (Çeviri Editörü: Dr. Barış Kaplamacı), Ankara: Efil Yayınevi.

Stanford, jim (2013). Herkes İçin İktisat, Kapitalist Sömürüyü Anlama Kılavuzu, (Çeviren: Tuncel Öncel), İstanbul: Yordam Kitap.

Strange, Susan (2014). Devletlerin Azalan Otoritesi, (Edit: David Held ve Anthony Mcgrew), Küresel Dönüşümler, Büyük Küreselleşme Tartışması, Ankara: Phoenix Yayınları, 155-164.

Şenkal, Abdulkadir (2015). Sosyal Boyutuyla Bilgi Ekonomisi ve Emek, (1. Baskı), Kocaeli Üniversitesi: Umuttepe Yayınları.

Taylor, Charles (2014). Seküler Çağ, (Çeviren: Dost Körpe), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Thompson, John, B. (2013). İdeoloji ve Modern Kültür, Kitle İletişim Çağında Eleştirel Toplum Kuramı, (Çeviren: İdil Çetin9, Ankara: Dipnot Yayınları.

Thompson, John, B. (2014). İletişimin Küreselleşmesi, (Edit: David Held ve Anthony Mcgrew), Ankara: Phoenix Yayınları, 295-311.

Toffler, Alvin (2008). Üçüncü Dalga, (Çeviren: Selim Yeniçeri), İstanbul: Koridor Yayınları.

Touraine, Alain (2014). Modernliğin Eleştirisi, (Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver), İstanbul: YKY

Türkcan, Ergun (2009). Dünya'da ve Türkiye'de Bilim, Teknoloji ve Politika, (1. Baskı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türkcan, Ergun (2013). Tarihten Teknolojiye, (1. Baskı), İstanbul: Destek Yayınları.

Wood, Ellen M. (2013). Yurttaşlardan Lordlara, Eskiçağdan Ortaçağa batı siyasi düşüncesinin toplumsal tarihi, (Çeviren: Oya Kötymen), İstanbul: Yordam Kitap.

Uluğ, İlknur (2005). Sanal Sigortacılık, (Edit: Ahmet Tarcan), İnternet ve Toplum, (1. Baskı), Ankara: Anı Yayınları, 160-179.

Unay, C. (2001). Ekonomik Konjoktör, (6. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi.

Vincent, Andrew (2006). Modern Politik İdeolojiler, (Çeviren: Arzu Tüfekçi), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Yayla, Atilla (1998). Siyaset Teorisine Giriş, (1. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yelkikalan, Nermin, Kavaklıoğlu, S. Ve Altın, E. (2011). Yeni Ekonomide Ticaret Anlayışı: E-Ticaret ve Kitapix.com, (Edit: Sedat Murat ve İbrahim Güran Yumuşak), Bilgi Ekonomisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 439-453.

Yeşil, Ahmet (2008). E-Ticaret, İnternet Ortamında Ticaret, (1. Baskı), İstanbul: Kumsaati Yayınları.

Zubritski, Y., Kolossov, P., Mitropolski, D., Gretski, F. Ve Kerov, V. (2009). Kapitalist Toplum, (Çeviren: Sevim Belli), Ankara: Sol Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Süleyman Öğrekçi

Doğum Yeri ve Tarihi : Serik/Antalya -01/12/1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi (AÖF) Kamu Yönetimi

Yüksek Lisans Öğrenimi : KTO Karatay Üniversitesi İşletme ve SDÜ Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi (Özel Öğrencilik)

Bildiği Yabancı Diller : Orta düzey İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri

: Kitaplar:

Ekonomi, Sosyoloji ve Kadın, (ed). Kriter Yayın, 2016

Kriz, Disiplinlerarası Bir İnceleme, (ed). Ekin Yayınları, 2016

Sosyal Bilimlerde Kültür Tartışmaları, (ed). Gece Kitaplığı, 2017.

Makaleler:

Afşar Bilge, Öğrekçi Süleyman (2014). Tarihsel Süreçte Kadının Gelişimi Ve Ekonomideki Rolü: Toplayıcı Kadından Günümüz Kadınına Dönüşüm. Sü Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 17(1), 65-86. (Kontrol No: 2694814)

Ağcakaya, Serpil, Öğrekçi Süleyman (2016). Küreselleşme ve Küreselleşmenin Evrensel Değerleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 7, Sayı: 14, ss. 25-42.

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : SDÜ Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç MYO (2015-2016)
ve SDÜ Merkez MYO (2016-2017)

İletişim

E-Posta Adresi : suleymanogrekci@hotmail.com

